

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ»,
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ «ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ»

Δ ΕΞΑΜΗΝΟ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΦΟΙΤΗΤΗ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗ
– ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥ ΚΛΑΔΟΓΕΝΗ (Α.Μ: 201313016)

ΘΕΜΑ: Ερμηνευτική ανάλυση και σχολιασμός των « Ιστοριών βιβλίο Α (Κλειώ)» του Ηροδότου.

ΚΑΛΑΜΑΤΑ

2017

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

A) Βίος και έργο του Ηροδότου.....	4
B) Ταξίδια του Ηροδότου.....	5
Γ) Εποχή – Περιβάλλον – Επιδράσεις.....	7
Δ) Το έργο του Ηροδότου.....	9
Ε) Πατέρας της Ιστορίας.....	10
ΣΤ) Αντιλήψεις – Ιδέες και μέθοδος του Ηροδότου.....	12

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ: Βιβλίο Πρώτο (Κλειώ).

Προοίμιο (Ι 1 – 6).....	16
Παρ. (7 – 17).....	21
Παρ. (18 – 22).....	23
Παρ. (23 – 24).....	26
Παρ. (25 – 33).....	31
Παρ. (34 – 45).....	35
Παρ. (46 – 70).....	45
Παρ. (71 - 91).....	56
Παρ. (92 – 107).....	62
Παρ. (108 – 130).....	71
Παρ. (131 – 140).....	76
Παρ. (141 – 176).....	91
Παρ. (177 – 200).....	101
Παρ. (201 – 216).....	107
Βιβλιογραφία.....	108

Εισαγωγή

A) Βίος και έργο του Ηροδότου

Όσον αφορά την ζωή του Ηροδότου δεν μας έχουν σωθεί και πολλές πληροφορίες. Είναι γνωστό ότι γεννήθηκε γύρω στο 485 – 484 π.Χ. στην Αλικαρνασσό, δωρική αποικία στα Ν. Δ. παράλια της Μικράς Ασίας¹, στην περιοχή που ονομαζόταν Καρία, απέναντι από την Κω. Οι κάτοικοι της περιοχής αυτής είχαν αναπτύξει πολλές σχέσεις με τους ντόπιους Κάρες. Άλλωστε στην εποχή του Ηροδότου στην εξουσία βρισκόταν ένας ντόπιος τύραννος, ο Λύγδαμης, άνθρωπος του Πέρση βασιλιά, στον οποίο ήταν υποτελής. Σχετικά με την οικογένεια του Ηροδότου θα μπορούσαμε να πούμε ότι ήταν από τις << επιφανείς >> της πόλης². Το όνομα του πατέρα του ήταν Λύξος και του θείου του Πανύασης. Και τα δύο αυτά ονόματα δείχνουν μια Καρική καταγωγή. Σε αντίθεση με αυτά το όνομα της μητέρας του και του αδελφού του, Δρυώ και Θεόδωρος, αντίστοιχα, όπως και του ίδιου του Ηροδότου, είναι ελληνικά. Επιπλέον, γύρω στα είκοσί του χρόνια ο Ηρόδοτος αναγκάστηκε να καταφύγει στη Σάμο, για να σωθεί, όταν ο θείος του πήρε μέρος σε εξέγερση κατά του τυράννου Λύγδαμη και σκοτώθηκε. Στην Σάμο λοιπόν, παρέμεινε μέχρι το 455 – 454, οπότε και επέστρεψε για ένα διάστημα στην Αλικαρνασσό, όταν η τυραννία είχε πια καταργηθεί. Τότε θα υποθέταμε ότι άρχισε τα ταξίδια του ή λίγο μάλλον αργότερα γύρω στο 450 – 440 π.Χ., όταν εγκαταστάθηκε στην Αθήνα.

---

¹ Βλάχος, Άγγελος Σ., *Στα ίχνη του Ηροδότου*, σελ. 15, Αθήνα :Ίδρυμα Γουλανδρή – Χορν, 1984.

² Romm, James S., *Ηρόδοτος : ο ιστορικός και το έργο του*, σελ. 19, μετάφραση Πολύκαρπος Πολυκάρπου, πρόλογος – επιμέλεια έκδοσης Ανδρέας Μαρκαντωνάτος, Αθήνα, 2004.

B) Ταξίδια του Ηροδότου

Ο Ηρόδοτος έχει θεωρηθεί ως ένας από τους πιο πολυταξιδεμένους αρχαίους συγγραφείς, αφού επισκέφτηκε όλο σχεδόν τον γνωστό κόσμο της εποχής. Πιθανόν όμως δεν θα μάθουμε ποτέ πού ακριβώς πήγε και πότε. Από το έργο του ωστόσο, έχουμε πληροφορίες ότι πήγε στον Εύξεινο Πόντο, στην Κολχίδα, την Ολβία, την Κριμαία, την Αζοφική θάλασσα³ – ίσως στα παράλια της Θράκης και της Μακεδονίας – στην Περσία, στην Εγγύς και Μέση Ανατολή, την Αίγυπτο, την Κάτω Ιταλία, τη Σικελία και την Κυρηναϊκή. Σταθμό στα ταξίδια του θα λέγαμε ότι αποτέλεσε η εγκατάστασή του στην Αθήνα, από όπου έφυγε το 444 π.Χ., για να πάρει μέρος μαζί με τον σοφιστή Πρωταγόρα στην ίδρυση της αποικίας των Θουρίων στην Ιταλία, ίδρυση που εντασσόταν στην πανελλήνια πολιτική του Περικλή. Για το τέλος του υπήρξαν διάφορες παραδόσεις και μια από αυτές είναι ότι επέστρεψε στην Αθήνα, όπου και πέθανε, ενώ σύμφωνα με μια άλλη ο Ηρόδοτος έζησε ως το τέλος της ζωής του στους Θουρίους⁴ γράφοντας την << Ιστορία >>. Η παράδοση βέβαια δεν φαίνεται και τόσο πιθανή ότι πέθανε στην Μακεδονία.

---

³ Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς, περ. 484-430, *Κλειώ / Ηρόδοτος εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια φιλολογική ομάδα Κάκτου βιβλίο πρώτο, σελ. 37, Αθήνα : Κάκτος, 1994.*

⁴ Θούριοι : αποικία των Αθηναίων στην Κάτω Ιταλία κτισμένη στην θέση της ερειπωμένης πόλης Σύβαρης, η οποία καταστράφηκε το 510 π.Χ. εξαιτίας σεισμού.

Γ) Εποχή – Περιβάλλον – Επιδράσεις

Οι Περσικοί πόλεμοι δεν είχαν ακόμη τελειώσει, όταν και γεννήθηκε ο Ηρόδοτος στην Αλικαρνασσό, η βασίλισσα της οποίας, Αρτεμισία, πήρε μέρος με τα πλοία της στη ναυμαχία της Σαλαμίνας, στο πλευρό του Ξέρξη. Εγγονός αυτής ήταν ο Λύγδαμης, ο τύραννος εξαιτίας του οποίου σκοτώθηκε ο θεός του Ηροδότου και αναγκάστηκε ο ίδιος να καταφύγει στην Σάμο. Μέσα σε αυτό το κλίμα έμαθε την αξία της ελευθερίας και ένιωσε το βάρος της τυραννίας. Επίσης, όπως όλα τα παιδιά της εποχής του, έτσι και ο ίδιος μεγάλωσε με τα Ομηρικά έπη, τα οποία γνώρισε πολύ καλά λόγω του θείου του Πανύαση⁵, ο οποίος ήταν χρησμολόγος και μάντης. Η επίδραση του θείου του θα μπορούσαμε να πούμε ότι ήταν καθοριστική όχι μόνο για την μόρφωση του Ηροδότου αλλά και για την διαμόρφωση των πολιτικών του ιδεών⁶. Στο έργο του ο Ηρόδοτος παρατηρούμε ότι παραθέτει αρκετούς χρησμούς, στους οποίους δείχνει μεγάλο σεβασμό, δίνει ιδιαίτερη σημασία στον μυθικό ήρωα Ηρακλή και στους απογόνους του, ενώ είναι φανερό η άριστη γνώση της επικής ποίησης. Όλα αυτά λοιπόν υπαινίσσονται την παρουσία του χρησμολόγου Πανύαση, ο οποίος έγραψε ανάμεσα στα άλλα και ένα έργο για τον Ηρακλή.

Στη συνέχεια, θα μπορούσαμε να πούμε ότι στην Σάμο ο Ηρόδοτος ήρθε σε στενή επαφή με το ιωνικό πνεύμα, το οποίο γνώριζε και από την Αλικαρνασσό, που, αν και δωρική στην ίδρυσή της, ανήκε στην σφαίρα επιρροής της Ιωνίας. Η Ιωνική του παιδεία – η γνώση της ιωνικής διαλέκτου, ο ορθολογισμός⁷ και ο εμπειρισμός⁸ -

---

⁵ Πανύασης : καταγόταν από την Αλικαρνασσό και ήταν αρχαίος έλληνας επικός ποιητής του 5^{ου} αι. π. Χ. γνωστός για τα Ηράκλεια και τα Ιωνικά.

⁶ Waters, Kenneth H., *Herodotos the historian : his problems, methods and originality*, σελ. 52, / K.H. Waters, London : Croom Helm, 1985.

⁶ Ορθολογισμός : με τον όρο αυτό εννοούμε ότι ο ιστορικός εκφράζει την δυσπιστία του σε παράδοξες ή αντιφατικές πληροφορίες, ότι αναζητεί τις αιτίες (γεγονότων, καταστάσεων, συμπεριφορών) όχι σε μύθους αλλά κυρίως σε γεγονότα που μπορούν να υποβληθούν σε κριτικό έλεγχο, να ελεγχθούν με την λογική.

⁷ Ορθολογισμός : με τον όρο αυτό εννοούμε ότι ο ιστορικός εκφράζει την δυσπιστία του σε παράδοξες ή αντιφατικές πληροφορίες, ότι αναζητεί τις αιτίες (γεγονότων, καταστάσεων, συμπεριφορών) όχι σε μύθους αλλά κυρίως σε γεγονότα που μπορούν να υποβληθούν σε κριτικό έλεγχο, να ελεγχθούν με την λογική.

συμπληρώθηκε αναμφισβήτητα στη Σάμο, ενώ καλλιεργήθηκε η αγάπη του για τα ταξίδια και οξύνθηκε το φιλοπερίεργο πνεύμα του. Φαίνεται ότι εντυπωσιάστηκε από τα μεγάλα έργα με τα οποία είχε κοσμήσει την Σάμο ο τύραννος Πολυκράτης, αφού στο έργο του εκφράζει συχνά τον θαυμασμό του και τα συγκρίνει με τα μνημεία της Αιγύπτου. Παρατηρώντας τα ο νεαρός Ηρόδοτος έμαθε να προσέχει τις λεπτομέρειες, να σημειώνει διαστάσεις, να περιγράφει με ακρίβεια.

Είναι βέβαιο ότι διδάχτηκε πολλά από τα ταξίδια του όσον αφορά την μόρφωσή του, αλλά και δεν αποκλείεται να ανέπτυξε και σε αυτά και κάποια εμπορική δραστηριότητα, αλλά αυτό είναι δευτερεύον. Το σημαντικότερο από όλα είναι ότι γνώρισε τόπους, λαούς, θαυμαστά μνημεία, ήθη και έθιμα παράδοξα. Η περιέργεια που διέκρινε τον Ηρόδοτο, τον οδηγούσε σε ερωτήσεις για καθετί που του προκαλούσε εντύπωση, μετρούσε τις διαστάσεις των οικοδομημάτων και κρατούσε πολλές σημειώσεις. Έτσι κατάφερε να αποκτήσει πολλές εμπειρίες και συγκέντρωσε πολύτιμο υλικό, που μας το παρέδωσε με την ιστορία του. Επιπλέον, δεν εξασφάλιζε πάντα την άδεια να επισκεφτεί όποια μέρη ήθελε σε μια χώρα και δεν γνώριζε ξένες γλώσσες και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να χρησιμοποιεί διερμηνέα. Επηρεάστηκε κυρίως από την Αθήνα, όπου εγκαταστάθηκε για ένα διάστημα. Εκείνη την εποχή η πόλη βρισκόταν στον χρυσό αιώνα της και ήταν κέντρο μεγάλης πνευματικής κίνησης, μητρόπολη του ελληνισμού, πραγματικό σχολείο της Ελλάδος. Εκεί ουσιαστικά συμπλήρωσε την μόρφωσή του και γνωρίστηκε με εξέχουσες πνευματικές προσωπικότητες. Επίσης, ανέπτυξε ο Ηρόδοτος φιλικούς δεσμούς με τον Σοφοκλή, που τον επηρέασε στο έργο του και επηρεάστηκε από αυτόν, με τον Πρωταγόρα και τον Περικλή. Έτσι συμμετείχε με τον Πρωταγόρα στην ίδρυση των Θουρίων, στην Ιταλία, όπου γνώρισε την διδασκαλία των Πυθαγορείων, με την οποία είχε έρθει σε επαφή ήδη από τον καιρό της Σάμου. Τέλος, στην Αθήνα γνωρίστηκε καλύτερα και με την ιπποκρατική σχολή, η οποία άκμαζε στην Κω και στην Κνίδα. Ήταν έντονο το ενδιαφέρον του για τις ιατρικές ιδέες, που είναι φανερό στο έργο του.

---

⁸ Εμπειρισμός : η μεθοδολογία του Ηροδότου είναι στην βάση της εμπειρική, γιατί ο ιστορικός στηρίζεται πιο πολύ στην αυτοψία ή και, όταν δεν μπορεί να ελέγξει με αυτοψία τις πληροφορίες του, τις συγκρίνει με την εμπειρία του.

Δ) Το έργο του Ηροδότου

Ο Ηρόδοτος δεν έδωσε κάποιο τίτλο στο έργο του, αλλά παρατηρούμε ότι στο προοίμιο χρησιμοποιεί τον χαρακτηρισμό << Ιστορίας απόδεξις >>. Ωστόσο, οι Αλεξανδρινοί φιλόλογοι το ονόμασαν << **Ήροδότου Μούσαι** >>, το χώρισαν σε εννέα βιβλία και έδωσαν σε καθένα από αυτά το όνομα μιας μούσας⁹. Θέμα και κύριος άξονας του έργου είναι οι πόλεμοι των Ελλήνων με τους Πέρσες, οι οποίοι αρχίζουν το 494 π. Χ. με την κατάπιξη της Ιωνικής επανάστασης και τελειώνουν το 479 π. Χ. με την κατάληψη του περσικού φρουρίου της Σηστού από τους Έλληνες. Ο Ηρόδοτος πιστεύει ότι η σύγκρουση αυτή (Ελλήνων – Περσών) μπορεί να ερμηνευτεί και να κατανοηθεί μόνο στο πλαίσιο της αντιπαράθεσης των δύο κόσμων που αντιπροσωπεύουν¹⁰, Ευρώπης – Ασίας, γι' αυτό και εντάσσει την σύγκρουση στο πλαίσιο αυτό. Έτσι λοιπόν αρχίζει την εξιστόρησή του από το 560 π. Χ., όταν ο βασιλιάς της Λυδίας Κροίσος υποτάσσει τις ελληνικές πόλεις της Ιωνίας, εγκαινιάζοντας την σύγκρουση Ευρώπης – Ασίας. Με την σειρά του ο Κροίσος υποτάχτηκε στον βασιλιά Κύρο, ιδρυτή του περσικού κράτους, ο οποίος εφαρμόζει επεκτατική πολιτική. Επιπλέον, ο Ηρόδοτος οργάνωσε το υλικό του κατά την διαδοχή των Περσών βασιλέων (Κύρος, Καμβύσης, Δαρείος, Ξέρξης), παρακολουθώντας τις κατακτήσεις τους. Όμως πριν από κάθε αφήγηση μιας κατάκτησης μιλάει για τους λαούς που υποτάσσουν οι Πέρσες βασιλείς. Παίρνοντας ως παράδειγμα το πέμπτο βιβλίο, θέμα του οποίου είναι η Ιωνική Επανάσταση, παρατηρούμε ότι περιλαμβάνονται πολλές αφηγήσεις για γειτονικούς λαούς και χώρες, όπως την Φρυγία¹¹, την Καρία¹², τον Ελλήσποντο και την Κύπρο. Οι αφηγήσεις αυτές, που ονομάζονται παρεκβάσεις, γιατί βγάζουν τον Ηρόδοτο έξω από τον βασικό άξονα του έργου του, μας δίνουν συναρπαστικές ιστορίες, στοιχεία πολύτιμα κάποτε για πολλούς λαούς, για τα ήθη και τα έθιμά τους, την ιστορία τους, την χώρα και τα μνημεία του πολιτισμού τους.

---

⁹ Waters, Kenneth H., *Herodotos the historian*, σελ.57.

¹⁰ Romm, James S., *Ηρόδοτος*, σελ. 68.

¹¹ Φρυγία : αρχαία μεγάλη περιοχή της σημερινής βορειοκεντρικής Τουρκίας, που περιελάμβανε την έκταση από τα κεντρικά παράλια του Πόντου και κατέληγε νότια στην Αντιόχεια της Πισιδίας.

¹² Καρία : αρχαία παράλια χώρα στην Μ. Ασία, η οποία καταλάμβανε την ΝΔ άκρη της Μ. Ασίας κείμενη (έναντι των νήσων Σάμου μέχρι και Ρόδου).

Επομένως, δύο είναι δηλαδή τα βασικά χαρακτηριστικά του Ηροδότειου έργου. Το πρώτο θα λέγαμε είναι ότι ο Ηρόδοτος δεν ακολουθεί αυστηρά το βασικό του θέμα, αλλά κάνει παρεκβάσεις ή παρενθήκες¹³, που μόνο έμμεσα συνδέονται με αυτό. Το δεύτερο στοιχείο είναι ότι το υλικό της << Ιστορίας >> δεν είναι μόνο ιστορικό. Οι παρεκβάσεις έχουν περιεχόμενο γεωγραφικό, εθνογραφικό, λαογραφικό είτε είναι ιστορίες, συνήθως δραματικές ή άλλοτε ευτράπελες¹⁴. Επομένως το έργο του χαρακτηρίζεται από ποικιλία και τα χαρακτηριστικά αυτά φαίνεται η επίδραση από τα ομηρικά έπη, από το ιωνικό πνεύμα και τους Ίωνες λογογράφους, ιδίως από τον Έκαταίο.

---

¹³ Παρενθήκες : αυτοί οι όροι ανήκουν στον Ηρόδοτο

¹⁴ Bichler, Reinhold, *Ηρόδοτος : εισαγωγή στο έργο του / Reinhold Bichler, Robert Rollinger*, σελ. 39 μετάφραση : Μαρία Καίσαρ, επιμέλεια : Δανιήλ Ι. Ιακώβ, Αθήνα : Καρδαμίτσα, 2006.

Ε) Πατέρας της Ιστορίας

Το έργο του Ηροδότου σώθηκε ολόκληρο, όμως δεν γνώρισε την μεγάλη διάδοση που είχαν άλλα έργα. Αντίθετα, παρατηρούμε ότι επικρίθηκε αρκετά από την αρχαιότητα. Για παράδειγμα είναι γνωστό ότι ο Πλούταρχος¹⁵ από την Θήβα έγραψε ένα βιβλίο για την << κακοήθεια >> του Ηροδότου, γιατί στο έργο του αποδοκιμάζει τις πόλεις που έσπευσαν να πάρουν το μέρος των Περσών και πρώτα τη Θήβα. Αλλά και σε νεότερη εποχή ορισμένοι μελετητές υποστήριξαν ότι η πολυμορφία του έργου του δεν επιτρέπει να τον χαρακτηρίσουμε ιστορικό. Ωστόσο, η αρχαιολογική και ιστορική έρευνα απέδειξαν ότι ο Ηρόδοτος είχε δίκιο σε πολλές περιπτώσεις που νόμιζαν ότι γράφει << παραμύθια >>. Βέβαια το έργο του περιέχει ανακρίβειες και λάθη, τα οποία όμως χαρακτηρίζονται ως δικαιολογημένα, αν σκεφτεί κανείς ότι αναφέρεται σε χώρες μακρινές, για τις οποίες δεν είχε πάντα γραπτές πηγές και ούτε ήξερε την γλώσσα τους. Δικαιολογημένα λοιπόν χαρακτήρισε τον Ηρόδοτο ο Ρωμαίος ρήτορας Κικέρων << Πατέρα της Ιστορίας >>¹⁶, καθώς ήταν ο πρώτος που κατανόησε την αξία που έχει η ιστορία για τον άνθρωπο και διέσωσε στην ανθρώπινη μνήμη γεγονότα κοσμοϊστορικής σημασίας.

---

¹⁵ Πλούταρχος : Έλληνας ιστορικός, βιογράφος και δοκιμογράφος, γεννημένος στην μικρή πόλη της Χαϊρώνειας στην Βοιωτία.

¹⁶ Κουφοβασίλης Δ., *Ηρόδοτος, ο πατέρας της Ιστορίας*, σελ.

13, Σαββάλας, Αθήνα, 2004

ΣΤ) Αντιλήψεις – Ιδέες – Αξίες

Μια από τις βασικές αντιλήψεις του Ηροδότου είναι ότι η παραβίαση του μέτρου από τον άνθρωπο τον οδηγεί στην **ύβρη**¹⁷, και αυτό προκαλεί **νέμεση**¹⁸ και επιφέρει **άτη**¹⁹, την τιμωρία του υβριστή (**τίση**). Στην εκδήλωση της ύβρης δεν συναντούμε πάντα όλα αυτά τα στάδια, ούτε σταθερά με την σειρά αυτή. Στη συνέχεια, μπορούμε να διακρίνουμε και μια άλλη αντίληψη του Ηροδότου που σχετίζεται με το θείο. Πιο συγκεκριμένα, το θείο φθονεί την ανθρώπινη ευτυχία, όταν μάλιστα υπερηφανεύεται ο άνθρωπος για την ευτυχία του²⁰. Μια άλλη επιπλέον ιδέα του είναι ότι τα ανθρώπινα πράγματα παρουσιάζουν αστάθεια, καθώς θεωρεί ότι κανένας δεν μπορεί να είναι ευτυχισμένος για πάντα, αλλά η πορεία του καθενός διαγράφει την καμπύλη που ακολουθεί το τόξο, γράφοντας σχηματικά έναν κύκλο. Εδώ πρόκειται για την κυκλική αντίληψη της ιστορίας και της ανθρώπινης μοίρας. Επιπλέον, στο έργο του αναδεικνύονται αξίες όπως το μέτρο (αξία ελληνική), που στέκεται απέναντι στην ανατολική υπερβολή και αναδεικνύεται ρυθμιστής των πράξεων Ελλήνων και Περσών, αλλά και η ελευθερία. Ο Ηρόδοτος μάλιστα κρίνει τα πολιτεύματα ανάλογα με τον βαθμό που διασφαλίζουν την ελευθερία. Ο ίδιος τάσσεται υπέρ της δημοκρατίας, η οποία διασφαλίζει την δημοκρατία και στρέφεται κατά της τυραννίας, την οποία και καταργεί.

Παράλληλα, ο Ηρόδοτος έχοντας αποκτήσει πολλές εμπειρίες από τα ποικίλα ταξίδια του, έμαθε να σέβεται τον ξένο, την θρησκεία του, και τα έθιμά του. Διαπίστωσε μέσω των ταξιδιών την οικουμενικότητα της θρησκείας, γεγονός που ενίσχυσε την πίστη του. Ήταν προσηλωμένος στις παλαιές ηθικές δοξασίες και την

---

¹⁷ Ύβρις : αλαζονεία, υπέρβαση του μέτρου.

¹⁸ Νέμεσις : η οργή του Θεού.

¹⁹ Άτη : οι συμφορές.

²⁰ Pritchett, W. Kendrick, *The liar school of Herodotos*, σελ. 64, printed text W.

Kendrick Pritchett, Amsterdam : J. C. Gieben, 1993.

παλιά θρησκευτική πίστη²¹ και μπορεί να διακρίνει κανείς εύκολα την παράθεση χρησμών, ονείρων και θαυμάτων, τα οποία σεβάστηκε.

Έχει γίνει κατανοητό ότι η σταθερή επιδίωξη του Ηροδότου είναι σαφώς η ανακάλυψη της αλήθειας, για την οποία βασίζεται περισσότερο στην << αυτοψία >>, δηλαδή στην προσωπική του έρευνα και μόνο όταν δεν του αρκεί αυτό στηρίζεται στους άλλους, για να συλλέξει πληροφορίες. Ελέγχει ακόμη με την λογική και την εμπειρία τις πληροφορίες και τις πηγές του και όταν πολλές φορές ακούει απίστευτα πράγματα, τα παραθέτει και τα αφήνει στην κρίση των αναγνωστών – είτε λέγοντας ότι δεν τα πιστεύει είτε πληροφορώντας απλά τους αναγνώστες ότι << έτσι λένε >>.

---

²¹ *Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών*, σελ. 73, μετάφραση Κτερίνα Δημοπούλου, επιμέλεια Egbert J. Bakker, Irene J. F. de Jong, Hans van Wees, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2007.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Προοίμιο : Ἡροδότου²² Ἀλικαρνησέος²³....ἐπολέμησαν ἀλλήλοισι.

Με την στενή έννοια του όρου, το προοίμιο²⁴ περιλαμβάνει μόνο την εισαγωγική πρόταση των Ιστοριών. Όμως υπό μια ευρύτερη έννοια περιλαμβάνει και τα κεφάλαια 1-5.

Ο Ηρόδοτος στο προοίμιο αρχικά εξηγεί τον λόγο που γράφει το συγκεκριμένο έργο και δεν είναι άλλος από την επιθυμία του να αφήσει κληρονομιά στους αναγνώστες τα επιτεύγματα των Ελλήνων και των βαρβάρων²⁵ και να μην χαθούν με την πάροδο των χρόνων.

1 -6 : Περσέων μὲν νυν οἱ λόγιοι Φοίνικας αἰτίους φασὶ γενέσθαι τῆς διαφορῆς ... τὴν ἀνθρωπηὴν ὧν ἐπιστάμενος εὐδαιμονίην οὐδαμὰ ἐν τωτῷ μένουσαν ἐπιμνήσομαι ἀμφοτέραν ὁμοίως.

Η πρώτη παρέκβαση πραγματεύεται τις εκδοχές των Περσών λογίων (1 – 4) και των Φοινίκων (5) σχετικά με τα μυθικά αίτια της διαμάχης Ασίας και Ευρώπης, οι οποίες αντιπροσώπευαν τον 5^ο αι. π.Χ. Πέρσες και Έλληνες αντίστοιχα. Το μέγα θέμα του έργου είναι η << υπαιτιότητα >> (αιτή) ή η προσβολή (αδικία) και η τιμωρία (τίσις). Οι Έλληνες εκδικούνται την απαγωγή της Ιούς από τους Φοίνικες απαγάγοντας την Ευρώπη και με τον τρόπο αυτό οι δυο αντίπαλοι ισοσταθμίζουν την αδικία. Με την απαγωγή της Μήδειας, οι Έλληνες περιέρχονται στην θέση του φταίχτη, ενώ η αρπαγή της Ελένης εκλαμβάνεται ως η δίκαιη << ανταπόδοση >> εκ μέρους της Ασίας. Στο σύνολό τους τα στοιχεία των γεγονότων αντλούνται από την ελληνική μυθολογία, ωστόσο ενώ στις μυθολογικές εκδοχές αυτών των ιστοριών την τελική ευθύνη αναλαμβάνουν οι θεοί, στην προσέγγιση του Ηροδότου συνυπάρχει η εκλογίκευση και η πολιτικοποίηση των αφηγήσεων. Έτσι θα μπορούσε να συνιστά το

---

²² Ηροδότου : Ο Ηρόδοτος αυτοσυστήνεται με τυπικό τρόπο δηλώνοντας το όνομα και την καταγωγή του. Η στερεότυπη αυτή διατύπωση της αυτοπαρουσίασης του συγγραφέα απαντά ήδη στην γραμματεία της αρχαϊκής εποχής : βλ. << Θέογνις >> 22 – 3 Young.

²³ Ἀλικαρνησέος : πρόκειται για την ομόφωνη γραφή της χειρόγραφης παράδοσης και την πρωτότυπη σύμφωνα με τον Πλούταρχο, αν και στην εποχή του ήταν διαδεδομένη η << διόρθωσή>> της σε Θουρίου (ΗΘ. 604 f, βλ. επίσης αυτ., 868a και Φωτ., Βιβλ. 190, 148 Henry).

²⁴ Για το προοίμιο και το πρόβλημα της σύνθεσης του έργου βλ. Γενική εισαγωγή, σελ. 143 κ.ε, 154, για την εισαγωγική πρόταση βλ. G. Nagy, Arhetusa 20 (1987) 175 – 84.

²⁵ Βάρβαρος : στον Ηρόδοτο η σημαίνει αλλόγλωσσος. Η λέξη αυτή δεν έχει την μειωτική σημασία που πήρε αργότερα. Ο ιστορικός αναφέρει ισότιμα Έλληνες και βαρβάρους και αποδίδει τα αξιοθαύμαστα έργα και στους δύο.

αφηγηματικό ή αποδεικτικό τμήμα μιας ελληνικής << σοφιστικής >> απολογίας υπέρ της Ασίας, ενός λόγου που θα θεμελιωνόταν στις αρχές του ελληνικού διακρατικού δικαίου ή των εθίμων που ρύθμιζαν τα ζητήματα της εκδίκησης²⁶.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 1-6

Στη συνέχεια καταγράφει κάποιες μυθικές αιτίες αυτής της σύγκρουσης, τονίζοντας ότι οι σπουδασμένοι Πέρσες²⁷ αποδίδουν την αιτία αυτής της έχθρας στους Φοίνικες²⁸. Αυτοί αφού έφτασαν στην Μεσόγειο θάλασσα επιδόθηκαν σε εμπορικά ταξίδια μεταφέροντας εμπορεύματα και έφτασαν ακόμη και μέχρι το Άργος, όπου ύστερα από πέντε με έξι μέρες καθώς πουλούσαν τα εμπορεύματά τους πλησίασαν στην πρύμη του караβιού κάποιες γυναίκες. Ανάμεσα σε αυτές ήταν και η κόρη του βασιλιά, η Ιώ²⁹ του Ινάχου, την οποία και άρπαξαν μαζί και κάποιες άλλες κοπέλες, τις οποίες οδήγησαν στην Αίγυπτο, ενώ άλλες κατάφεραν να ξεφύγουν.

Ο ιστορικός συνεχίζει αυτή την μυθολογική περιγραφή προσθέτοντας και άλλες πληροφορίες που άντλησε από κάποιους Πέρσες. Πιο συγκεκριμένα, κάποιοι Έλληνες και ίσως οι Κρήτες³⁰ άρπαξαν στην Τύρο της Φοινίκης την κόρη του βασιλιά την Ευρώπη³¹. Ωστόσο, αυτή σύγκρουση δεν θα σταματήσει εδώ καθώς οι Έλληνες προχώρησαν σε μια νέα μορφή αντεκδίκησης με την αρπαγή της Μήδειας, κόρης του Κόλχου³². Στο σημείο αυτό θα μπορούσαμε να πούμε ότι αναφέρεται ο Ηρόδοτος ουσιαστικά στην Αργοναυτική εκστρατεία που έγινε για την αρπαγή του << χρυσόμαλλου δέρατος >>. Ο πατέρας της λοιπόν έστειλε κήρυκα στην Ελλάδα που

---

²⁶ Βλ. H.J. Rose CQ 34 [1940] 79. Για το μοτίβο της αρπαγής στην ελληνική μυθολογία βλ. M.L. Lang, PAPHOS 116 [1972] 410-4. Για την αρπαγή στον Ηρόδοτο βλ. T. Harisson, στο : S. Deacy K.F. Pierce [εκδ], Rape in Antiquity [Λονδίνο, 1997], 85-208.

²⁷ Σπουδασμένοι : είναι οι μορφωμένοι, μέλη της ανώτερης τάξης, που γνώριζαν καλύτερα την προφορική παράδοση και από αυτούς φαίνεται ότι ο ιστορικός εξασφάλιζε πληροφορίες.

²⁸ Φοίνικες : σημιτικός λαός εγκατεστημένος στην περιοχή του σημερινού Λιβάνου, θαλασσοπόροι και έμποροι, ανταγωνιστές των Ελλήνων, ταξίδευαν σε όλο τον τότε γνωστό κόσμο.

²⁹ Ιώ : κόρη του Ινάχου, Ιέρεια της Ήρας στο Άργος. Σύμφωνα με τον ελληνικό μύθο, ο Δίας την ερωτεύτηκε και την μεταμόρφωσε σε αγελάδα, για να την σώσει από την Ήρα. Εκείνη όμως της έστειλε μια αλογόμυγα που την κατεδίωξε ως την Αίγυπτο.

³⁰ Κρήτες : ο Ηρόδοτος υποθέτει ότι θα ήταν αυτοί εξαιτίας της γνωστής θαλασσοκρατορίας τους κατά την μινωική εποχή και των ληστρικών επιδρομών που ήταν γνωστές και από τον Όμηρο.

³¹ Ευρώπη : κόρη του βασιλιά της Φοινίκης, έδωσε το όνομά της στην ήπειρο, όταν ο Δίας την έφερε σε αυτή μεταμορφωμένος σε ταύρο.

³² Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς, περ. 484-430, *Κλειώ : βιβλίο πρώτο / Ηρόδοτος*,

σελ. 42, μετάφραση: Β. Αναστασοπούλου, Αθήνα: Κάκτος, 1992.

ζητούσε να επιστρέψουν την Μήδεια, όμως εκείνοι απάντησαν αρνητικά καθώς δεν είχε επιστραφεί σε αυτούς η Ιώ.

Παράλληλα με αυτά έχει πληροφορηθεί ο Ηρόδοτος ότι από την επόμενη γενιά³³ ο Αλέξανδρος, ο γιος του Πριάμου άρπαξε από τους Έλληνες την Ελένη, την οποία ζήτησαν πίσω στέλλοντας απεσταλμένους. Οι αντίπαλοι όμως αντιπαραέθεσαν στα επιχειρήματά τους την αρπαγή της Μήδειας.

Επιπλέον, παρατηρούμε ότι αναφέρεται και στην εκστρατεία των Ελλήνων στην Τροία. Σύμφωνα με την άποψη των Περσών οι Έλληνες κατηγορήθηκαν ότι αυτοί έχουν την απόλυτη ευθύνη για την κατάσταση αυτή³⁴, καθώς πρώτοι αυτοί ξεκίνησαν τις εκστρατείες εναντίον της Ασίας και όχι οι Πέρσες στην Ευρώπη. Επίσης, οι Πέρσες θεώρησαν τον ελληνικό κόσμο παντοτινό εχθρό τους από την στιγμή που οι Έλληνες ξεσήκωσαν μεγάλο εκστρατευτικό σώμα, το οποίο κατευθύνθηκε εναντίον της Ασίας και αφάνισε το κράτος του Πριάμου.

Σε αντίθεση με τις εξιστορήσεις των Περσών, οι εξιστορήσεις των Φοινίκων δείχνουν ότι δεν συνέβησαν έτσι τα πράγματα. Εκείνοι ισχυρίζονται ότι δεν άρπαξαν με την βία την Ιώ, αλλά ότι εκείνη με την θέλησή της έσμιξε με τον καραβοκύρη του πλοίου και στη συνέχεια ταξίδεψε μαζί με τους Φοίνικες ύστερα από την προτροπή των γονιών της για να μην γίνουν φανερές οι πομπές της³⁵. Αφού λοιπόν κατέγραψε ο Ηρόδοτος τις εκδοχές και των δύο πλευρών, θα προχωρήσει στην έκθεση των αιτιών που προκύπτουν από την ιστορική έρευνα.

---

³³ Επόμενη γενιά : εννοεί τους ήρωες του τρωικού πολέμου που ήταν παιδιά των Αργοναυτών. Ο ιστορικός προσδιορίζει χρονικά τα γεγονότα με αναφορά στις γενιές των Λυδών και Περσών βασιλέων. Η γενιά ισοδυναμεί με 33 χρόνια και σήμερα θεωρούμε ότι τρεις γενιές καλύπτουν έναν αιώνα.

³⁴ Παπαθωμάς, Αμφιλόχιος, *Το πρώτο βιβλίο των Ιστοριών του Ηροδότου : μνήμες, θρύλοι και γεγονότα από την Ασία και την Ελλάδα της αρχαϊκής εποχής*, σελ. 28, Αθήνα, 2015.

³⁵ Πομπές : οι ντροπές της, οι πράξεις που συνεπάγονται ντροπή. Για τον μύθο βλ. και οδύσσεια Ο 420 κ.ε.

Θεωρεί ως πρωταίτιο της σύγκρουσης τον Λυδό Κροίσο³⁶, τον βασιλιά των λαών που κατοικούσαν από τον Άλυ ποταμό και πέρα. Αυτός άλλους από τους Έλληνες τους έκανε φόρου υποτελείς³⁷ και άλλους τους προσεταιρίστηκε φίλους. Δηλαδή έκανε υποτελείς τους Ίωνες, Δωριείς και Αιολείς, ενώ φίλους τους Λακεδαιμονίους.

---

³⁶ Κροισος ην Λυδος μέν γένος...: διάσημο χωρίο που παραθέτουν κυρίως οι ρήτορες βλ. Στραβ., 12, 1, 3, και 3, 9. Για την ηροδότεια χρήση των όρων γένος γένος και έθνος βλ. C.P. Jones, CQ 46 [1996] 315-20.

³⁷ Φόρου υποτελείς : η υποτέλεια των ελληνικών πόλεων ήταν από τις πρώτες αιτίες των Μηδικών πολέμων .

Παρ. (7 – 17) : ή δέ ήγεμονή οὔτω περιήλθε, έοῦσα Ἡρακλειδέων, ές τό γένος τό Κροίσου, καλεομένους δέ Μερυνάδας...τάς δέ οίκίας οὐ κατέβαλλε ό Λυδός τῶνδε εἵνεκα, ... αυτός δέ έκείνων έργαζομένων έγοι τί και σίνεσθαι έσβάλλον.

Η ιστορία του Γύγη και της γυναίκας του Κανδαύλη είναι η πρώτη ηροδότεια νουβέλα και πρόκειται για μια αρχαία εκδοχή της ανάρρησης του Γύγη στην εξουσία³⁸. Λείπουν τα φανταστικά στοιχεία των άλλων εκδοχών, καθώς δεν γίνεται αναφορά στο δαχτυλίδι του Γύγη, στη << φιδόπετρα >> ή στις διπλές κόρες των ματιών της βασίλισσας³⁹. Εκτός από αυτά, διατρέχεται από μια κωμική χροιά, αλλά περιέχονται και πολλά τραγικά στοιχεία, ενώ την συγκροτούν και μια σειρά διαλόγων⁴⁰ και γλαφυρών σκηνών. Βέβαια, αυτό οδηγεί στην υπόθεση ότι χρησιμοποιήθηκαν ποιητικές και δραματικές παρά ιστορικές πηγές⁴¹. Όσον αφορά την ηροδότεια νουβέλα, ορισμένοι εικάζουν ότι προήλθε από την επεξεργασία της υπόθεσης μιας τραγωδίας συγκροτημένης σε πέντε σκηνές και παριστανόμενης από τρεις υποκριτές και τον Χορό.

ΠΕΡΙΛΗΞΗ 7-17

Στην παρ.7 ο Ηρόδοτος καταγράφει τα ονόματα που βασίλεψαν στην ελληνική ηγεμονία. Αρχικά αναφέρεται στον Κανδαύλη, τύραννο των Σαρδίων και γιο του Ηρακλή και στον Άγρονα, ο οποίος υπήρξε ο πρώτος Ηρακλείδης βασιλιάς των Σαρδίων. Όσοι βασίλεψαν στην χώρα αυτή πριν τον Άγρονα, ήταν απόγονοι των Λυδών, από όπου πήρε ο Λύδιος λαός το όνομά του. Συνεπώς βασίλεψαν οι Ηρακλείδες επί πεντακόσια πέντε χρόνια και κάθε γιος κληρονομούσε από τον πατέρα του την εξουσία ως τον Κανδαύλη.

Στην συνέχεια ο Ηρόδοτος παραδίδει στους αναγνώστες έναν ενδιαφέροντα διάλογο ανάμεσα στον Κανδαύλη και τον Γύγη. Συγκεκριμένα, ο Κανδαύλης είχε την πεποίθηση πως η γυναίκα του ήταν η πιο όμορφη από όλες τις άλλες και έχοντας την

³⁸ Pedley, 15-7. Δεν είναι εφικτό να ενοποιηθούν όλες οι παραλλαγές σε ένα συνεκτικό σύνολο, Κ.Φ. Smith, AJPH 23 (1902) 261-82, 361-87.

³⁹ H.J. Rose, CQ 34 (1940) 78-81.

⁴⁰ Aly, 34 κ.ε., Heni, 142 κ.ε.

⁴¹ Παραμένει ανώνυμη η βασίλισσα στον Ηρόδοτο, ενώ αλλού αναφέρεται με το όνομα Νυσσία, Κλυτία, Αβρώ, Τουδώ : βλ. Νικόλ. Δαμ., FGrHist 90F47, βλ. Φωτ., Βιβλ.190, 150 : Πτολεμαίος Ηφαιστίων.

αίσθηση ότι ο Γύγης δεν συμφωνεί με την άποψη αυτή, του πρότεινε να δει την γυναίκα του γυμνή με σκοπό να πειστεί. Ο Γύγης τότε αντέδρασε αμέσως αρνητικά υπενθυμίζοντας στον Κανδαύλη ότι κάτι τέτοιο θα ήταν άνομο⁴² και ότι από την στιγμή που μια γυναίκα βγάζει τα ρούχα της, αφήνει ακάλυπτη την ντροπή της.

Με τέτοια λόγια προσπαθούσε ο Γύγης να αποφύγει τον Κανδαύλη, όμως εκείνος τον συμβούλεψε να αποκτήσει θάρρος και να μην φοβάται ούτε εκείνον ούτε και την γυναίκα του. Του πρότεινε παράλληλα του Γύγη να κάτσει πίσω από ένα ανοιχτό παραθυρόφυλλο πίσω από το οποίο θα κατάφερνε να δει γυμνή την γυναίκα του Κανδαύλη την στιγμή που θα κατευθυνόταν εκείνη προς το κρεβάτι γυμνή.

Πράγματι ο Γύγης κρύφτηκε για να δει γυμνή την γυναίκα του Κανδαύλη. Την ώρα λοιπόν που έμπαινε εκείνη στο δωμάτιο και απόθετε τα ρούχα της, ο Γύγης την κοιτούσε και την θαύμαζε. Κάποια στιγμή λοιπόν ο άνδρας αυτός γλίστρησε και τότε η γυναίκα του Κανδαύλη τον κατάλαβε και αφού συνειδητοποίησε αυτό που οργάνωσε ο άντρας της, δεν φώναξε και ούτε του το έδειξε πως κατάλαβε κάτι. Αντιθέτως σιώπησε και άρχισε να σκέφτεται τον τρόπο με τον οποίο θα έπρεπε να εκδικηθεί τον σύζυγό της. Παράλληλα, ήταν γνωστό ότι στους Λυδούς όπως και στους άλλους βαρβάρους ήταν μεγάλη ντροπή ακόμα και για έναν άντρα να τον δουν γυμνό⁴³.

Συνεχίζοντας λοιπόν την διήγηση ο Ηρόδοτος, η βασίλισσα εξασφαλίζοντας την συμπαράσταση των υπηρετών, για τους οποίους ήξερε πολύ καλά ότι της ήταν πιστοί, έστειλε κάποιους από αυτούς να φωνάξουν τον Γύγη. Παρουσιάστηκε τότε γρήγορα μπροστά της χωρίς να έχει καταλάβει ότι η βασίλισσα ήξερε τα πάντα. Εκείνη ευθύς

---

⁴² Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς, περ. 484-430, *Ηροδότου Ιστορίαι / κείμενο και ερμηνευτικό υπόμνημα David Asheri*, σελ. 37, επιμέλεια Αντώνης Ρεγκάκος, μετάφραση Δημήτρης Σκουρέλλος, Θεσσαλονίκη : University Studio Press, 2010.

⁴³ Αγγελής, Φίλιππος Δ., *Αρχαί και δίκαια εκ της Ιστορίας του Ηροδότου / υπό Φιλίππου Δημ. Αγγελή*, σελ. 66, Αθήνα, 1955.

του ανακοίνωσε ότι έχει δύο συγκεκριμένες επιλογές⁴⁴. Η μια είναι να δολοφονήσει τον Κανδαύλη με σκοπό να κάνει δική του γυναίκα την βασίλισσα και για να αποκτήσει την βασιλεία των Λυδών. Ο άλλος δρόμος είναι ο θάνατος του Γύγη για να μην μάθει και δει στο μέλλον όσα δεν επιτρέπεται, έχοντας τυφλή εμπιστοσύνη στον Κανδαύλη. Ο Γύγης είχε μείνει έκπληκτος στο διάστημα που παρακολουθούσε τα λόγια της βασίλισσας και αναγκασμένος να επιλέξει ένα από τα δύο αποφάσισε να ζήσει ο ίδιος. Έπειτα την ρωτάει με ποιον τρόπο θα πρέπει να σκοτώσει το αφεντικό του και εκείνη αποκρίνεται ότι η δολοφονία του άντρα της θα διαπραχθεί από το ίδιο σημείο από το οποίο την είδε γυμνή ο Γύγης.

Αφού λοιπόν καταστρώθηκε το σχέδιο και από τους δυο, καθώς ο Γύγης δεν είχε την δυνατότητα άλλης επιλογής, ακολούθησε στο δωμάτιο την βασίλισσα, πήρε από αυτήν ένα μαχαίρι και κατόπιν κρύφτηκε πίσω από το παραθυρόφυλλο που την είχε δει γυμνή. Ύστερα από λίγη ώρα εισήλθε στο δωμάτιο και ο Κανδαύλης⁴⁵ για να κοιμηθεί και αφού αποκοιμήθηκε, βγήκε ο Γύγης πίσω από την πόρτα και τον σκότωσε. Συνεπώς, ο Γύγης κατόρθωσε με τον τρόπο αυτό να κάνει δική του την γυναίκα του Κανδαύλη, αλλά και να κερδίσει την βασιλεία.

Ύστερα από την δυστυχή κατάληξη αυτής της ιστορίας με την δολοφονία του Γύγη πολλοί Λυδοί αντέδρασαν για τον θάνατο του Κανδαύλη, όμως ήρθαν σε συμβιβασμό με τους στασιαστές του Γύγη με τον εξής όρο : αν δεχτεί το μαντείο των Δελφών να γίνει βασιλιάς των Λυδών ο Γύγης, τότε να βασιλεύσει, διαφορετικά να δώσει πίσω στους Ηρακλείδες την εξουσία. Πράγματι, το μαντείο των Δελφών αποδέχτηκε την ανάληψη της εξουσίας από τον Γύγη, όμως πρόσθεσε η Πυθία ότι η εκδίκηση των Ηρακλειδών θα πέσει στον πέμπτο απόγονο του Γύγη⁴⁶. Όμως στην

---

⁴⁴ Asheri David, *A commentary on Herodotus books I-IV / David Asheri, Alan Lloyd, Aldo Corcella*, σελ. 47, *edited by Oswyn Murray and Alfonso Moreno with a contribution by Maria Brosius*, Oxford University Press, 2007.

⁴⁵ Κανδαύλης : βασιλιάς της Λυδίας, γιος του Μύρσου και για τον λόγο αυτό τον αποκαλούσαν συνήθως Μυρσίλο.

⁴⁶ Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς, περ. 484-430, *Ηρόδοτος : αρχαίο κείμενο : εισαγωγή – μετάφραση – σχόλια Δ.Ν. Μαρωνίτη*, σελ. 71, πρόλογος Ι.Θ. Κακριδή, Αθήνα : Γκοβόστης, 1964.

πρόβλεψη αυτή δεν έδωσαν ιδιαίτερη σημασία ούτε οι Λυδοί ούτε οι βασιλιάδες τους, παρά μόνο όταν εκπληρώθηκε.

Στη συνέχεια ο Ηρόδοτος μας μεταφέρει στην ανάληψη της εξουσίας από τον Γύγη, του οποίου πρώτο μέλημα ήταν η προσφορά αφιερωμάτων στο μαντείο των Δελφών αποτελούμενα άλλα από ασήμι και άλλα από χρυσάφι. Αυτά λοιπόν τα αναθήματα του Γύγη ονομάστηκαν *Γυγάδα* από το όνομα του αναθέτη. Κατά την πορεία της βασιλείας του κίνησε στρατό εναντίον της Μιλήτου, της Σμύρνης και κατόρθωσε να κυριέψει την πόλη της Κολοφώνος. Έτσι επειδή δεν σημειώθηκε άλλο σημαντικό έργο στα χρόνια της βασιλείας του Γύγη, που διήρκησε τριάντα οκτώ χρόνια, θέλησε στην συνέχεια ο Ηρόδοτος να ασχοληθεί με τον Άρδη, τον γιο του Γύγη που βασίλευσε μετά τον Γύγη.

Ο Άρδης βασίλευσε σαράντα εννέα χρόνια και τον διαδέχτηκε ο Σαδυάττης⁴⁷, ο οποίος ήταν γιος του και εκείνον με την σειρά του τον διαδέχτηκε ο Αλυάττης. Ο τελευταίος πολέμησε με τον Κυαζάρη, τον απόγονο του Δηϊόκη και με τους Μήδους του κατόρθωσε να διώξει τους Κιμμέριους από την Ασία, κυριέψει την Σμύρνη, εποικισμένη από τους Κολοφώνιους και έκανε εισβολή στις Κλαζομενές, όπου υπέστη και μεγάλες καταστροφές.

Εκτός από αυτά παρατηρούμε στην συνέχεια ότι ο Ηρόδοτος καταγράφει συνοπτικά το σημαντικό έργο του Αλυάττη όσο βρισκόταν στην εξουσία. Αρχικά πολέμησε τους Μιλησίους συνεχίζοντας με τον τρόπο αυτό τον πόλεμο του πατέρα του. Συγκεκριμένα, έδινε εντολή στον στρατό να κάνει επιδρομή στην Μίλητο χωρίς να βάζει φωτιές και να καίει σπίτια, αλλά τους διέταζε να καταστρέφουν τους καρπούς της γης τους. Ο Λυδός βασιλιάς λοιπόν δεν επιθυμούσε την καταστροφή των αγροκατοικιών⁴⁸, ώστε να έχουν αυτές ως καταφύγιο οι Μιλήσιοι και κινούμενοι από εκεί να μπορούν να σπέρνουν και να δουλεύουν την γη τους, ενώ και από την άλλη

---

⁴⁷ Σαδυάττης : γιος του Άρδου, υπήρξε ο τρίτος βασιλιάς της Λυδίας της δυναστείας των Μερμνάδων, ο οποίος βασίλευσε για δώδεκα χρόνια από το 631 ως το 618 π. Χ.

⁴⁸ Παπαθωμάς, Αμφιλόχιος, *Το πρώτο βιβλίο των Ιστοριών του Ηροδότου : μνήμες, θρύλοι και γεγονότα από την Ασία και την Ελλάδα της αρχαϊκής εποχής*, σελ. 78, Αθήνα, 2015.

μεριά ο Αλυάττης να έχει κάτι να αφανίσει κάθε φορά που θα επιδιόταν σε επιδρομές.

Παρ. (18 – 22) : ταῦτα ποιέων ἐπολέμεε ἕτεα ἔνδεκα, ἐν τοισὶ τρώματα μεγάλα διφάσια Μιλησίων ... καὶ ἐν Μαιάνδρου πεδίῳ, ... κατά μὲν τὸν πρὸς Μιλησίους τε καὶ Θρασύβουλον πόλεμον Ἀλυάττη ὧδε ἔσχε.

Ἡ προαναφερθεῖσα τακτικὴ ακολουθήθηκε ἐπὶ ἔντεκα χρόνια, δηλαδή το διάστημα που κράτησε ὁ πόλεμος, ὁ ὁποῖος προξένησε δύο σημαντικὲς πληγὲς στους Μιλησίους. Τὸ πρῶτο χτύπημα ἦταν στο λιμενεῖο στὴν μάχη που ἐγίνε στὴν ἴδια τὴν χώρα τους καὶ τὸ δεύτερο στὴν πεδιάδα τοῦ Μαιάνδρου. Στὰ πρῶτα ἕξι χρόνια τοῦ πολέμου ἀρχηγὸς ἦταν ὁ Σαδυάττης καὶ τὰ υπόλοιπα πέντε που ἀκολούθησαν πολεμοῦσε ὁ Ἀλυάττης, ὁ ὁποῖος ὅπως καὶ προαναφέρθηκε συνέχισε με ἐπιμονή τὸν πόλεμο τοῦ πατέρα του. Ἐπίσης, ὁ Ἡρόδοτος υπογραμμίζει τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν συμπαραστάθηκαν καθόλου στους Μιλησίους οἱ Ἴωνες γιὰ νὰ τους ελαφρύνουν λίγο ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ πολέμου⁴⁹. Ὡστόσο, εἶχαν τὴν συνδρομὴ τῶν Χίων, οἱ ὁποῖοι βοήθησαν ἀνταποδοτικά, καθὼς καὶ οἱ Μιλήσιοι προσέφεραν βοήθεια στους Χίους, ὅταν αὐτοὶ πολεμοῦσαν με τους Ἐρυθραίους.

Ἐπειτα ὁ Ἡρόδοτος μεταφέρει τους ἀναγνώστες στὸν δωδέκατο χρόνο στὴν Μίλητο, ὅπου ἐνῶ εἶχαν βάλει φωτιά στα σπαρτά, μετέδωσε ὁ δυνατὸς ἀνεμος τὴν φωτιά στὸν ναὸ τῆς Ἀθηνᾶς που ὀνομαζόταν Ἀσσησίη καὶ κάηκε αὐτὸς με ἀποτέλεσμα νὰ καταστραφεῖ ὀλοσχερῶς. Ὑστερα ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτὸ δὲν ἔδωσε κανένας ἰδιαίτερη σημασία, ὁμῶς ὅταν γύρισε ὁ στρατὸς στις Σάρδεις, ἀρρώστησε ὁ Ἀλυάττης καὶ τότε ἔστειλε δικούς του ἀνθρώπους στο μαντεῖο τῶν Δελφῶν, γιὰ νὰ μάθει τι συνέβαινε με τὴν ἀσθένειά του. Ὡστόσο, ἡ Πυθία ἀρνήθηκε νὰ δώσει χρησμό, προτοῦ ξαναχτίσουν τὸν ναὸ τῆς Ἀθηνᾶς που ἔκαψαν οἱ ἴδιοι στὴν Ἀσσησό⁵⁰ τῆς χώρας τῶν Μιλησίων.

Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀρνήση τῆς Πυθίας γιὰ χρησιμοδότηση προσθέτουν ὡς φήμη οἱ Μιλήσιοι πὼς ὁ Περίανδρος, γιὸς τοῦ Κυψέλου καὶ στενὸς φίλος τοῦ Θρασύβουλου, τοῦ τότε τυράννου τῆς Μιλήτου, μόλις πληροφορήθηκε τὸν χρησμό που προοριζόταν

---

⁴⁹ Δρακόπουλος Λευτέρης, *Ἡρόδοτος : Ἱστορίαι*, μετ: Δρακόπουλος Λευτέρης, σελ. 55, Ἀθήνα : Ἐπικαιρότητα, 1998.

⁵⁰ Ἀσσησός : ἀρχαία ἐλληνικὴ πόλη στὴν περιοχὴ τῆς Καρίας στὴν Μ. Ἀσία, κοντὰ στὴν Μίλητο καὶ ἡ περιοχὴ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀθηνᾶς.

για τον Αλυάττη, έστειλε αγγελιοφόρο στον Θρασύβουλο να τον ενημερώσει, ώστε να μπορεί να πάρει τις κατάλληλες αποφάσεις σε κάθε περίπτωση.

Από την άλλη μεριά, ο Αλυάττης μόλις ενημερώθηκε από τους Δελφούς, έστειλε αμέσως κήρυκα στην Μίλητο, γιατί επιθυμούσε να συνάψει ανακωχή με τους Μιλήσιους για όσο διάστημα θα χρειαζόταν για να χτιστεί και πάλι ο ναός⁵¹. Στο διάστημα που ο απεσταλμένος κατευθυνόταν προς την Μίλητο, ο Θρασύβουλος⁵² όντας καλά πληροφορημένος για τις προθέσεις του Αλυάττη μηχανεύτηκε τα εξής : Όσο σιτάρι υπήρχε στην πόλη του, δικό του αλλά και όλων των πολιτών, το μάζεψε στην αγορά και προέτρεψε τους Μιλησίους, όταν δωθεί το σύνθημα από τον ίδιο, τότε όλοι να επιδοθούν στο ποτό και στο γλέντι όλοι μαζί.

Όσα σκέφτηκε ο Θρασύβουλος τα έκανε και πράξη καθώς έδωσε ως εντολή στους συμπολίτες του τα προαναφερθέντα. Ο απεσταλμένος κήρυκας από τον Αλυάττη αφού είδε την κατάσταση του γλεντιού και ενημέρωσε τον Θρασύβουλο για τις προθέσεις του Αλυάττη, γύρισε πίσω στις Σάρδεις και τον ενημέρωσε για όλα. Ουσιαστικά αυτός θα περίμενε να μάθει για μεγάλη πείνα στην Μίλητο και για την εξαθλίωση του λαού, όμως πληροφορήθηκε απροσδόκητα τα αντίθετα. Έτσι ολοκληρώθηκε και τυπικά ο πόλεμος με τους Μιλήσιους, καθώς υπήρξε συμφιλίωση και διάθεση από τον Αλυάττη να κτίσει δύο ναούς της Αθηνάς στην Ασησησό αντί για έναν που υπήρχε και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να θεραπευτεί από την ασθένεια που τον ταλαιπωρούσε.

---

⁵¹ **Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς, περ. 484-430, *Ιστορία του Ηροδότου : με σημειώσεις προς ευκολωτέραν κατάληψιν αυτής, και προς ανάπτυξιν διαφόρων μερών του κειμένου, σελ. 81, μετάφραση: Ραδινός Α, τυπογραφία Ανδρέου Κορομηλά, Αθήνα, 1836.***

⁵² **Θρασύβουλος : Αθηναίος στρατηγός, ηγέτης της δημοκρατικής παράταξης και εκλεγμένος στην Σάμο λαμβάνοντας την αρχηγία του αντιστασιακού κινήματος των δημοκρατικών.**

Παρ. (23 – 24) : Περίανδρος δέ ἦν Κυψέλου παῖς, οὗτος ὁ τῷ Θρασυβούλῳ τό χρηστήριον μηνύσας ... ταῦτα μὲν νυν Κορίνθιοί τε καὶ Λέσβιοι λέγουσι, καὶ Ἄριονος ἐστὶ ἀνάθημα χάλκεον οὐ μέγα ἐπὶ Ταινάρῳ, ἐπὶ δελφίνος ἐπέων ἄνθρωπος.

Η πρώτη αναφορά στον Περίανδρο (20) προοικονομεί την περίφημη ιστορία του Αρίωνα, που τοποθετείται στο σημείο αυτό για να αναδείξει ένα θαυμαστό συμβάν, το οποίο δηλώνει την ρευστότητα της τύχης⁵³. Δεν θα μπορούσε να μην επισημάνει ο μέσος αναγνώστης τις υποτιθέμενες αναλογίες προς την ιστορία του Αλυάττη. Ο πυρήνας της ιστορίας είναι βέβαια προγενέστερος του Ηροδότου και οι αφηγήσεις με προέλευση την Κόρινθο και την Λέσβο ίσως να αποτελούν επινόηση του Ηροδότου, όχι όμως και το άγαλμα στο ακρωτήριο Ταίναρο (24.8)⁵⁴. Το συγκεκριμένο μνημείο που υπήρξε είτε το αίτιο της αφήγησης είτε απότοκο της ιστορίας, θα πρέπει να προυπήρχε του Ηροδότου. Θρύλοι διάσωσης ανθρώπων από δελφίνια κυκλοφορούσαν σε ναυτικές πόλεις όπως η Κόρινθος (Μελικέρτης), η Μήθυμνα (Έναλος και σωζόμενη παρθένος) και Τάραντας (Τάρας, Φάλανθος). Διάφορα μυθολογικά και δημοφιλή λαϊκά θέματα συνέβαλαν στην διαμόρφωση τέτοιων θρύλων : το δελφίни εκλαμβάνόταν ως ιερό στην λατρεία του Απόλλωνα και άλλων θεοτήτων, ως φίλος των ναυτικών και των ψαράδων, υποκείμενο στην γοητεία της μουσικής κ.α. Είναι πιθανή μια θεματική σύνδεση της ιστορίας με μύθους της Ανατολής. Επιπλέον, δεν επιβεβαιώνεται κάποιο ρεαλιστικό υπόβαθρο της ιστορίας με βάση την σύγχρονη επιστημονική παρατήρηση της συμπεριφοράς των δελφινιών στις ακτές της Νέας Ζηλανδίας⁵⁵

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 23-24

Από την παρ.23 βλέπουμε για πρώτη φορά την αναφορά του ονόματος του Αρίωνα από τον Ηρόδοτο. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους Κορίνθιους και τους Μυτιληναίους ο Περίανδρος, ο γιος του Κυψέλου αντίκρυσε τον Αρίωνα τον

⁵³ Κύριο ηθικό μήνυμα της ιστορίας του Κροίσου, στην οποία παρατίθεται η ιστορία του Αρίωνα. Βλ. Cobet, 146-50. A.D. Skiadas, EEAth 25 (1974 -7), 36-42.

⁵⁴ Για την θεωρία πως ο μύθος αποτελούσε το θέμα διθυραμβικού ποιήματος με συνθέτη τον ίδιο τον Αρίωνα ή κάποιας πρώιμης μορφής τραγωδίας, βλ. Erbe, Studien, 153-6.

⁵⁵ Βλ. T. F. Higham, C, R, 7 (1960) 82-6.

Μηθυμναίο⁵⁶, τον καλύτερο κιθαρωδό από τους σύγχρονούς του, ο οποίος συνέθεσε και δίδαξε στην Κόρινθο.

Έπειτα, πληροφορούμαστε λεπτομερώς από τον Ηρόδοτο για τον βίο του Αρίωνα, ο οποίος αφού έζησε στην αυλή του Περιάνδρου για πολύ καιρό, επιθύμησε να ταξιδέψει στην Ιταλία και την Σικελία και από εκεί αφού συγκέντρωσε μεγάλα πλούτη, θέλησε να γυρίσει και πάλι στην Κόρινθο. Σύμφωνα με τις φήμες της εποχής ο Αρίων ξεκίνησε από τον Τάραντα ναυλώνοντας ένα πλοίο με Κορινθίους, αλλά ήταν λανθασμένη η εμπιστοσύνη που τους έδειξε, γιατί αυτοί σκέφτηκαν να τον πετάξουν στο πέλαγος και να κρατήσουν τα λεφτά του. Εκείνος κατάλαβε αργότερα την πονηριά των Κορινθίων και τους παρακαλούσε δίνοντάς τους χρήματα να μην τον σκοτώσουν, χωρίς ωστόσο να καταφέρει να τους πείσει. Βρισκόμενος ο Αρίων σε αδιέξοδο τους ζήτησε ως χάρη να τον αφήσουν να σταθεί στο κατάστρωμα της πρύμης για να τραγουδήσει και έπειτα να θανατωθεί. Οι Κορίνθιοι δεν ήθελαν να χάσουν την ευκαιρία να ακούσουν τον καλύτερο τραγουδιστή και έτσι αποδέχτηκαν την πρότασή του⁵⁷. Έτσι λοιπόν, ο Αρίων τραγούδησε τον *όρθιον νόμο* και με το τέλος του τραγουδιού έπεσε με την θέλησή του στην θάλασσα με όλο τον εξοπλισμό μαζί. Συνεχίζοντας την διήγηση σύμφωνα με τον μύθο οι Κορίνθιοι συνέχισαν το ταξίδι τους έχοντας την πεποίθηση ότι είχε πεθάνει ο Αρίων, όμως αυτός σώθηκε με την βοήθεια ενός δεφινιού, το οποίο τον μετέφερε στο Ταίναρο. Στην συνέχεια πήγε στον Περιάνδρο στην Κόρινθο, όπου του τα διηγήθηκε όσα του συνέβησαν, όμως ο Περιάνδρος⁵⁸ δεν πείστηκε περιμένοντας και ταυτόχρονα τους ναυτικούς. Εκείνοι ισχυρίστηκαν στον Περιάνδρο ότι ο Αρίων ήταν σώος και βρισκόταν κάπου στην Ιταλία. Εκείνη την στιγμή εμφανίστηκε ξαφνικά μπροστά τους ο Αρίων και οι ναυτικοί μένοντας έκπληκτοι αναγκάστηκαν να ομολογήσουν την αλήθεια.

---

⁵⁶ Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς, περ. 484-430, *Ηροδότου Ιστορίαι / κείμενο και ερμηνευτικό υπόμνημα David Asheri*, σελ. 79, επιμέλεια Αντώνης Ρεγκάκος, μετάφραση Δημήτρης Σκουρέλλος, Θεσσαλονίκη : University Studio Press, 2010.

⁵⁷ Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς, περ. 484-430, *Κλειώ : βιβλίο πρώτο / Ηρόδοτος*, σελ. 89, μετάφραση: Β. Αναστασοπούλου, Αθήνα: Κάκτος, 1992.

⁵⁸ Περιάνδρος : τύραννος της Κορίνθου που διαδέχθηκε τον πατέρα του Κύψελο που είχε ανατρέψει την δωρική αριστοκρατία.

Ολοκληρώνοντας την διήγηση της ιστορίας αυτής σύμφωνα με τους Κορινθίους και τους Λέσβιους υπήρχε και ένα άγαλμα που παρίστανε έναν άνθρωπο πάνω σε δελφίνι.

Παρ. (25 – 33) : Άλυάττης δέ ό Λυδός τόν πρός Μιλησίους πόλεμον διενείκας μετέπειτα τελεῦτα, βασιλεύσας ἔτεα ἑπτά καί πενήκοντα ... ταῦτα λέγων τῷ Κροίσῳ οὐ κως οὔτε ἐχαρίζετο ...παντός χρήματος ὄρᾶν ἐκέλευε.

Ο διάλογος ανάμεσα στον Κροίσο και τον Σόλωνα με θέμα την ανθρώπινη ευτυχία είναι από τα διασημότερα χωρία του 1^{ου} βιβλίου και αποτελεί μια από τις σημαντικότερες πηγές για τις ηθικές, θρησκευτικές, ιστορικές και φιλοσοφικές αντιλήψεις του Ηρόδοτου. Ο Σόλων ξαναγήθηκε στους θησαυρούς και τα πλούτη του Κροίσου και όφειλε να έχει καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ο κάτοχός τους είναι ο ευτυχέστερος όλων των ανθρώπων. Ωστόσο, ο Κροίσος δυσαρεστήθηκε δυο φορές από τον φιλοξενούμενο, ο οποίος αποδίδει τα πρωτεία της ευτυχίας σε κάποιον Αθηναίο Τέλλο (30.3-5) και μετά από αυτόν τοποθετεί δυο αδέρφια από το Άργος, τον Κλέοβη και τον Βίτων. Η ενόχληση του Κροίσου προκαλεί μια διδακτική νουθεσία από τον σοφό Αθηναίο. Τέσσερις είναι οι όροι για την ανθρώπινη ευτυχία που παρουσιάζονται στον διάλογο : ολβος, ευτυχίη, ευδαιμονίη, μακαρίζω. Στον Ηρόδοτο ο ολβος μπορεί να σημαίνει πλούτος και δεν συσχετίζεται με την πνευματική ευτυχία. Οι όροι ολβος και ευτυχίη δεν αποκλείουν ο ένας τον άλλον καθώς ο καλότυχος μπορεί να είναι και ευτυχισμένος, αν δεν παρεμβληθεί συμφορά πριν η ζωή του λάβει τέλος με ένδοξο (Τέλλος) ή ήρεμο θάνατο. (Κλέοβις και Βίτων). Οι όροι αυτοί υποδηλώνουν το άθροισμα της ίδιας σειράς εγκόσμιων αγαθών : καλή υγεία, καλοί απόγονοι, ομορφιά, ρώμη και ευπορία. Η μοναδική διάκριση είναι εκείνη μεταξύ μιας πρόσκαιρης κατάστασης ευημερίας και της ασφαλούς και μόνιμης, που απαθανατίζεται στην μνήμη των μελλοντικών γενεών⁵⁹. Την άποψη του Σόλωνα περί ευτυχίας, την οποία ασπάστηκε και ο Ηρόδοτος, αποδεικνύουν τα αποσπάσματα της σολώνειας ποίησης⁶⁰.

Επιπλέον, η συνάντηση Σόλωνα – Κροίσου συμβολίζει την αντιπαράθεση μεταξύ σοφίας και αλαζονείας, μετριοπάθειας και υπερβολής κ.α. Μολονότι τα παραδείγματα αρετής πολιτών και υιών αντλούνται από την ελληνική πόλη, η ηθική αντίθεση Σόλωνα – Κροίσου είναι πανανθρώπινη και οικουμενική. Ο διάλογος

---

⁵⁹ Βλ. T. Kricher, WS 67 [1964] 174-7., C. de Heer, ΜΑΚΑΡ, ΕΥΔΑΙΜΩΝ, ΟΛΒΙΟΣ, ΕΥΤΥΧΗΣ : A Study of the semantic Field Denoting Happiness in Ancient Greek to the End of the 5th Century B.C. (Άμστερνταμ, 1969)

⁶⁰ Βλ. S.O. Shapiro, ClassAnt 15(1996) 348-64, κείμενα στα οποία ο Ηρόδοτος θεμελίωσε την ηθογράφηση του Σόλωνα., βλ. τα σολώνεια αποσπάσματα 23-4 West τον υπομνηματισμό τους : I.M. Linforth, Solon the Athenian (Berkley, 1910), 130 κ.ε.

συνιστά μια λογοτεχνική σύνθεση του Ηρόδοτου σε ένα οικείο θέμα, που αρμόζει στις συμβάσεις ενός προϋπάρχοντος γραμματειακού είδους⁶¹.

Η ιστορικότητα αυτής της συνάντησης είχε αμφισβητηθεί ήδη από την αρχαιότητα⁶² και ο Ηρόδοτος την τοποθετεί τρία χρόνια πριν από την εξέγερση του Κύρου εναντίον του Αστυάγη (46.2), δηλαδή το 553 π.Χ. Συνεπώς, ύστερα από επτά χρόνια βασιλείας (560-554 π.Χ.) ο Κροίσος έφτασε στο απόγειο της <<ευτυχίας>> και ακολούθησαν επτά χρόνια συμφορών και ήττας πριν από την καταστροφή του 546 π.Χ. Προκειμένου λοιπόν να γίνει αποδεκτή αυτή η ιστορικότητα υπάρχουν τρεις προϋποθέσεις. Ως πρώτη είναι η αρχή της αποδημίας του Σόλωνα, η παραμονή του στο εξωτερικό, η οποία θα πρέπει να συνδεθεί με την άνοδο του Πεισιστράτου (561-60 π.Χ.) και όχι με την θητεία του Σόλωνα ως άρχοντα (594-3 π.Χ.). Η δεύτερη παράμετρος είναι ότι δεν θα πρέπει να μετατεθεί η νομοθεσία πολύ πριν από το 560 π.Χ. και η τρίτη ότι το έτος 559-8 πρέπει να απορριφθεί ως χρονολογία θανάτου του Σόλωνα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 25-33

Ο Ηρόδοτος στην παρ.25 μεταφέρει τους αναγνώστες και πάλι στον Αλυάττη, ο οποίος αφού τελείωσε τον πόλεμο με τους Μιλήσιους, πέθανε ολοκληρώνοντας μια βασιλεία πενήντα επτά ετών. Όταν γλίτωσε από την αρρώστια που προαναφέρθηκε σε προηγούμενες παραγράφους αφιέρωσε στους Δελφούς έναν ασημένιο κρατήρα⁶³, το πιο αξιοθέατο αφιέρωμα από όλα των Δελφών, έργο του Γλαύκου από την Χίο.

Μετά τον θάνατο λοιπόν του Αλυάττη ήταν έτοιμος να αναλάβει την βασιλεία ο γιος του, ο Κροίσος σε ηλικία τριάντα πέντε χρόνων, ο οποίος κατευθύνθηκε πρώτος εχθρικά εναντίον της Εφέσου. Παράλληλα, ο Ηρόδοτος αναφέρει ότι οι Εφέσιοι

---

⁶¹ Για τον διάλογο αυτό ως παράδειγμα <<προφορικής τεχνικής>> βλ. Lang, κεφ.2.

⁶² Πλουτ., Σολ. 27.1

⁶³ Asheri David, *A commentary on Herodotus books I-IV / David Asheri, Alan*

Lloyd, Aldo Corcella, σελ. 93, edited by Oswyn Murray and Alfonso Moreno with a contribution by Maria Brosius, Oxford University Press, 2007.

όντας πολιορκημένοι, αφιέρωσαν την πόλη τους στην Άρτεμη δένοντας ένα σχοινί από τον ναό ως το τείχος. Έπειτα, εκτός από την επίθεση του Κροίσου στην Έφεσο επιχείρησε επιθέσεις και σε όλες τις πόλεις των Ιώνων και των Αιολέων βρίσκοντας κάθε φορά διαφορετικό πρόσχημα.

Αφού κατόρθωσε ο Κροίσος να υποτάξει τους Έλληνες της Μ. Ασίας και να τους κάνει φόρου υποτελείς, αποφάσισε να κινηθεί και εναντίον των νησιωτών. Στο διάστημα κατά το οποίο ετοιμαζόταν το ναυτικό, υπήρξε μια φήμη ότι κατέφθασε στις Σάρδεις ο Βίας από την Πριήνη⁶⁴ ή ο Πιττακός από την Μυτιλήνη. Ενημερώθηκε λοιπόν ο Κροίσος ότι οι Νησιώτες ετοίμαζαν ιππικό για να κινηθούν εναντίον των Σάρδεων και έδειξε ότι δεν φοβήθηκε τους αντιπάλους. Όταν όμως του εξήγησαν ότι και οι Νησιώτες δεν θα φοβούνταν το ναυτικό του Κροίσου λόγω της εμπειρίας τους στην θάλασσα, αποφάσισε ο ίδιος να συνάψει ειρήνη με τους Ίωνες νησιώτες.

Στη συνέχεια θα μπορούσαμε να πούμε ότι η γενικότερη επικράτηση του Κροίσου δεν θα μπορούσε να αμφισβητηθεί από κανέναν καθώς εκτός από τους Κίλικες και τους Λικίους υποδούλωσε τους Λυδούς, τους Φρύγες, τους Μυσούς, τους Μαριανδυνούς, τους Χάλυβες, τους Παφλαγόνες, τους Θράκες, τους Θυνούς, τους Βιθυνούς, τους Κάρες, τους Ίωνες, τους Δωριείς, τους Αιολείς και τους Παμφύλους. Όλοι αυτοί οι λαοί συνεπώς υποτάχτηκαν στον Κροίσο και προσαρτήθηκαν στο Λυδικό βασίλειο.

Εκτός από αυτά, ο Ηρόδοτος επισημαίνει και την παρουσία των άλλων σοφών⁶⁵ και του μεγάλου νομοθέτη των Αθηνών, τον Σόλωνα, ο οποίος αφού έφυγε από την Αθήνα αποδήμησε αρχικά στην Αίγυπτο, στην αυλή του Άμαση⁶⁶ και έπειτα στις Σάρδεις⁶⁷, στην αυλή του Κροίσου. Φιλοξενήθηκε από τον Κροίσο με χαρά και έδωσε εντολή στους υπηρέτες να τον ξεναγήσουν στο βασιλικό παλάτι. Ύστερα, εξέφρασε την επιθυμία του ο Κροίσος να ρωτήσει τον Σόλωνα, που είχε πολλές γνώσεις και είχε κάνει πολλά ταξίδια, αν γνώρισε κάποιον άνθρωπο που να ήταν ο πιο

---

⁶⁴ Βίας Πριηνεύς : ένας από τους επτά σοφούς της αρχαίας Ελλάδας αλλά και ποιητής, από την Πριήνη της Ιωνίας, γιος του Τευτάμου.

⁶⁵ Άλλοι σοφοί : πρόκειται για τους επτά σοφούς, οι οποίοι είχαν την ικανότητα να παρουσιάζουν την συμπύκνωση της σοφίας τους με τρόπο αποφθεγματικό. Είχαν κύρος και προστατεύονταν από τον Απόλλωνα. Κατά μια παράδοση συναντήθηκαν στην αυλή του Κροίσου με εξαίρεση τον Θαλή τον Μιλήσιο.

⁶⁶ Άμασης : ο Ηρόδοτος τον χαρακτηρίζει φιλέλληνα.

⁶⁷ Σάρδεις : πρωτεύουσα της Λυδίας, πλουσιότατη πόλη, κτισμένη στις όχθες του Πακτωλού, για την άμμο του οποίου έλεγαν οι αρχαίοι ότι περιείχε χρυσό, από όπου προέρχονταν τα πλούτη του Κροίσου. Και σήμερα << Πακτωλός >> μεταφορικά σημαίνει πηγή χρημάτων.

ευτυχισμένος. Βέβαια η ερώτηση αυτή υποβλήθηκε από τον Κροίσο πιστεύοντας ότι ο ίδιος ήταν ο πιο ευτυχισμένος. Ο Σόλων απάντησε πως θεωρούσε τον Τέλλο τον Αθηναίο τον πιο ευτυχισμένο άνθρωπο, κάνοντας τον Κροίσο να σαστίσει από αυτή την απάντηση. Στην συνέχεια ο νομοθέτης καταθέτει τα επιχειρήματά του λέγοντας πως ο Τέλλος απέκτησε παιδιά και εγγόνια άξια και πως το τέλος της ζωής του ήρθε γεμάτο με λάμψη. Συγκεκριμένα, ο Τέλλος πέθανε σε μια μάχη των Αθηναίων με τους Ελευσινίους και ετάφη με δημόσια δαπάνη⁶⁸ και με μεγάλες τιμές.

Τα επιχειρήματα του Σόλωνα ερέθισαν τον Κροίσο, ο οποίος πιστεύοντας ότι έστω θα βρισκόταν στην δεύτερη θέση των πιο ευτυχισμένων ανθρώπων, για τον λόγο αυτό ζητά την άποψη και πάλι του Σόλωνα. Εκείνος απάντησε και ισχυρίστηκε ότι στην θέση αυτή βρισκόταν ο Κλέοβης και ο Βίτων και παράθεσε μια ιστορία για τους δύο άντρες. Πρόκειται για μια γιορτή που οργάνωσε το Άργος προς τιμή της Ήρας και στο ιερό έπρεπε να φτάσει η μητέρα τους⁶⁹ με άμαξα. Όμως επειδή τα βόδια δεν έφταναν στην ώρα τους από το χωράφι αποφάσισαν οι δυο νέοι να κάτσουν οι ίδιοι κάτω από την άμαξα και να την σύρουν. Το κατόρθωμα αυτό έγινε γνωστό σε όλη την περιοχή, επισφραγίστηκε λαμπρά το τέλος της ζωής τους και έδειξε στην περίπτωση αυτή ο θεός πόσο καλύτερο είναι για τον άνθρωπο να πεθαίνει παρά να ζει. Έπειτα, η μητέρα των νέων έτσι όπως ήταν χαρούμενη στάθηκε απέναντι από το άγαλμα της θεάς και ευχήθηκε να δώσει η θεά στα παιδιά της ό,τι καλύτερο μπορούσε. Μετά την ευχή έκαναν θυσίες και έφαγαν και μόλις κοιμήθηκαν οι νέοι στο ιερό, δεν ξύπνησαν πάλι και έτσι τελείωσε η ζωή τους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την απόφαση των Αργείων να τους αφιερώσουν αγάλματα στους Δελφούς και να τους τιμήσουν που στάθηκαν άριστοι άνδρες⁷⁰.

Παραχωρώντας ο Σόλων σε αυτούς την δεύτερη θέση στην ευτυχία παρατηρούμε τον εκνευρισμό του Κροίσου, ο οποίος τον ρωτά αν δεν τον έχει άξιο

---

⁶⁸ Δημόσια δαπάνη : δηλαδή με έξοδα της πόλης, ως ανταπόδοση για τις υπηρεσίες που της προσέφερε. Και σήμερα αποδίδεται η ίδια τιμή σε νεκρούς.

⁶⁹ Την μητέρα τους : ονομαζόταν Κυδίπη και ήταν ιέρεια της Ήρας.

⁷⁰ Romm, James S., *Ηρόδοτος : ο ιστορικός και το έργο του*, σελ. 95, μετάφραση

Πολύκαρπος Πολυκάρπου, πρόλογος – επιμέλεια έκδοσης Ανδρέας

Μαρκαντωνάτος, Αθήνα, 2004.

ούτε να παραβγεί απλούς πολίτες⁷¹. Απαντώντας ο Σόλων του διευκρινίζει ότι ο θεός είναι γεμάτος φθόνο⁷² και χαίρεται να φέρνει τα πάνω κάτω στην ζωή του ανθρώπου. Ισχυρίζεται επίσης ότι στο μεγάλο διάβα της ζωής⁷³ του ανθρώπου μπορεί κανείς να δει πολλά ανεπιθύμητα και να πάθει πολλά. Έτσι κρίνει ότι τα πάντα βρίσκονται στα χέρια της σύμπτωσης⁷⁴ και παρόλο που διακρίνει την οικονομική ευμάρεια και την αξία της βασιλείας του Κροίσου, δεν μπορεί να κρίνει αν είναι ευτυχισμένος αν δεν δει το καλό τέλος της ζωής⁷⁵ του Κροίσου. Δεν θεωρεί ότι τα πλούτη από μόνα τους φέρνουν την ευτυχία στους ανθρώπους. Όπως χαρακτηριστικά τονίζει ο Σόλων, ο πλούσιος υπερέχει σε δυο σημεία από τον ευτυχισμένο, ενώ ο δεύτερος υπερέχει σε πολλά. Δεν γνωρίζει δηλαδή τις αρρώστιες, τις συμφορές, είναι καλότεκνος και ομορφάνθρωπος. Αν σε συνδυασμό με αυτά καταφέρει να έχει και καλά στερνά⁷⁶ τότε θα μπορεί να αποκαλεστεί ευτυχισμένος, αλλιώς μέχρι το τέλος της ζωής του είναι απλώς ευνοούμενος της τύχης σύμφωνα με τον νομοθέτη. Τέλος, θεωρεί ότι κανένας άνθρωπος δεν μπορεί να έχει στην ζωή του όσα προαναφέρθηκαν και πάντα κατέχει κάποιο πράγμα και του λείπει κάτι άλλο, αλλά όποιος διαθέτει τα περισσότερα, αυτός μπορεί να χαρακτηριστεί ως ευτυχισμένος. Ο Κροίσος απογοητεύτηκε από τα λόγια του Σόωνα και για τον λόγο αυτό τον έδιωξε θεωρώντας τον ασήμαντο αφού περιφρόνησε τα αγαθά που είχε, συμβουλευόντας τους ανθρώπους να βλέπουν κυρίως το τέλος του κάθε πράγματος.

---

⁷¹ Ούτε απλούς πολίτες : διαπράττει δεύτερη ύβρη, απαιτώντας να αναγνωρίζεται ανώτερος από τους άλλους ανθρώπους.

⁷² Ο θεός είναι όλο φθόνο : αυτή η πεποίθηση του Ηροδότου είναι χαρακτηριστική και θεωρεί ότι ο φθόνος αποδίδεται μόνο στο θείο και είναι συνώνυμο της νέμεσης. Η νέμεση (τιμωρία) έχει στόχο να υποτάξει τον άνθρωπο στον κανόνα του μέτρου και να αποκαταστήσει την ηθική τάξη.

⁷³ Στο μεγάλο διάβα της ζωής του : για τον Σόωνα ο μέσος όρος ζωής είναι τα 70 χρόνια.

⁷⁴ Στα χέρια της σύμπτωσης : η σύμπτωση, η τύχη παρουσιάζεται εδώ να εξουσιάζει την ζωή του ανθρώπου, που γίνεται έρμαιο στα χέρια της.

⁷⁵ Καλό τέλος : τα ανθρώπινα πράγματα είναι εξαιρετικά ασταθή και αβέβαια και δεν μπορούμε να γνωρίζουμε τις μας επιφυλάσσει η τύχη ως το τέλος της ζωής μας.

⁷⁶ Καλά στερνά : καλό τέλος.

Παρ. (34 – 45): Μετά δέ Σόλωνα οϊχόμενον ἔλαβε ἐκ θεοῦ νέμεσις μεγάλη Κροῖσον, ὡς εἰκάσαι, ὅτι ἐνόμισε ἐωυτόν εἶναι ἀνθρώπων ἀπάντων ὀλβιότατον ... συγγινωσκόμενος ἀνθρώπων εἶναι τῶν αὐτός ἦδε βαρυσυμφούτατος, ἐπικατασφάζει τῷ τύμβῳ ἐωυτόν.

Εἶναι προφανής ἡ λογική καὶ ἠθική σύνδεση τῆς αλαζονείας τοῦ Κροῖσου καὶ μετὰ τὴν ἱστορία τοῦ τραγικοῦ θανάτου τοῦ γιου τοῦ ποῦ ἀκολουθεῖ. Τα ὀνόματα τῶν πρωταγωνιστῶν Ἄτυς καὶ Ἄδραστος θεωρήθηκαν ὅτι συμβολίζουν τὴν συμφορὰ (Ἄτη) καὶ τὸ ἀναπόφευκτο Ἀδράστεια. Ἡ νουβέλα τοῦ θανάτου τοῦ Ἄτυ μπορεῖ νὰ σχετίζεται μετὰ τὸν μῦθο τοῦ Ἄττη, τοῦ γιου καὶ συντρόφου τῆς φρυγικῆς θεότητος Κυβέλης, ὁ ὁποῖος σύμφωνα μετὰ τὸν ποιητὴ Ἐρμησιάνακτα φονεύθηκε ἀπὸ ἕνα κάπρο⁷⁷. Ὁ Ἄδραστος, συνώνυμος ἐνὸς ἀπὸ τοὺς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, εἶναι καὶ ὁ ἐπώνυμος ἥρωας τῆς Ἀδράστειας στὴν Μυσία, ὅπου υπήρχε ναὸς ἀφιερωμένος στὴν Νέμεση. Τέλος, ὁ Ἡρόδοτος ὀργάνωσε τὴν νουβέλα τοῦ σε ζευγαρωτὴ δομῇ (δυο θύματα καὶ δυο ζευγάρια διαλόγων) ἐκλογικεύοντας τὸν μῦθο καὶ προσδίδοντάς τοῦ τραγικὴ υφή (μετὰ τραγικὸ ἥρωα τὸν Κροῖσο).

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 34-45

Μετὰ τὴν ἀποχώρηση τοῦ Σόλωνα ὁ Κροῖσος ἀποκοιμήθηκε καὶ εἶδε ὄνειρο τὶς συμφορὰς ποῦ περίμεναν τὸν γιο τοῦ. Ὁ βασιλιάς εἶχε δύο παιδιὰ ἀπὸ τα ὁποῖα ὁ ἕνας ἦταν κωφάλαλος καὶ ὁ ἄλλος μετὰ τὸ ὄνομα Ἄτης. Τοῦ ἀποκάλυψε λοιπὸν τὸ ὄνειρο ὅτι θὰ πεθάνει ὁ Ἄτης ἀπὸ σιδερένια αἰχμὴ καὶ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ πανικόβλητος ἀπὸ τὸ ὄνειρο ἀποφάσισε νὰ παντρέψει γρήγορα τὸν γιο τοῦ καὶ τὸν ἀπέσυρε ἀπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ τῶν Λυδῶν γιὰ νὰ μὴν ἐρχεται σε ἐπαφὴ μετὰ ἀκόντια καὶ δόρατα.

Ἀσχολούμενος ὁ βασιλιάς μετὰ τὸν γάμο τοῦ γιου τοῦ ἀντίκρυσε στὸ παλάτι τοῦ ἕνα ἀντρα ἀπὸ τὴν Φρυγία, ὁ ὁποῖος τοῦ ζητούσε τὸν ἐξαγνισμό τοῦ. Ὁ Κροῖσος ἀφοῦ ἔκανε τα καθιερωμένα ζήτησε τὴν καταγωγὴ τοῦ⁷⁸. Ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε ὅτι

⁷⁷ Βλ. Vermaseren, *The Legend of Attis in Greek and Roman Art* (Leiden, 1966), ἰδίου, *Cybele and Attis: The Myth and the Cult* (Λονδίνο, 1977)

⁷⁸ **Ἡρόδοτος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, περ. 484-430, *Ἱστορία τοῦ Ἡροδότου* : με**

σημειώσεις πρὸς ἐνκολωτέραν κατάληψιν αὐτῆς, καὶ πρὸς ἀνάπτυξιν διαφόρων

είναι γιος του Γορδία, γιου του Μίδα και ονομάζεται Άδραστος⁷⁹. Παραδέχτηκε ότι δολοφόνησε τον αδερφό του, όμως χωρίς την θέλησή του, αλλά παρόλα αυτά διώχτηκε από τον πατέρα του, ο οποίος και τον αποκλήρωσε. Προερχόμενος ο Άδραστος και από φιλική γενιά δέχτηκε την υπόσχεση του βασιλιά ότι θα τον φιλοξενήσει με χαρά και ότι δεν χρειάζεται να φοβάται για τίποτα.

Αφού λοιπόν φιλοξενήθηκε ο άντρας στο παλάτι, πληροφορήθηκε ο βασιλιάς τις επόμενες ημέρες την ύπαρξη ενός κάπρου στον Όλυμπο της Μυσίας, τον οποίο δεν μπορούσαν να αντιμετωπίσουν οι Μυσοί. Για τον λόγο αυτό στάλθηκαν αγγελιαφόροι στο παλάτι του Κροίσου, από τον οποίο ζήτησαν την συνδρομή του γιου του στην προσπάθεια εξόντωσης του κάπρου. Όμως ο βασιλιάς φέρνοντας στον νου του πάλι το όνειρο που είδε, απάντησε πως δεν πρόκειται να στείλει τον γιο του στην επιχείρηση αυτή, προβάλλοντας και ως δικαιολογία ότι ήταν νιόπαντρος. Ωστόσο, τους υποσχέθηκε ότι θα στείλει διαλεκτούς Λυδούς, στους οποίους θα ζητήσει να επιδείξουν ιδιαίτερο ζήλο για να απαλλαγεί ο τόπος από το θηρίο αυτό.

Οι Μυσοί έδειξαν ικανοποιημένοι από την πρόταση του βασιλιά, όμως παρατηρήθηκε η έντονη αντίδραση του γιου του. Συγκεκριμένα, εξήγησε στον πατέρα του ότι η δόξα κερδίζεται με την συχνή συμμετοχή σε πολέμους και κυνήγια και ότι ο ίδιος δεν επέδειξε ποτέ δειλία ή διστακτικότητα⁸⁰. Τόνισε ιδιαίτερα στον πατέρα του ότι αν δεν πάει στο κηνύγι θα ντρέπεται να κυκλοφορήσει εκτός του σπιτιού του και για τον λόγο αυτό τον προτρέπει να του επιτρέψει να συνεισφέρει και ο ίδιος στην εξόντωση του θηρίου.

Ο βασιλιάς βρισκόμενος σε αδιέξοδο αποφάσισε να διηγηθεί στον γιο του το όνειρο που είδε και τον τρόμαξε ιδιαίτερα και του έδειξε με τα λόγια του την έντονη επιθυμία να τον σώσει με κάθε τρόπο, γιατί νιώθει ότι δεν έχει ουσιαστικά τον άλλον του τον γιο λόγω του προβλήματος υγείας. Ο γιος του στην απάντησή του αποδέχτηκε το όνειρο του πατέρα του και τον δικαιολόγησε για την ανησυχία του,

---

μερών του κειμένου, σελ. 85, μετάφραση: Ραδινός Α, τυπογραφία Ανδρέου Κορομηλά, Αθήνα, 1836.

⁷⁹ Άδραστος : γιος του Ταλαού και της Λυσιμάχης, βασιλιάς του Άργους.

⁸⁰ Δρακόπουλος Λευτέρης, *Ηρόδοτος : Ιστορίαι*, σελ. 91, μετ: Δρακόπουλος Λευτέρης, Αθήνα : Επικαιρότητα, 1998.

όμως του διευκρίνισε ότι δεν θα πρέπει να φοβάται, γιατί σύμφωνα με το όνειρο θα πεθάνει από σιδερένια αιχμή, όμως τώρα έχει να αντιμετωπίσει τον κάπρο. Έτσι λοιπόν πείστηκε ο Κροίσος από τα λόγια του γιου του και αποφάσισε τελικά να του επιτρέψει να πάει.

Μετά την ολοκλήρωση του διαλόγου ανάμεσα στον Κροίσο και τον γιο του ακολουθούν οι διαταγές του βασιλιά προς τους υπηρέτες με σκοπό να φέρουν μπροστά του τον Άδραστο. Αφού πλησίασε ο φιλοξενούμενος, του τονίζει ο βασιλιάς ότι θα πρέπει να ανταποδώσει αυτή την φιλοξενία πηγαίνοντας ως φρουρός του γιου του στο κυνήγι, ώστε αν βρεθούν στον δρόμο κάποιοι κακούργοι ληστές να έχει ο γιος του την βοήθεια του Αδράστου⁸¹. Επίσης, στην προσπάθεια να τον πείσει του εξηγεί ότι θα μπορέσει να δοξαστεί μέσα από κατορθώματα και έτσι του παρουσιάζει την συγκεκριμένη αποστολή ως μια καλή ευκαιρία για να δοξαστεί.

Ο Άδραστος απάντησε στον βασιλιά λέγοντας ότι υπό άλλες συνθήκες δεν θα πήγαινε σε έναν τέτοιο αγώνα, όμως για να ικανοποιήσει την επιθυμία του βασιλιά εμφανίστηκε συγκαταβατικός και υποσχέθηκε ότι θα γυρίσει ο γιος του γερός και δυνατός. Έπειτα, ξεκινούν την πορεία τους ο Άδραστος, ο γιος του βασιλιά και άλλα διαλεκτά παλικάρια, ώσπου έφτασαν στον Όλυμπο και έψαχναν το θηρίο. Μόλις εντοπίστηκε του έριχναν ακόντια και άθελά του ο Άδραστος πέτυχε με ακόντιο τον γιο του Κροίσου με αποτέλεσμα να εκπληρωθεί η ρήση του ονείρου. Τέλος, τα νέα για την μάχη και τον θάνατο του γιου του πληροφορήθηκε ο Κροίσος από έναν αγγελιαφόρο.

Ύστερα από τις πληροφορίες αυτές ακολούθησαν ο αβάσταχτος θρήνος και σπαραγμός από την πλευρά του βασιλιά για τον θάνατο του γιου του και ο οδυρμός του γινόταν πιο σπαρακτικός, γιατί σκοτώθηκε ο γιος του από τον άνθρωπο τον οποίο εξάγνισε ο ίδιος ο Κροίσος. Μέσα στον πόνο του λοιπόν επικαλέστηκε τον Δία, ως

---

⁸¹ **Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς, περ. 484-430, Κλειώ : βιβλίο πρώτο / Ηρόδοτος, σελ. 98, μετάφραση: Β. Αναστασοπούλου, Αθήνα: Κάκτος, 1992.**

θεό της κάθαρσης, καλώντας τον μάρτυρα για όσα είχε πάθει από τον ξένο και απευθυνόταν στον ίδιο θεό ως προστάτη της Φιλίας⁸² και της Εστίας⁸³.

Καταφτάνουν λοιπόν στο παλάτι και οι Λυδοί κουβαλώντας τον νεκρό και πιο πίσω πορευόταν ο φονιάς, ο Άδραστος. Μόλις αντίκρυσε τον βασιλιά του ζήτησε να τον σφάξει εξαιτίας του μεγάλου κακού που του προξένησε με την δολοφονία του γιου του. Ο Κροίσος παρά την συμφορά του λυπήθηκε τον ξένο δηλώνοντάς του ότι δεν είναι αυτός ο πραγματικός υπαίτιος του κακού, καθώς άθελά του έγινε το όργανο εκτέλεσης. Στην συνέχεια ακολούθησε η διαδικασία της ταφής και αφού επικράτησε ησυχία, αυτοκτόνησε ο Άδραστος πάνω στον τύμβο του νεκρού συναισθανόμενος αυτό που έκανε, όπως και τις άλλες συμφορές που υπέστη⁸⁴.

---

⁸² Προστάτη της φιλίας : γιατί έστειλε τον Άδραστο να συνοδεύσει τον γιο του ως φρουρός και εκείνος αποδείχθηκε ο πιο θανάσιμος εχθρός.

⁸³ Προστάτη της Εστίας : γιατί δέχτηκε στην εστία του σπιτιού του τον ξένο αγνοώντας ότι έτρεφε τον φονιά του γιου του.

⁸⁴ Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς, περ. 484-430, *Ηροδότου Ιστορίαι / κείμενο και ερμηνευτικό υπόμνημα David Asheri*, σελ. 102, επιμέλεια Αντώνης Ρεγκάκος, μετάφραση Δημήτρης Σκουρέλλος, Θεσσαλονίκη : University Studio Press, 2010.

Παρ. (46 – 70): Κροΐσος δέ επί δύο ἔτεα ἐν πένθει μεγάλῳ κατήστο τοῦ παιδός ἔστερημένος ... τάχα δέ ἂν καί οἱ ἀποδόμνοι λέγοιεν ἀπικόμνοι ἐς Σπάρτην ὡς ἀπαιρεθείσαν ὑπό Σαμίων.

Αυτό το τμήμα του πρώτου βιβλίου συγκροτείται από τέσσερις παρεκβατικούς λόγους, οι οποίοι έχουν ισχνή σχέση με το νήμα της κύριας αφήγησης που πραγματεύεται την αναζήτηση εκ μέρους του Κροΐσου Ελλήνων συμμάχων ενόψει του επικείμενου πολέμου εναντίον των Περσών. Όσον αφορά την χρονολογία οι πολεμικές προετοιμασίες του Κροΐσου θα πρέπει να τοποθετηθούν στην περίοδο που μεσολαβεί από την στάση του Κύρου κατά του Αστυάγη (550 π.Χ.) ως την πτώση του λυδικού βασιλείου (546 π.Χ.). Οι προσφορές στους Δελφούς ίσως ανατέθηκαν στο ιερό πριν από την καταστροφή του από πυρκαγιά το 548 π.Χ.⁸⁵. Την περίοδο των διερευνητικών επαφών του Κροΐσου στην Αθήνα ήδη έχει επιβληθεί ο Πεισίστρατος, ενώ οι δυο βασιλείς της Σπάρτης είναι ο Αναξανδρίδας Β και ο Αρίστων, των οποίων η παράλληλη ηγεμονία χρονολογείται από το 550 π.Χ. περίπου. Επομένως, μπορεί να προσδιοριστεί χρονικά η συμμαχία του Κροΐσου με τους Λακεδαιμόνιους το 548-7 π.Χ.

Στις παρ. 56-8 παρατηρούμε ένα μεταβατικό χωρίο, το οποίο εισάγει μια παρέκβαση σχετική με τις δυο εθνοτικές ομάδες της αρχαίας Ελλάδος, τους Δωριείς και τους Ίωνες, αλλά περιέχει και μια παρενθετική σημείωση για την γλώσσα των Πελασγών και των Τυρρηνών. Έπειτα ακολουθούν δυο παρεκβάσεις από τις οποίες η μια είναι αφιερωμένη στην Αθήνα και η άλλη στην Σπάρτη. Είναι σημαντικό αυτό το τμήμα του Ηροδότειου έργου καθώς συνιστά πολύτιμη πηγή για τις ιδέες του 5^{ου} αι. π.Χ. σχετικά με την καταγωγή των Ελλήνων. Επιπροσθέτως, μεταξύ των ιδεών αυτών περιλαμβάνονται η αυτοχθονία των Ελλήνων, οι δωρικές μετακινήσεις, ο προελληνικός πληθυσμός, η γλωσσική διάκριση μεταξύ Ελλήνων και Προελλήνων.

Η Ηροδότεια προσέγγιση θα πρέπει να προσεγγιστεί σε συνδυασμό με την θουκυδίδεια παρέκβαση στο χωρίο 6.54-9 και με τα κεφάλαια 13-6 της αριστοτελικής Αθηναίων Πολιτείας. Αυτό που θα μπορούσε να αποτελέσει μια κοινωνικοοικονομική και πολιτειακή ιστορία της Αθήνας της περ. 560-546 π.Χ.

---

⁸⁵ Για την χρονολόγηση του γεγονότος βλ. Πausanία 10.5.13.

περιορίζεται στην παρέκβαση αυτή σε μια σειρά από ανεκδοτολογικές αφηγήσεις, ιωνούς, διαδόσεις και πολεμικά τεχνάσματα με άξονα την θεματική της τυραννίδας. Η χρονολόγηση των πεισιστράτειων τυραννικών περιόδων και των διαστημάτων που ο Πεισίστρατος πέρασε στην εξορία συνιστά ένα αμφιλεγόμενο ζήτημα. Πιο συγκεκριμένα, ο Ηρόδοτος θεωρεί ότι η τυραννίδα του Πεισίστρατου και των γιων του διήρκεσε συνολικά 36 χρόνια (5.65.3) και ότι στην δεύτερη εξορία του παρέμεινε ο Πεισίστρατος για δέκα χρόνια εκτός Αθηνών. Ο Αριστοτέλης παρέθεσε μια ακριβή χρονολογία σύμφωνα με την οποία η πτώση της τυραννίδας σημειώθηκε το 511-10 π.Χ. Με την χρονολογία αυτή ως βάση η αρχή της συνεχούς τυραννίδας των Πεισιστρατιδών θα πρέπει να τοποθετηθεί το 547-6, ενώ η δεύτερη εξορία του Πεισίστρατου το 557-6 π.Χ.⁸⁶.

Στις παρ. 65-70 μια συνδυετική πρόταση εισάγει την παρέκβαση σχετικά με την Σπάρτη (65-8), η οποία οδηγεί στα δυο κεφάλαια που πραγματεύονται την σύναψη της συμμαχίας με τον Κροίσο (69-70). Ενώ η Αθήνα αποδυναμώθηκε υπό την καταπίεση των τυράννων, η Σπάρτη είχε απαλλαγεί από την περίοδο της φαύλης διακυβέρνησης και από τις δυσχέρειες των εξωτερικών πολέμων. Ο Ηρόδοτος οδηγείται σε δυο σημαντικά θέματα μέσω της σύγκρισης με την Αθήνα, την πολιτεία του Λυκούργου (65) και τους πολέμους εναντίον της Τεγέας (66-68)⁸⁷.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 46-70

Μετά τον χαμό του παιδιού του ο Κροίσος μέσα σε μεγάλο πένθος έμεινε άπρακτος για δυο χρόνια, όμως όταν συνειδητοποίησε τα επεκτατικά σχέδια των Περσών, έβαλε τέλος στο πένθος του και θέλησε να σταματήσει την δύναμή τους. Για τον λόγο αυτό έστειλε ανθρώπους να του πάρουν χρησμό στους Δελφούς, κάποιους στις Άβες⁸⁸ της Φωκίδος και άλλους στη Δωδώνη. Άλλοι πάλι τράβηξαν για το ιερό του Αμφιάραου και του Τροφώνιου και άλλοι για τις Βραγχίδες της χώρας των Μιλησίων. Ο λόγος που έστειλε ανθρώπους στα μαντεία ήταν που ήθελε να

⁸⁶ Βλ. Bornitz, 9-29, J.S. Ruebel, GRBS 14(1973) 125-36, J.G.F. Hind, CQ 24 (1974) 1-18, G. Maddoli, Cronologia e storia (Περούντζια 1975).

⁸⁷ Για την βιβλιογραφία σχετικά με την Σπάρτη βλ. Cartledge, 364-83.

⁸⁸ Άβες : ονομαστή πόλη της αρχαιότητας βορειοανατολικά της αρχαίας Φωκίδας στα όρια της Βοιωτίας.

δοκιμάσει πόσο σοφά ήταν, με την ιδέα πως αν ήξεραν την αλήθεια, τότε θα αποφάσιζε να τους στείλει για δεύτερη φορά και να ρωτήσει αν θα έπρεπε να επιχειρήσει εκστρατεία εναντίον των Περσών.

Συγκεκριμένα, ζήτησε ο βασιλιάς από τους Λυδούς από την ημέρα που θα ξεκινούσαν από τις Σάρδεις, την εκατοστή να ζητούσαν χρησμό από τα μαντεία, ρωτώντας τι ακριβώς έκανε τότε ο βασιλιάς των Λυδών. Οι Λυδοί πήραν από τους Δελφούς έναν χρησμό και συγκεκριμένα από την Πυθία και όταν ενημέρωσαν γραπτώς στη συνέχεια τον Κροίσο εκείνος παραδέχτηκε ότι αληθινό μαντείο είναι αυτό των Δελφών⁸⁹. Και αυτό γιατί ήταν το μόνο που βρήκε τι ακριβώς έκανε ο βασιλιάς. Παράλληλα, σύμφωνα με τα όσα καταγράφει ο Ηρόδοτος ο Κροίσος παραδέχτηκε και το μαντείο του Αμφιάραου ότι έλεγε την αλήθεια.

Επιθυμώντας να κερδίσει την εύνοια του θεού των Δελφών ο Κροίσος, πίστεψε ότι θα το πετύγχανε ευκολότερα θυσιάζοντας ζωντανά, μαζεύοντας ποτήρια χρυσά και επάργυρα και ρούχα πορφυρά καίγοντάς τα. Εκτός από αυτά διέταξε να λιώσουν πολύ χρυσάφι και να φτιάξουν ομοίωμα ενός λιονταριού από καθαρό χρυσάφι. Όλα αυτά τα έστειλε ο Κροίσος στους Δελφούς μαζί με δυο πελώριους κρατήρες έναν χρυσό και έναν ασημένιο, τέσσερα ασημένια πιθάρια. Τέλος, έστειλε και ένα χρυσό άγαλμα μιας γυναίκας, τρεις πήχεις ψηλό, που στους Δελφούς έλεγαν ότι ήταν ομοίωμα εκείνης που του ζύμωνε ψωμί. Αντίθετα, στο ιερό του Αμφιάραου αφιέρωσε μια ολόχρυση ασπίδα και ένα δόρυ ατόφιο ολόχρυσο.

Αφού ετοιμάστηκαν όλα τα προαναφερθέντα ο βασιλιάς διέταξε τους Λυδούς να ρωτήσουν στα μαντεία που θα πάνε, αν πρέπει να εκστρατεύσει εναντίον των Περσών και αν υπήρχε κάποιος ιδιαίτερος λόγος να αναζητήσει κάπου συμμαχικό στρατό. Πράγματι αυτές οι ερωτήσεις υποβλήθηκαν στα μαντεία από τους απεσταλμένους του Κροίσου και οι απαντήσεις που δόθηκαν ήταν σύμφωνες η μια με την άλλη. Ανέφεραν δηλαδή ότι αν επιτεθεί ο Κροίσος στους Πέρσες θα αφανίσει μια

---

⁸⁹ Αγγελής, Φίλιππος Δ., *Αρχαί και δίκαια εκ της Ιστορίας του Ηροδότου / υπό Φιλίππου Δημ. Αγγελή, σελ.86, Αθήνα, 1955.*

σημαντική δύναμη και τον συμβούλεψαν να βρει ανάμεσα στους Έλληνες τους δυνατότερους και να συνάψει με αυτούς δεσμούς φιλίας⁹⁰.

Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο στη συνέχεια εμφανίστηκε ο Κροίσος χαρούμενος μετά την πληροφόρηση των χρησμών, οι οποίοι του γέμισαν μέσα του ελπίδα για να καταστρέψει το βασίλειο του Κύρου. Έτσι αποφάσισε και πάλι να στείλει ανθρώπους στην Πυθώ και έκανε δώρα, δυο χρυσούς στατήρες στους ιερείς των Δελφών. Σε αντάλλαγμα οι Δελφοί έδωσαν στον Κροίσο και τους Λυδούς το δικαίωμα να παίρνουν πρώτοι χρησμό, να έχουν ατέλεια, πρωτοκαθεδρία στους αγώνες και να μπορεί όποιος επιθυμεί να πολιτογραφηθεί Δελφός για πάντα.

Λαμβάνοντας αυτά τα προνόμια ο βασιλιάς ζήτησε χρησμό από τους Δελφούς για τρίτη φορά με σκοπό να μάθει αν θα ήταν πολύχρονη η βασιλεία του. Η απάντηση του μαντείου ήταν θετική και χαροποίησε ιδιαίτερα τον βασιλιά, ο οποίος έπειτα έθεσε ως στόχο την αναζήτηση των πιο δυνατών ανάμεσα στους Έλληνες, από τους οποίους ξεχώρισε τους Αθηναίους και τους Λακεδαιμονίους.

Παρ. (57 – 64)

Στην παράγραφο 57 ο Ηρόδοτος αναφέρεται στους Πελασγούς⁹¹ για τους οποίους τονίζει ότι μιλούσαν βαρβαρικά, κατοικούσαν πάνω από τους Τυρρηνούς, στην πόλη Κρηστόνα και ήταν γείτονες με τους Δωριείς. Επίσης, οι Πελασγοί είχαν κτίσει στον Ελλήσποντο την Πλακία και την Σκυλάκη και αν όλα αυτά ίσχυαν για εκείνους, όμως το αττικό έθνος και ας ήταν πελασγικό, μεταβλήθηκε σε ελληνικό και

---

⁹⁰ Παπαθωμάς, Αμφιλόχιος, *Το πρώτο βιβλίο των Ιστοριών του Ηροδότου : μνήμες, θρύλοι και γεγονότα από την Ασία και την Ελλάδα της αρχαϊκής εποχής*, σελ. 107, Αθήνα, 2015.

⁹¹ Πελασγοί : το όνομα χρησιμοποιήθηκε από τους Αρχαίους Έλληνες συγγραφείς, αναφερόμενοι στους πληθυσμούς που θεωρούσαν προγόνους των Ελλήνων.

άλλαξε την γλώσσα του. Εκτός από αυτά με βάση την πεποίθηση του Ηρόδοτου το ελληνικό έθνος πάντοτε μιλούσε την ίδια γλώσσα και αφού ξέκοψε από το πελασγικό, αδύνατο και μικρό στην αρχή, στην συνέχεια ωστόσο πλήθαινε σε έθνη, γιατί προσχώρησαν σε αυτό κυρίως οι Πελασγοί, αλλά και άλλα πολλά βαρβαρικά φύλα. Παράλληλα, ο ιστορικός είχε την άποψη ότι το πελασγικό έθνος όσο ήταν βαρβαρικό, ποτέ δεν γνώρισε μεγάλη δύναμη.

Από τα δυο αυτά φύλα ο Κροίσος πληροφορήθηκε για το αττικό, ότι ήταν υποχείριο και χωρισμένο σε φατρίες κάτω από την εξουσία του Πεισιστράτου, γιου του Ιπποκράτη που ήταν τύραννος εκείνη την περίοδο στην Αθήνα. Έπειτα παρατηρούμε την αφήγηση μιας ιστορίας από τον Ηρόδοτο, η οποία είναι σχετική με τον Ιπποκράτη. Πρόκειται ουσιαστικά για ένα θαύμα, καθώς αφού θυσίασε τα ιερά σφάγια και οι λέβητες στέκονταν γεμάτοι με κρέας και νερό, έβρασαν δίχως φωτιά. Παρακολουθώντας το θαύμα αυτό από μακριά ο Χίλων ο Λακεδαιμόνιος παρότρυνε τον Ιπποκράτη να μην παντρευτεί μια γυναίκα, η οποία θα μπορούσε να τεκνοποιήσει. Εκείνος δεν έδωσε σημασία στις συμβουλές αυτές και αφού απέκτησε τον Πεισίστρατο σειρά είχε και εκείνος που, όταν ήρθαν σε διαμάχη οι Αθηναίοι που κατοικούσαν στα παράλια με τους πεδινούς, αποφάσισε να οργανώσει μια τρίτη << στάση >>. Συγκεκριμένα συγκέντρωσε στασιαστές και με πρόσχημα την επιθυμία του για προστασία των βουνίσιων μηχανεύτηκε τα εξής : τραυμάτισε τον εαυτό του και τα μουλάρια και άφησε την άμαξα να κυλήσει στην αγορά προσποιούμενος ότι ξέφυγε τους εχθρούς, οι οποίοι δήθεν είχαν στόχο να τον σκοτώσουν. Στην συνέχεια ζητούσε από τον δήμο την διασφάλιση σωματοφυλακής λόγω της δόξας του ως στρατηγός στην εκστρατεία εναντίον των Μεγαρέων. Πράγματι, ο δήμος ξεγελάστηκε και του έδωσε μια ομάδα ανδρών, οι οποίοι κρατούσαν ξύλινα ραβδιά και τον ακολουθούσαν από πίσω. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τον ξεσηκωμό αυτών μαζί με τον Πεισίστρατο, ο οποίος ανέλαβε την εξουσία στην Αθήνα χωρίς να προχωρήσει στην αλλαγή των αρχών και των θεσμών, αλλά κυβερνούσε με σεβασμό την πόλη.

Έστερα από ένα μικρό χρονικό διάστημα ο Πεισίστρατος έχασε την εξουσία του από τους στασιαστές του Μεγακλή και του Λυκούργου, με τον πρώτο να στέλνει κήρυκα και να του προτείνει να παντρευτεί την κόρη του και σε αντάλλαγμα να τον κάνει τύραννο. Εκείνος τότε αποδέχτηκε τους όρους και για να πετύχει την επιστροφή του στην Αθήνα μηχανεύτηκε ένα σχέδιο, το οποίο χαρακτηρίστηκε από τον Ηρόδοτο ως αφελές. Πρόκειται για την παρουσία μιας όμορφης γυναίκας στον δήμο της

Παιανίας με το όνομα Φύη. Αφού της φόρεσαν πανοπλία και την ανέβασαν σε άρμα για να δείχνει μεγαλόπρεπη, την οδηγούσαν μπροστά κήρυκες που φώναζαν στους Αθηναίους ότι θα πρέπει να δεχτούν τον Πεισίστρατο, τον οποίο φέρνει πίσω η θεά Αθηνά⁹². Οι άνθρωποι ξεγελάστηκαν και πίστεψαν πως αυτή η γυναίκα ήταν η θεά Αθηνά και για τον λόγο αυτό την προσκύνησαν και αποδέχτηκαν τον Πεισίστρατο.

Ο Πεισίστρατος πήρε και πάλι πίσω την εξουσία αποδεχόμενος την κόρη του βασιλιά για γυναίκα του. Έχοντας ο ίδιος μεγάλα αγόρια και γνωρίζοντας την φήμη για κατάρα των Αλκμεωνίδων και επειδή δεν ήθελε να κάνει παιδιά με την καινούρια γυναίκα, έσμιγε μαζί της παρά φύση. Εκείνη στην συνέχεια εκμυστηρεύτηκε το μυστικό αυτό στην μητέρα της και σιγά σιγά το έμαθε και ο πατέρας της. Θύμωσε λοιπόν αυτός επειδή ατιμάστηκε από τον Πεισίστρατο και για τον λόγο αυτό ενώθηκε με τους παλιούς στασιαστές. Βλέποντας το σχέδιο του Μεγακλή ο Πεισίστρατος έφυγε από την χώρα και φτάνοντας στην Ερέτρια έκανε συμβούλιο με τους γιους του. Στο συμβούλιο αυτό υπερίσχυσε η γνώμη του Ιππία, σύμφωνα με την οποία θα έπρεπε να πάρουν πίσω την τυραννίδα. Τότε λοιπόν, ξεκίνησαν να συγκεντρώνουν χρήματα από τις πόλεις που ήταν υπόχρεες και από τις οποίες η Θήβα προσέφερε τα περισσότερα χρήματα.

Ύστερα από έντεκα χρόνια επέστρεψαν στην Αθήνα και άρχισαν να κατευθύνονται εναντίον του Μαραθώνα, του οποίου οι κάτοικοι αρχικά δεν έδιναν σημασία, όμως στην συνέχεια συγκεντρώθηκαν για να τους αντιμετωπίσουν. Οι στρατιώτες του Πεισίστρατου ξεκίνησαν από τον Μαραθώνα και πορεύονταν εναντίον της πόλης, προχωρώντας να συναντήσουν τους Αθηναίους της πόλης. Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο κατάφεραν να τους προφθάσουν στο ιερό της Παλληνίδας Αθηνάς και να πάρουν θέση απέναντί τους. Εκεί λοιπόν από θεία έμπνευση

---

⁹² Romm, James S., *Ηρόδοτος : ο ιστορικός και το έργο του*, σελ. 110, μετάφραση Πολύκαρπος Πολυκάρπου, πρόλογος – επιμέλεια έκδοσης Ανδρέας Μαρκαντωνάτος, Αθήνα, 2004.

παρουσιάστηκε στον Πεισίστρατο ο χρησμολόγος Αμφίλυτος από την Ακαρνανία, ο οποίος τον πλησίασε και τον χρησιμοποίησε⁹³.

Ο Πεισίστρατος ακούγοντας τον χρησμό τον αποδέχτηκε και άρχισε να ετοιμάζει τον στρατό του, ο οποίος μόλις έφτασε στην Αθήνα έτρεψε σε φυγή τους Αθηναίους οι οποίοι εμφανίστηκαν ανοργάνωτοι και με χαλαρή διάθεση. Έπειτα ο Πεισίστρατος μηχανεύτηκε ένα σχέδιο με σκοπό να κρατήσει τους Αθηναίους διασκορπισμένους. Έστειλε δηλαδή τους γιους του να προλάβουν τους Αθηναίους που τράπηκαν σε φυγή και αφού κατάφεραν να τους πλησιάσουν, τους ανακοίνωναν όσα ήταν ορισμένα από τον Πεισίστρατο και τους συμβούλευαν να γυρίσουν όλοι στα σπίτια τους.

Έτσι λοιπόν οι Αθηναίοι υπάκουσαν τις διαταγές και επομένως ο Πεισίστρατος ανέλαβε για Τρίτη φορά την τυραννίδα στην Αθήνα. Ο ίδιος έπιασε και ομήρους όμως τα παιδιά των Αθηναίων που παρέμειναν στην θέση τους πολεμώντας και δεν έφυγαν αμέσως και τα εγκατέστησε στην Νάξο. Επιπλέον, εξάγνισε την Δήλο σύμφωνα με τους χρησμούς⁹⁴. Συνεπώς ο Πεισίστρατος κυριάρχησε στην Αθήνα ως τύραννος και από τους Αθηναίους άλλοι έπεσαν στην μάχη και άλλοι από αυτούς ακολούθησαν τους Αλκμεωνίδες στην εξορία.

Παρ. (65 – 70)

Από την παράγραφο 65 ο Ηρόδοτος μας επαναφέρει στον Κροίσο, ο οποίος πληροφορήθηκε για την προαναφερθείσα κατάσταση της Αθήνας και για την σημαντική νίκη των Λακεδαιμονίων σε μάχη εναντίον των Τεγεατών. Αυτή η επιτυχία αναφέρεται από τον Ηρόδοτο καθώς επί βασιλείας του Λέοντος και του

---

⁹³ **Asheri David, *A commentary on Herodotus books I-IV / David Asheri, Alan Lloyd, Aldo Corcella, σελ.109, edited by Oswyn Murray and Alfonso Moreno with a contribution by Maria Brosius, Oxford University Press, 2007.***

⁹⁴ **Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς, περ. 484-430, *Ηροδότου Ιστορίαι / κείμενο και ερμηνευτικό υπόμνημα David Asheri, σελ. 118, επιμέλεια Αντώνης Ρεγκάκος, μετάφραση Δημήτρης Σκουρέλλος, Θεσσαλονίκη : University Studio Press, 2010.***

Ηγισικλή στην Σπάρτη, οι Λακεδαιμόνιοι έχαναν διαρκώς στις μάχες με τους Τεγεάτες. Επίσης, η Σπάρτη χαρακτηριζόταν από ανομία σε όλα τα εσωτερικά ζητήματα και η ευνομία ήρθε με τον ακόλουθο τρόπο. Πήγε στους Δελφούς ο Λυκούργος, ένα σημαντικό πρόσωπο της Σπάρτης, με σκοπό να πάρει χρησμό από την Πυθία⁹⁵. Ο Ηρόδοτος τονίζει ότι σύμφωνα με κάποιες φήμες πήρε τον χρησμό ο Λυκούργος και του ερμήνευσε επιπλέον η Πυθία την έννομη τάξη που επικρατούσε εκείνη την εποχή στην Σπάρτη. Πιο συγκεκριμένα, έφερε την ευνομία από την Κρήτη, όταν ήταν επίτροπος του Λεωβώτη και άλλαξε όλους τους νόμους παίρνοντας τα αναγκαία μέτρα με σκοπό να μην γίνει καμία παράβαση. Ύστερα από αυτά οργάνωσε ο Λυκούργος και όσα σχετίζονται με τον πόλεμο : ενωμοτίες, λόχους τριάντα ανδρών και κοινά συσσίτια. Τέλος, ο ίδιος έφερε τους γέροντες και τους εφόρους.

Η ευνομία στην Σπάρτη ήταν πλέον φανερή και μετά τον θάνατο του Λυκούργου αποφάσισαν οι Σπαρτιάτες να στήσουν ιερό και από τότε τον τιμούσαν ξεχωριστά. Έπειτα, ζητούσαν χρησμό για την υποταγή της Αρκαδίας, γιατί επιθυμούσαν να είναι πιο δυνατοί από τους Αρκάδες. Αφού έλαβαν τον χρησμό ξεκίνησαν εκστρατεία εναντίον των Τεγεατών⁹⁶, με την ιδέα πως θα κατάφερναν να εξανδραποδίσουν τους Τεγεάτες. Ωστόσο, επήλθε ήττα για τους Σπαρτιάτες και αυτό είχε ως αποτέλεσμα όσοι Σπαρτιάτες πιάστηκαν αιχμάλωτοι, δούλεψαν στα χωράφια των Τεγεατών.

Συνεχίστηκαν βέβαια και άλλες μάχες στις οποίες επικρατούσαν οι Τεγεάτες, αλλά κατάφεραν να νικήσουν σε πόλεμο οι Σπαρτιάτες στα χρόνια του Κροίσου, όταν βασίλευαν στη Σπάρτη ο Αλεξανδρίδης και ο Αρίστων. Πιο συγκεκριμένα, οι Λακεδαιμόνιοι έστειλαν ανθρώπους στους Δελφούς με σκοπό να πάρουν χρησμό και να ρωτήσουν ποιόν από τους θεούς αν εξευμένιζαν, θα κατόρθωναν να νικήσουν σε πόλεμο τους Τεγεάτες. Τότε, η Πυθία απάντησε πως κάτι τέτοιο θα γινόταν, αν έφερναν τα οστά του Ορέστη, γιου του Αγαμέμνονα. Οι απεσταλμένοι όμως δεν

---

⁹⁵ **Κουφοβασίλης Δ., *Ηρόδοτος, ο πατέρας της Ιστορίας*, σελ. 123, Σαββάλας, Αθήνα, 2004**

⁹⁶ Τεγεάτες : πόλης της αρχαίας Αρκαδίας, η οποία ιδρύθηκε από τον Τεγέα, γιο του Λυκάονα.

κατόρθωσαν να βρουν τον τάφο του Ορέστη και για τον λόγο αυτό στράφηκαν και πάλι στην Πυθία ρωτώντας την για το μέρος στο οποίο ήταν θαμμένος ο Ορέστης⁹⁷.

Μετά από τον χρησμό της Πυθίας οι Σπαρτιάτες έψαχναν να βρουν τον τάφο του Ορέστη και αυτό το κατάφερε ο Λίχας, ένας από τους Σπαρτιάτες που ονομάζονται αγαθοεργοί. Αυτοί ήταν πολίτες που προέρχονταν από την τάξη των ιππέων, οι πρεσβύτεροι, πέντε κάθε χρόνο. Αυτοί είχαν χρέος να παίρνουν συμμετοχή αδιάκοπα στα κοινά της Σπάρτης έχοντας ο καθένας και διαφορετική αποστολή.

Στην συνέχεια ο Ηρόδοτος παραθέτει τον τρόπο με τον οποίο ο Λίχας ανακάλυψε τον τάφο του Ορέστη. Έφτασε σε ένα χαλκουργείο, όπου παρακολουθούσε τον τρόπο που σφυρηλατούσε ο σίδηρο ο χαλκιάς και κοιτούσε γεμάτος θαυμασμό αυτό που έβγαινε. Ακολούθησε ένας διάλογος ανάμεσα στους δυο άντρες και ύστερα άνοιξε έναν τάφο, όπου συνδύασε στο μυαλό του τον νεκρό που έβλεπε με τον νεκρό Ορέστη. Έβγαλε κάποια συμπεράσματα τα οποία και μετέφερε στους Λακεδαιμονίους. Εκείνοι αντέδρασαν αρνητικά, τον κατηγορήσαν ότι έπλασε αυτή την ιστορία και για τον λόγο αυτό τον έστειλαν εξορία. Ο Λίχας⁹⁸ τότε επέστρεψε στον χαλκιά και του διηγήθηκε τα όσα τράβηξε και έπειτα εγκαταστάθηκε εκεί και αφού ανέσκαψε τον τάφο, μάζεψε τα οστά και έφυγε για Σπάρτη. Συνεπώς, από τότε και κάθε φορά που έρχονταν σε σύγκρουση με τους Τεγεάτες, τους νικούσαν εύκολα και από εκείνη την περίοδο και στο εξής το μεγαλύτερο μέρος της Πελοποννήσου βρισκόταν κάτω από την εξουσία τους.

Πληροφορημένος καλά για τις εξελίξεις της Σπάρτης ο Κροίσος έστειλε εκεί αγγελιαφόρους με σκοπό να ζητήσουν συμμαχία ύστερα από χρησμό που είχε πάρει. Οι Λακεδαιμόνιοι τότε ενθουσιάστηκαν με τον ερχομό των Λυδών και έκλεισαν όρκους φιλοξενίας και συμμαχίας, καθώς υποχρεώνονταν κατά κάποιο τρόπο από προηγούμενες ευεργεσίες του Κροίσου. Συγκεκριμένα, οι Σπαρτιάτες έστειλαν κάποια στιγμή ανθρώπους στις Σάρδεις με σκοπό να αγοράσουν χρυσό, το οποίο θα

---

⁹⁷ Παπαθωμάς, Αμφιλόχιος, *Το πρώτο βιβλίο των Ιστοριών του Ηροδότου : μνήμες, θρύλοι και γεγονότα από την Ασία και την Ελλάδα της αρχαϊκής εποχής*, σελ. 132, Αθήνα, 2015.

⁹⁸ Λίχας : στην ελληνική μυθολογία γνωστός ως ο κήρυκας υπηρέτης του Ηρακλή στον μύθο της Διανείρας και της Ιόλης. Είναι περισσότερο γνωστός από την τραγωδία του Σοφοκλή << Τραχίνιαι>>.

χρησιμοποιούσαν για το άγαλμα του Απόλλωνα⁹⁹. Όμως ο Κροίσος αντί να το αγοράσουν τους το έδωσε σαν χάρισμα.

Δεχόμενοι λοιπόν οι Λακεδαιμόνιοι αυτή την συμμαχία θέλησαν να δείξουν την ευγνωμοσύνη τους απέναντι στον Κροίσο κατασκευάζοντας έναν χάλκινο κρατήρα, ο οποίος όμως δεν έφτασε στις Σάρδεις για δυο λόγους διαφορετικούς σύμφωνα με τον Ηρόδοτο. Με βάση την μια εκδοχή των Λακεδαιμονίων καθώς ταξίδευε ο κρατήρας για τις Σάρδεις, όταν έφτασε στα νερά της Σάμου, τον αντιλήφθηκαν οι Σάμιοι, οι οποίοι τον άρπαξαν. Αντίθετα, με βάση την εκδοχή των Σαμίων επειδή καθυστέρησαν οι Λακεδαιμόνιοι που συνόδευαν τον κρατήρα και πληροφορήθηκαν πως και οι Σάρδεις και ο Κροίσος είχαν πέσει στα χέρια του Κύρου, πούλησαν τον κρατήρα στην Σάμο και κάποιοι άγνωστοι που τον αγόρασαν, τον αφιέρωσαν στο ιερό της Ήρας. Έτσι, μάλλον εκείνοι που τον πούλησαν, όταν έφτασαν στην Σπάρτη, είπαν πως τον άρπαξαν οι Σάμιοι.

Κάπως έτσι εξελίχθηκε η κατάσταση με τον κρατήρα σύμφωνα με τον Ηρόδοτο, ο οποίος στην συνέχεια αναφέρθηκε και πάλι στον Κροίσο. Εκείνος ύστερα από την κακή εκτίμηση του χρησμού ξεκίνησε εκστρατεία εναντίον της Καππαδοκίας έχοντας την ελπίδα ότι θα καταφέρει να ανατρέψει τον Κύρο και την δύναμη των Περσών¹⁰⁰. Και ενώ είχε ξεκινήσει τις ετοιμασίες της εκστρατείας κάποιος Λυδός τον πλησίασε να του δώσει μερικές συμβουλές. Του επεσήμανε ότι οι Πέρσες βρίσκονταν σε κατάσταση φτώχειας και επομένως μια τυχόν νίκη σε εκστρατεία εναντίον τους δεν θα απέφερε κάποιο σημαντικό κέρδος στους Λυδούς. Αντίθετα, μια ήττα όμως θα είχε οδυνηρές συνέπειες για τους Λυδούς. Παρόλα αυτά φαίνεται ότι τα λόγια αυτά δεν έπεισαν καθόλου τον Κροίσο.

---

⁹⁹ Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς, περ. 484-430, *Ηρόδοτος : αρχαίο κείμενο : εισαγωγή – μετάφραση – σχόλια Δ.Ν. Μαρωνίτη*, σελ. 127, πρόλογος Ι.Θ. Κακριδή, Αθήνα : Γκοβόστης, 1964.

¹⁰⁰ Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς, περ. 484-430, *Κλειώ / Ηρόδοτος εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια φιλολογική ομάδα Κάκτου βιβλίο πρώτο*, σελ. 139, Αθήνα : Κάκτος, 1994.

Παρ. (71 – 91) : Κατά μὲν νυν τόν κρητῆρα οὕτω ἔσχε... καί τῶν Περσέων δύναμιν ... ἐπὶ τούτου τήν ἐπωνυμίην ποιευμένους ὀνομασθῆναι Τυρσηνοῦς. Λυδοὶ μὲν δὴ ὑπὸ Πέρσησι ἐδεδούλωντο.

Τα δυο τρίτα του τελευταίου τμήματος του λόγου του Κροίσου συνεχίζουν την κύρια αφήγηση και λαμβάνουν την μορφή ενός τυπικού λόγου με ιστορικοστρατιωτική θεματική: τα αίτια και τα σχέδια του πολέμου κατά του Κύρου (71 και 73), πορεία των Λυδών και αντεπίθεση των Περσών, οι προετοιμασίες στην Καππαδοκία, η μάχη της Πτερίας και οι συνέπειές της, η υποχώρηση του Κροίσου, η μάχη στην πεδιάδα των Σάρδεων, η πολιορκία της πόλης (75-81), η άλωση της πρωτεύουσας των Λυδών. Τα γεγονότα εκτυλίσσονται την διετία 587/547 π.Χ. και η αφήγηση διακόπτεται από τρεις παρεκβάσεις: για την Καππαδοκία και τον Άλυ ποταμό (72), για τις σχέσεις Λυδών και Μήδων (73-4) και για το ζήτημα των πολέμων ανάμεσα στην Σπάρτη και στο Άργος για την κατοχή της Θυρεάτιδας (82). Στο σύνολό τους οι παρεκβάσεις συνδέονται άμεσα με την θεματική της κυρίως αφήγησης. Ο λόγος ολοκληρώνεται με τρία παρενθετικά κεφάλαια με διαφορετική λυδική θεματική: τελευταία αναθήματα του Κροίσου (92), αξιοπερίεργα της Λυδίας (93), έθιμα των Λυδών και μετανάστευση τους στην Ετρουρία (94).

Η σκηνή με τον Κροίσο πάνω στην πυρά είναι μια από τις πιο διάσημες στο έργο του Ηροδότου. Η πλοκή είναι τραγική, ωστόσο η θεωρία ότι ο Ηρόδοτος εμπνεύστηκε από μια τριλογία της Αττικής τραγωδίας που εστίαζε στην αμαρτία του Γύγη, στην διήγηση του Άτη και του Αδράστου και στην τιμωρία του Κροίσου δεν θεμελιώνεται¹⁰¹. Η αφήγηση για τον ανεβασμένο Κροίσο στην πυρά απεικονίζεται στο <<αγγείο του Μύρωνα>> των αρχών του 5^{ου} αι. π.Χ.¹⁰²,ώ την αξιοποιεί και ο Βακχυλίδης στην 3^η ωδή χρονολογούμενη το 468 π.Χ., σύμφωνα με την οποία ο Κροίσος σώζεται από τον Απόλλωνα και μεταφέρεται στην χώρα των Υπερβορείων. Συνεπώς, μπορούμε να πούμε ότι επινοητής αυτής της διήγησης δεν ήταν ο Ηρόδοτος, μολονότι στην παλαιότερη εκδοχή της ιστορίας ο ίδιος ο Κροίσος επιχείρησε να δώσει τέλος στην ζωή του με σκοπό να αποφύγει την σκλαβιά¹⁰³.

¹⁰¹ Βλ. B. Snell, ZPE 12 (1973) 197-205.

¹⁰² Βλ. L. Vlad Borelli, EAA 1959.

¹⁰³ Βλ. Segal, WS 5(1971) 39-51.

Υπήρξαν σαφώς πολλές εκδοχές για την κατάληξη του Κροίσου¹⁰⁴ και οι εκδοχές αυτές, μεταγενέστερες του 546 π.Χ., συνιστούν είτε λαϊκές θρυλικές αφηγήσεις είτε εικασίες με δελφική, λυδική ή άλλη προέλευση, έχοντας ως θέμα ένα ιστορικό συμβάν, για το οποίο τίποτα δεν ήταν με βεβαιότητα γνωστό. Η ηροδότεια εκδοχή αποτελεί επιλογή της προσφορότερης διήγησης από την διδακτική οπτική των Ιστοριών, με μια τραγική φιγούρα και έναν φιλάνθρωπο μονάρχη να συνομιλού με θέμα την ανθρώπινη ευτυχία και το πεπρωμένο των θνητών¹⁰⁵

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 71-91

Από την παράγραφο 72 ο Ηρόδοτος αναφέρεται στους Καππαδόκες και στους λόγους εκκίνησης της εκστρατείας του Κροίσου εναντίον τους. Αυτοί χαρακτηρίζονταν από τους Έλληνες ως Σύριοι και ήταν υποταγμένοι στους Μήδους πριν πάρουν την εξουσία στα χέρια τους οι Πέρσες. Ο Ηρόδοτος προσθέτει και κάποιες γεωγραφικές πληροφορίες που αφορούν τον Άλη ποταμό, ο οποίος αποτελούσε το σύνορο ανάμεσα στο κράτος των Λυδών και των Μήδων.

Ύστερα από τις πληροφορίες αυτές ο ιστορικός επεξηγεί τους λόγους της εκστρατείας του στρατού του Κροίσου εναντίον της Καππαδοκίας. Ένας λόγος ήταν η επιθυμία του να προσθέσει αυτή την περιοχή στις δικές του κτήσεις και πιο πολύ ήταν η πίστη του στον χρησμό και επειδή επιθυμούσε να εκδικηθεί τον Κύρο για το χατίρι του Αστύαγη. Γιατί τον Αστύαγη τον ανέτρεψε ο Κύρος και τον κρατούσε δέσμιο και ο Αστύαγης στην συνέχεια έγινε και γαμπρός του Κροίσου σύμφωνα με την ακόλουθη ιστορία που μας παραθέτει ο Ηρόδοτος. Υπήρχε μια ομάδα από νομάδες Σκύθες, η οποία ύστερα από μια στάση, ξέφυγε και μπήκε στην χώρα των Μήδων. Εκείνη την εποχή βασίλευε στους Μήδους ο Κναξάρης¹⁰⁶ και στους Σκύθες εμπιστεύτηκε αρχικά μερικά παιδιά των Λυδών με σκοπό να μάθουν κοντά τους την γλώσσα και την τέχνη του τόξου. Καθώς περνούσε ο καιρός οι Σκύθες ασχολούνταν καθημερινά με το κυνήγι, κάποτε όμως συνέβη να μην πιάσουν τίποτα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την άδικη και άσχημη συμπεριφορά του Κναξάρη απέναντί τους. Εκείνοι

¹⁰⁴ Βλ. Ξενοφώντα Κυρ. παιδ. 7.2.9, Κτησία, FGrHist 688 F 9.

¹⁰⁵ Βλ. Fehling, 206 κ.ε.

¹⁰⁶ **Κναξάρης : γιος του Φραόρτη, γιου του Δηϊόκη.**

λοιπόν αισθανόμενοι την αδικία αποφάσισαν να κομματιάσουν ένα από τα παιδιά του που μαθήτευαν κοντά τους, να το μαγειρέψουν και να το δώσουν στον Κυαζάρη προσποιούμενοι πως τάχα το έφεραν από το κηνύγι. Ύστερα, σκέφτηκαν ότι μόλις κάνουν αυτό θα έφευγαν γρήγορα στον γιο του Σαδυάττη, στις Σάρδεις, στον Αλυάττη.

Τέτοια λοιπόν ήταν η εξέλιξη σύμφωνα με την ιστορία και στην συνέχεια ξέσπασε πόλεμος μεταξύ των Λυδών και Μήδων διάρκειας πέντε χρόνων κατά τα οποία νίκησαν πολλές φορές οι Μήδοι τους Λυδούς και πολλές φορές οι Λυδοί τους Μήδους. Ο πόλεμος αυτός συνέβη, επειδή ο Αλυάττης δεν έδινε πίσω τους Σκύθες στον Κυαζάρη. Κατά την διάρκεια αυτού του πολέμου και συγκεκριμένα στον έκτο χρόνο πάνω στην μάχη η μέρα ξαφνικά έγινε νύχτα. Για την αλλαγή της μέρας σε νύχτας είχε μιλήσει ο Θαλής Μιλήσιος πιο πριν στους Ίωνες, προκαθορίζοντας και τον χρόνο αυτό, μέσα στον οποίο πραγματικά έγινε και η μεταβολή. Μόλις συνέβη αυτό σταμάτησαν την μάχη οι Λυδοί και οι Μήδοι και έσπευσαν να κλείσουν ειρήνη μεταξύ τους. Σε συμβιβασμό τους έφερε ο Σύννεσης από την Κιλικία και ο Λαβύνητος από την Βαβυλώνα. Αυτοί ώθησαν τους όρκους και επιπλέον πέτυχαν να τους δέσουν με αμοιβαίο γάμο. Αποφάσισαν δηλαδή να δώσει νύφη ο Αλυάττης την κόρη του Αρύνην στον γιο του Κυαζάρη, γιατί συνήθως δίχως συγγενικό δεσμό οι συμφωνίες δεν κρατούσαν και πολύ.

Παρ. (75 – 80)

Ο Ηρόδοτος στην παράγραφο 75 επανέρχεται στο θέμα της σύγκρουσης του Κύρου με τον Κροίσο, ο οποίος έστειλε δικούς του ανθρώπους στα μαντεία για να μάθει αν έπρεπε να κάνει εκστρατεία εναντίον των Περσών. Αμέσως μόλις ενημερώθηκε ο Κροίσος για τον χρησμό πέρασε τον στρατό του από τον Άλη ποταμό με τη βοήθεια του Θαλή Μιλήσιου, ο οποίος έσκαψε μια βαθιά διώρυγα από ένα μέρος πάνω από το στρατόπεδο. Έτσι που ο ποταμός θα ξέφευγε από την παλιά του κοίτη και θα κύκλωνε από πίσω το στρατόπεδο και ύστερα παρακάμπτοντας το θα χυνόταν και πάλι στην παλιά του κοίτη. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να χωριστεί ο ποταμός σε δυο μέρη τα οποία θα μπορούσε να διαβεί κάποιος. Υπήρξε παράλληλα μια φήμη σύμφωνα με τον ιστορικό σύμφωνα με την οποία η παλιά κοίτη ξεράθηκε εντελώς, όμως ο ίδιος δεν ενστερνίστηκε αυτή την άποψη.

Ο Κροίσος έφτασε με τον στρατό του στην περιοχή της Καπαδοκίας που λεγόταν Πτερία¹⁰⁷, την οποία κυρίεψε και αιχμαλώτισε τους κατοίκους της. Ο Κύρος από την άλλη μεριά θέλησε να δώσει μια απάντηση στην επίθεση που δεχόταν από τον αντίπαλό του. Προτού ξεκινήσει εκστρατεία εναντίον του Κροίσου έστειλε κήρυκες στους Ίωνες, για να τους αποσπάσει από εκείνον. Έτσι λοιπόν ακολούθησε στην συνέχεια η σύγκρουση των δυο στρατών, η οποία φάνηκε ότι ήταν αμφίροπη και δεν προέκυψε νικητής καθώς νύχτωσε και σταμάτησε η μάχη.

Την ευθύνη ο Κροίσος την έριξε στον δικό του λιγοστό στρατό, ενώ ο Κύρος αποφάσισε να επιστρέψει στις Σάρδεις με σκοπό να ζητήσει βοήθεια από τους Αιγύπτιους¹⁰⁸, να μηνύσει να έρθουν και οι Βαβυλώνιοι¹⁰⁹ και να παραγγείλει ακόμη και στους Λακεδαιμονίους να βρίσκονται στις Σάρδεις την απαιτούμενη χρονική στιγμή. Αφού κατάφερε να συγκεντρώσει όλους αυτούς και τον δικό του στρατό, αποφάσισε να κινηθούν εναντίον των Περσών την άνοιξη και να αφήσει να επέλθει ο χειμώνας. Έχοντας στον νου του αυτό το σχέδιο έστειλε κήρυκες στους συμμάχους

---

¹⁰⁷ Πτερία : το πιο οχυρωμένο μέρος αυτής της χώρας και βρίσκεται σχεδόν στο ίδιο ύψος με την Σινώπη, πόλη πάνω στον Εύξεινο πόντο

¹⁰⁸ Αιγύπτιοι : είχε κλείσει συμμαχία ο Κύρος και με τον Άμαση, τον βασιλιά της Αιγύπτου, πριν κάνει συμμαχία με τους Λακεδαιμονίους.

¹⁰⁹ Βαβυλώνιοι : είχε γίνει συμφωνία με αυτούς. Εκείνη την εποχή βασιλεύε στη Βαβυλώνα ο Λαβύνητος.

του για να ζητήσει από αυτούς να συγκεντρωθούν στις Σάρδεις μετά από τέσσερις μήνες.

Ενώ ο Κροίσος έκανε τους δικούς του υπολογισμούς, γέμισε όλο το προάστιο από φίδια και αφού άφηναν εκεί τις βοσκές τους τα άλογα, πήγαιναν τα φίδια και τις έτρωγαν. Αυτό ουσιαστικά αποτελούσε θεϊκό σημάδι για τον Κροίσο. Για τον λόγο αυτό έστειλε ανθρώπους στους Τελμησσεείς, τους γνωστούς εξηγητές, για να πληροφορηθεί από αυτούς για την σημασία του θεϊκού σημαδιού¹¹⁰. Την είδηση δεν πρόλαβαν να φέρουν πίσω, γιατί είχε ήδη πιαστεί ως αιχμάλωτος ο Κροίσος. Ωστόσο, η εξήγηση αφορούσε την επίθεση ενός αλλόγλωσσου στρατού εναντίον του Κροίσου που θα είχε ως αποτέλεσμα τον αφανισμό των ντόπιων.

Μετά την υποχώρηση του Κροίσου από την μάχη στην Πτερία, αποφάσισε ο Κύρος να κινηθεί και να χτυπήσει τις Σάρδεις, προτού συγκεντρωθεί για δεύτερη φορά η δύναμη των Λυδών. Πράγματι ο Κύρος μπήκε στη Λυδία και ο Κροίσος βρισκόμενος σε αδιέξοδο έβγαλε τους Ληδούς στην μάχη, γιατί εκείνη την εποχή δεν υπήρχε κανένας λαός στην Ασία πιο αντρειωμένος και άφοβος από τους Ληδούς.

Στην επόμενη παράγραφο παρατηρούμε ότι οι δυο άντρες βρίσκονται μαζί με τον στρατό τους πλέον αντιμέτωποι. Μόλις συνειδητοποίησε ο Κύρος την παράταξη των Λυδών για μάχη, γεμάτος φόβο μπροστά στο ιππικό τους, μάζεψε τις καμήλες που ακολουθούσαν τον στρατό του και μετέφεραν τρόφιμα, τις ξεφόρτωσε και ανέβασε πάνω τους άντρες με εξάρτυση ιππικού. Όταν ετοιμάστηκαν, δέχτηκαν διαταγή από τον Κύρο να προχωρήσουν εναντίον του ιππικού του Κροίσου και στην συνέχεια πρόσταξε το πεζικό να ακολουθεί πίσω από τις καμήλες και πίσω από το πεζικό να ακολουθεί το ιππικό. Όταν βρίσκονταν πια όλοι στην θέση τους για την μάχη δέχτηκαν διαταγή από τον Κύρο να σκοτώσουν όλους τους Λυδούς εκτός από τον Κροίσο. Έπειτα ο Ηρόδοτος εξηγεί τον λόγο που ο Κύρος παρέταξε τις καμήλες απέναντι στο ιππικό του Κροίσου. Το τέχνασμα του Κύρου οφείλεται στο γεγονός ότι τα άλογα δεν αντέχουν την μυρωδιά των καμηλών αλλά ούτε και την όψη τους και

---

¹¹⁰ Bichler, Reinhold, *Ηρόδοτος : εισαγωγή στο έργο του / Reinhold Bichler, Robert Rollinger*, σελ. 125, μετάφραση : Μαρία Καίσαρ, επιμέλεια : Δανιήλ Ι. Ιακώβ, Αθήνα : Καρδαμίτσα, 2006.

πράγματι μόλις τις μύρισαν, δεν άντεξαν τα άλογα και άρχισαν να οπισθοχωρούν. Τέλος, ύστερα από αρκετή ώρα μάχης οι Λυδοί αναγκάστηκαν να τραπούν σε φυγή και παγιδευμένοι μέσα στα τείχη τους βαστούσαν στην πολιορκία των Περσών.

Παρ. (81 – 83)

Ενώ λοιπόν έκαναν κανονική πολιορκία οι Πέρσες, ο Κροίσος πιστεύοντας ότι θα κρατήσει αρκετό διάστημα η πολιορκία, έστειλε μέσα από το τείχος άλλους αγγελιαφόρους στις συμμαχικές χώρες. Ζήτησαν βέβαια βοήθεια και από τους συμμάχους καθώς ο Κροίσος βρισκόταν σε έντονη πολιορκία και έστειλε ανθρώπους και στην συμμαχική πόλη της Σπάρτης, η οποία βρισκόταν σε διαμάχη με τους Αργείους για ένα τόπο που λεγόταν Θυρέα. Αυτή την περιοχή που ανήκε στην Αργολίδα την ξέκοψαν και την πήραν οι Λακεδαιμόνιοι, ενώ στο Άργος ανήκε η περιοχή που φτάνει δυτικά ως τον Μαλέα, η στεριά, τα Κύθηρα και τα υπόλοιπα νησιά. Έπειτα ακολούθησε συμβούλιο και συμφώνησαν να πολεμήσουν τριακόσιοι από κάθε μεριά και όποιοι νικήσουν, αυτοί θα είναι και οι κυρίαρχοι της περιοχής¹¹¹. Επίσης, αποφασίστηκε να γυρίσουν στην χώρα τους τα μεγαλύτερα τμήματα των στρατευμάτων και των δυο πλευρών, ώστε να μην τρέξουν σε βοήθεια την ώρα που θα βλέπουν τους δικούς τους να ηττώνται. Από την μάχη που ακολούθησε σώθηκαν μόνο τρία άτομα από τα εξακόσια συνολικά. Από την πλευρά των Αργείων ήταν ο Αλκήνων και ο Χρομίος, ενώ από τους Λακεδαιμόνιους ο Οθρυάδης. Οι δυο Αργείοι ως νικητές επέστρεψαν στο Άργος, ενώ ο Σπαρτιάτης σκύλεψε τους νεκρούς των αντιπάλων, έσυρε τα όπλα τους στο δικό του στρατόπεδο και παρέμεινε στην θέση του.

---

¹¹¹ **Asheri David, *A commentary on Herodotus books I-IV / David Asheri, Alan Lloyd, Aldo Corcella, σελ. 144, edited by Oswyn Murray and Alfonso Moreno with a contribution by Maria Brosius, Oxford University Press, 2007.***

Με το ξημέρωμα ήρθαν και οι δυο στρατοί για να δουν το αποτέλεσμα της μάχης, με τους Αργείους να υποστηρίζουν πως αυτοί είναι οι νικητές καθώς σώθηκαν περισσότεροι. Οι άλλοι πάλι θεωρούσαν ότι νίκησαν, γιατί οι δυο Αργείοι γύρισαν πίσω και το έβαλαν στα πόδια, ενώ ο Οθρυάδης παρέμεινε στη θέση του. Τα λόγια αυτά αποτέλεσαν την αφορμή για την επανέναρξη της μάχης, που βρήκε νικητές τους Λακεδαιμόνιους και τους Αργείους να ξυρίζουν το κεφάλι τους και εφάρμοσαν νόμο να μην αφήνει κανένας άντρας μακριά μαλλιά και καμία γυναίκα να μην φορά χρυσά κοσμήματα, προτού ανακτηθεί η Θυρέα. Από την άλλη μεριά οι Σπαρτιάτες μετά την νίκη τους απέναντι στους Αργείους αποφάσισαν να αφήσουν μακριά μαλλιά, ενώ ο Οθρυάδης, ο μόνος επιζών αυτοκτόνησε στην Θυρέα, γιατί ντρεπόταν να γυρίσει πίσω στην πατρίδα του μετά τον αφανισμό των συναδέλφων του.

Μετά την αφήγηση αυτών των γεγονότων ο ιστορικός επανέρχεται στον απεσταλμένο κήρυκα από τις Σάρδεις για να ζητήσει βοήθεια για τον πολιορκημένο Κροίσο. Οι σύμμαχοι έδειξαν γρήγορα ιδιαίτερη προθυμία να βοηθήσουν, όμως ενώ είχαν κάνει τις προετοιμασίες τους και ήταν τα καράβια έτοιμα, ενημερώθηκαν ότι έπεσε το κάστρο των Λυδών και πως αιχμαλωτίστηκε ο Κροίσος με αποτέλεσμα να μην ξεκινήσουν το ταξίδι τους οι σύμμαχοι.

Παρ. (84 – 91)

Από την παράγραφο 84 ο Ηρόδοτος στην άλωση των Σάρδεων. Χρονικά μας τοποθετεί στην δέκατη τέταρτη μέρα της πολιορκίας του Κροίσου, όπου τότε ο Κύρος έστειλε καβαλάρηδες και τους τόνισε ότι θα δώσει δώρα στον πρώτο που θα πατούσε το τείχος. Έτσι ο στρατός ξεκίνησε την επίθεση και ενώ οι άλλοι είχαν παραιτηθεί, ένας στρατιώτης Μάρδος¹¹² προσπάθησε να σκαρφαλώσει στο σημείο της ακρόπολης, που ήταν αφύλακτο, αφού δεν είχαν κανέναν φόβο οι Λυδοί πως θα κυριευόταν από εκεί το κάστρο. Στην συνέχεια παρέθεσε ο ιστορικός κάποια παραδείγματα για να δείξει ότι το μέρος αυτό ήταν απόρθητο και απότομο. Πιο συγκεκριμένα, ο Μάρδος είδε την προηγούμενη μέρα κάποιον Λυδό να κατεβαίνει από αυτό το μέρος της ακρόπολης, για να πάρει το κράνος του, που του είχε κυλίσει κάτω και ύστερα πάλι να ανεβαίνει. Αυτή η εικόνα εντυπώθηκε στον νου του, τον επηρέασε αρκετά και αποφάσισε να ανέβει από εκεί και από πίσω έρχονταν και οι άλλοι Πέρσες. Όταν σκαρφάλωσαν αρκετοί, τότε πια οι Σάρδεις κυριεύτηκαν και η πόλη ολόκληρη παραδόθηκε.

Έπειτα ο Ηρόδοτος αναφέρθηκε στο παιδί του Κροίσου το οποίο ήταν άλαλο και για το οποίο έκανε τα πάντα στα περασμένα καλά χρόνια της βασιλείας του για να το φροντίσει. Ανάμεσα στα άλλα έστειλε ο Κροίσος ανθρώπους στους Δελφούς για να ζητήσουν χρησμό για το παιδί του. Κάποια στιγμή στο κάστρο όρμησε κάποιος Πέρσης να σκοτώσει τον Κροίσο παίρνοντάς τον για άλλον, ενώ ο Κροίσος που τον έβλεπε να έρχεται πάνω του, μέσα στην συμφορά του, έμεινε αδιάφορος, γιατί καθόλου δεν τον ενδιέφερε να τον χτυπήσουν και να σκοτωθεί. Το άλαλο παιδί του βλέποντας τον κίνδυνο που διέτρεχε ο πατέρας του, φώναξε στον Πέρση να μην σκοτώσει τον πατέρα του. Αυτές λοιπόν ήταν οι πρώτες λέξεις που πρόφερε το παιδί του και ύστερα από εκείνη την στιγμή μιλούσε για όλα τα υπόλοιπα χρόνια της ζωής του.

---

¹¹² Μάρδος : το όνομά του ήταν Υροιάδης.

Έτσι λοιπόν αλώθηκαν οι Σάρδεις¹¹³ και έπιασαν αιχμάλωτο τον Κροίσο, τον οποίο και οδήγησαν μπροστά στον Κύρο. Τότε εκείνος έστησε μια μεγάλη πυρά¹¹⁴ και ανέβασε πάνω της τον Κροίσο δεμένο με αλυσίδες και δίπλα του βρίσκονταν δεκατέσσερις¹¹⁵ Λυδοί άνδρες. Σκοπός του ήταν να τον προσφέρει ως θυσία σε κάποιον από τους θεούς ως απαρχή της λείας του, είτε γιατί επιθυμούσε να ξεπληρώσει κάποιο τάμα του, είτε γιατί έμαθε ότι ο Κροίσος ήταν θεοφοβούμενος και έτσι ήθελε να δει αν θα τον γλίτωνε κάποιος από τους θεούς. Τότε ο Κροίσος θυμήθηκε τον λόγο του Σόλωνα σύμφωνα με τον οποίο κανένας όσο ζει, δεν είναι ευτυχισμένος και στην συνέχεια φώναξε τρεις φορές το όνομα << Σόλων >>.

Έπειτα, ο Κύρος διέταξε τους διερμηνείς να ρωτήσουν τον Κύρο ποιος ήταν αυτός τον οποίο επικαλέστηκε. Εκείνος απάντησε ότι ήταν αυτός που θα έδινε όλη του την περιουσία του¹¹⁶, για να μιλήσουν μαζί του όλοι οι βασιλιάδες. Οι άνδρες μη κατανοώντας τα λόγια του, του ζήτησαν και πάλι επεξήγηση για αυτά. Ο Κροίσος σε απάντηση διηγήθηκε μια ιστορία σύμφωνα με την οποία είχε επισκεφτεί την αυλή του ο Σόλων ο Αθηναίος, ο οποίος είδε τα πλούτη του και τα θεώρησε μηδαμινά. Και ενώ έκανε αυτή την διήγηση είχε ήδη ανάψει και οι κάτω άκρες της γύρω γύρω άρχισαν να καίγονται. Τότε, μόλις έμαθε ο Κύρος από τους διερμηνείς τα λόγια του Κροίσου, συλλογίστηκε¹¹⁷ πως όντας ο ίδιος άνθρωπος παρέδιδε στην φωτιά έναν συνάνθρωπό του, που η ευδαιμονία του δεν στάθηκε κατώτερη από την δική του. Επίσης, επειδή σκέφτηκε ότι τίποτα από τα ανθρώπινα πράγματα δεν είναι σταθερό, έδωσε διαταγή να σβήσουν την φωτιά και να κατεβάσουν τον Κροίσο από την πυρά. Ωστόσο, οι άνθρωποί του ήταν πλέον αδύνατον να συγκρατήσουν την φωτιά αυτή.

Στην συνέχεια της διήγησης σύμφωνα με τον ιστορικό ο Κροίσος όταν κατάλαβε την μεταμέλεια του Κύρου επικαλέστηκε τον Απόλλωνα για βοήθεια. Αμέσως

---

¹¹³ Αλώθηκαν οι Σάρδεις : το 547 – 546 π. Χ. Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο η πτώση, αφού συμπίπτει με τα 14 χρόνια της βασιλείας του Κροίσου, έγινε το 547 π. Χ. Ο Κροίσος ανέβηκε στον θρόνο το 561 π. Χ.

¹¹⁴ Πυρά : σύμφωνα με μια, μάλλον παλαιότερη, παράδοση (την οποία ακολουθεί ο ποιητής Βακχυλίδης), ο Κροίσος έβαλε μόνος του την φωτιά και ο Απόλλων παρενέβη και τον μετέφερε στην χώρα των Υπερβορείων.

¹¹⁵ Δύο εφτάδες παλικάρια : το επτά (και το δυο φορές επτά) είναι ιερός, μαγικός, αριθμός για πολλούς λαούς

¹¹⁶ Όλη του την περιουσία : η συζήτηση με τον Σόλωνα ξεκίνησε μετά την επίδειξη του πλούτου. Εδώ ο Κροίσος προτιμά τις τις συμβουλές από τον πλούτο.

¹¹⁷ Μετάνιωσε και συλλογίστηκε : ο Κύρος αντιδρά λογικά στην ιστορία του Κροίσου (όπως φαίνεται και από τα δυο ρήματα). Αργότερα θα διαπράξει ύβρη.

ξέσπασε καταιγίδα¹¹⁸ και έσβησε γρήγορα η πυρά. Αφού έγινε αυτό, ο Κύρος συνειδητοποίησε πως ο Κροίσος ήταν αγαθός άνθρωπος, πως τον αγαπούν οι θεοί και τότε τον κατέβασε από την πυρά και του έκανε την εξής ερώτηση. Συγκεκριμένα, ρώτησε τον Κροίσο ποιός ήταν αυτός που τον παρακίνησε να ξεκινήσει εκστρατεία εναντίον της χώρας του. Ο Κροίσος αποκρίθηκε λέγοντας πως δεν ήταν δική του πρωτοβουλία αλλά ήταν απόφαση του θεού των Ελλήνων¹¹⁹.

Λυμένος πλέον από τα δεσμά του ο Κροίσος καθόταν χωρίς να μιλά δίπλα στον Κύρο και μόλις είδε τους Πέρσες να λεηλατούν την Λυδία έδειξε με τον τρόπο του ότι ήθελε να πάρει άδεια¹²⁰ να μιλήσει και ο Κύρος τον παρακίνησε για αυτό. Ρώτησε λοιπόν τον Κύρο τι κάνουν οι Πέρσες με τόση προθυμία και εκείνος του απάντησε ότι λεηλατούν την πόλη του Κροίσου. Ο Κροίσος είπε τότε ότι τίποτε από αυτά δεν είναι δικό του και ότι όλα ανήκουν στον Κύρο και επομένως λεηλατούν την δική του περιουσία.

Ύστερα από τον διάλογο αυτό ο Κύρος φάνηκε ότι έκρινε άξια σεβασμού τα λόγια του συνομιλητή του και έτσι του ζήτησε περισσότερες επεξηγήσεις. Ο Κροίσος πήρε τον λόγο και τόνισε στον Κύρο πως οι Πέρσες είναι φτωχοί και αν επιτρέψει σε κάποιον να αποκτήσει πολλά, έπειτα αυτός θα κινηθεί εναντίον του. Για να αποφευχθεί αυτό του προτείνει να τοποθετήσει φύλακες σε όλες τις πύλες και να αφαιρούν τα λάφυρα από αυτούς που θα τα έφερναν με την δικαιολογία ότι θα τα προσέφεραν στον Δία.

Ο Κύρος φάνηκε ευχαριστημένος από τις συμβουλές του Κροίσου και για τον λόγο αυτό έδειξε ιδιαίτερη προθυμία να του πραγματοποιήσει οποιαδήποτε επιθυμία. Ο Κροίσος τότε του ζήτησε την άδεια για να ρωτήσει τον θεό των Ελλήνων αν συνηθίζει να εξαπατά αυτούς που του κάνουν καλό και ο Κύρος απορημένος τον ρώτησε τί ήταν αυτό που καταμαρτυρούσε στον θεό. Ύστερα από την ερώτηση αυτή ακολούθησε η διήγηση του Κροίσου για τις αποκρίσεις των μαντείων και ιδιαίτερα μίλησε για τα αφιερώματά του και ότι ξεσηκωμένος από τον χρησμό ξεκίνησε εκστρατεία εναντίον των Περσών. Ο Κύρος αποδέχτηκε το αίτημα του συνομιλητή

---

¹¹⁸ Καταιγίδα : εδώ βλέπουμε μια από τις λίγες φορές στον Ηρόδοτο, όπου ο θεός παρεμβαίνει άμεσα για να σώσει τον εκλεκτό του.

¹¹⁹ Ο θεός των Ελλήνων : εννοεί τον Απόλλωνα, ξεχνώντας ότι μόλις τον έσωσε, γιατί δεν έχει καταλάβει ακόμη ότι ο ίδιος δεν ερμήνευσε σωστά τον χρησμό.

¹²⁰ Να πάρει άδεια : η φράση αυτή είναι τυπική για τους << σοφούς συμβούλους >> του βασιλιά. Φαίνεται λοιπόν ότι ο Κροίσος αναλαμβάνει πλέον αυτόν τον ρόλο.

του και έτσι ετοίμασε ο Κροίσος αποστολή από τους Λυδούς για τους Δελφούς και τους έδωσε εντολή να αποθέσουν τα δεσμά του στο κατώφλι του ναού με σκοπό να ρωτήσουν αν δεν αισθάνεται καμία ντροπή ο θεός για τους χρησμούς που ξεσήκωσαν τον Κροίσο να ετοιμάσει τον στρατό του εναντίον των Περσών.

Ο Ηρόδοτος μας μεταφέρει στους Δελφούς, όπου έφτασαν οι απεσταλμένοι Λυδοί και η Πυθία τους απάντησε ότι ο Κροίσος ξεπλήρωσε την αμαρτία του πέμπτου προγόνου του¹²¹, που όντας δορυφόρος των Ηρακλειδών¹²² ακολούθησε την δολερή συμβουλή μιας γυναίκας και σκοτώνοντας τον κύριό του πήρε το αξίωμα, χωρίς να το αξίζει. Επίσης, στάθηκε αδύνατη η επιθυμία του Λοξία¹²³ να πέσει το πάθος των Σάρδεων πάνω στα παιδιά του Κροίσου και ο Θεός ανέβαλε για τρία χρόνια την άλωση των Σάρδεων με αποτέλεσμα να αιχμαλωτιστεί ο Κροίσος τρία χρόνια αργότερα από αυτό που όριζε η μοίρα. Ακόμη η Πυθία τονίζει ότι βρισκόμενος ο Κροίσος πάνω στην πυρά βοηθήθηκε από τον θεό και για τους λόγους αυτούς δεν θα πρέπει να έχει παράπονα. Όσο και για τον χρησμό που πήρε αδικώς παραπονέθηκε σύμφωνα με την Πυθία, καθώς ο Λοξίας του είχε αναφέρει στον Κροίσο ότι θα καταφέρει να καταστρέψει ένα μεγάλο βασίλειο, όμως δεν του επεξήγησε αν θα είναι το βασίλειο των Περσών ή το δικό του. Εκτός από τον χρησμό αυτό, την τελευταία φορά που ζήτησε χρησμό και ο Λοξίας του μίλησε για μουλάρι¹²⁴, ούτε και τότε κατάφερε να μπει στο νόημα του χρησμού, καθώς το μουλάρι ήταν ο Κύρος. Αυτή λοιπόν ήταν η απάντηση της Πυθίας στους απεσταλμένους Λυδούς, οι οποίοι την μετέφεραν στον Κροίσο και εκείνος αμέσως αναγνώρισε πως ήταν δικό του σφάλμα και όχι του θεού¹²⁵.

---

¹²¹ Του προγόνου του : εννοεί τον Γύγη που δολοφόνησε τον βασιλιά Κανδαύλη.

¹²² Δορυφόρος των Ηρακλειδών : ο Κανδαύλης καταγόταν από τον Ηρακλή, ο οποίος παρουσιάζεται στο έργο του Ηροδότου ως γενάρχης πολλών βασιλικών οίκων σε όλο τον κόσμο. Δορυφόρος : αυτός που φέρει δόρυ, ο σωματοφύλακας.

¹²³ Λοξίας : από το << λοξός >>, γιατί οι απαντήσεις του Απόλλωνα δεν ήταν σαφείς, αλλά διφορούμενες.

¹²⁴ Μουλάρι : ο Κροίσος είχε ρωτήσει πόσο θα παραμείνει στον θρόνο και ο Απόλλων του απάντησε να φοβηθεί, όταν στον περσικό θρόνο ανέβει ένα μουλάρι. Ο Κροίσος όμως δεν κατάλαβε το νόημα του χρησμού.

¹²⁵ Το σφάλμα ήταν δικό του και όχι του θεού : η μεταστροφή του Κροίσου έχει τώρα ολοκληρωθεί. Γίνεται πια φορέας των ελληνικών αντιλήψεων, που αναγνωρίζουν – παρά την κυριαρχία της μοίρας – την ευθύνη του ανθρώπου.

Παρ. (92 – 107) : Κατά μὲν δὴ τὴν Κροΐσου τε ἀρχὴν καὶ Ἰωνίης τὴν πρώτην καταστροφὴν ἔσχε οὕτω ... πολλῶ ἔνερθε ἄγων αὐτόν μέσου ἀνδρός Μήδου.

Τα κεφάλαια αυτά συνιστούν την αρχαιότερη παραδιδόμενη <<ιστορία>> των Μήδων>>, η οποία συγκροτείται γύρω από τις εμβληματικές προσωπικότητες των πρώτων τριών Μήδων βασιλέων (Δηϊόκη, Φραόρτη και Κυαζάρη). Ο Ηρόδοτος επιχείρησε την συγγραφή πραγματικής ιστορίας αξιολογώντας προσωπικά τις πολιτικές, δικαστικές, κοινωνικές και στρατιωτικές δραστηριότητες των βασιλέων και ερευνώντας τις αιτίες και τις περιπέτειες του δεσποτισμού.

Ο Ηρόδοτος χρησιμοποίησε ανατολικές πηγές τόσο προφορικές όσο και γραπτές βοηθούμενες σε αυτό από δίγλωσσους μεταφραστές, συμβουλευτήκε όμως παράλληλα και ελληνικές πραγματείες Περσικών¹²⁶. Όσον αφορά την Μηδική αυτοκρατορία οφείλουμε την ύπαρξή της στον Ηρόδοτο και στην μεταγενέστερη αρχαιοελληνική γραμματεία, εφόσον από αρχαιολογική άποψη δεν έχει καταστεί εφικτό να αναγνωριστεί κάποιο σύνολο αντικειμένων του πολιτισμού ως προερχόμενο από μια διακριτή <<μηδική>> φάση¹²⁷. Εκτός των άλλων, η ηροδότεια αφήγηση συνιστά την μοναδική αρχαιοελληνική μαρτυρία σχετικά με τους Μήδους, που μπορεί κατά κάποιο τρόπο να υποστηριχθεί από τα γνωστά σε μας τεκμήρια της ανατολής¹²⁸.

103.3-106.2: Πρόκειται για την ηροδότεια παρέκβαση σχετικά με τους Σκύθες στην Μέση Ανατολή. Σύμφωνα με τον Ιστορικό οι Σκύθες έφτασαν εκεί μεσούσης της πολιορκίας της Νινευή εγκαινιάζοντας την εικοσιοκτάχρονη <<ηγεμονία>> τους στην Ασία. Οπωσδήποτε, οι ανατολικές πηγές σχετικά με τους Σκύθες δεν επιβεβαιώνουν την άποψη περί κυριαρχίας τουλάχιστον με την μορφή ενός σταθερού καθεστώτος με κανονικούς υποτελείς. Οι Σκύθες ποτέ δεν αντικατέστησαν τα προϋπάρχοντα βασίλεια της Ανατολής, ενώ δεν απέτρεψαν Μήδους και Βαβυλώνιους από το να μοιραστούν τα λάφυρα της ασσυριακής αυτοκρατορίας. Από την πλευρά του Ηροδότου, ο ίδιος υπαινίσσεται την παραμονή του Κυαζάρη στον θρόνο και κατά την διάρκεια της ηγεμονίας των Σκυθών, παρά τα όσα γράφονται στο χωρίο 104.2.

¹²⁶ Βλ. J V. Prasek, *Klio* 4 (1904) 193-208

¹²⁷ Βλ. Genito, *East, West* 36 (1986) 11-81, Sancisi-Weerdenburg, *AH* 3 (1988) 197-212.

¹²⁸ Βλ. Miller, *The Thalassocracies* (Albany, 1971), 114-28.

Θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι για μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο, ο Κρυζάρης βασίστηκε στο σκυθικό ιππικό και υποχρεώθηκε να εκχωρήσει γη στους Σκύθες ηγήτορες και να τους χρηματίσει, προκειμένου να αποφύγει ξαφνικές επιδρομές τους¹²⁹.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 92-107

Στην παράγραφο 92 ο Ηρόδοτος αναφέρεται και σε άλλα αφιερώματα του Κροίσου στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, στην Θήβα της Βοιωτίας αφιέρωσε έναν χρυσό τρίποδα στον Απόλλωνα, στην Έφεσο τα χρυσά βόδια και στον ναό της Προναίας Αθηνάς στους Δελφούς μια χρυσή ασπίδα. Επίσης, τονίζει ότι τα αφιερώματα του Κροίσου στον ναό των Βραγχιδών της χώρας των Μιλησίων ήταν ισόβαρα και όμοια με αυτά των Δελφών. Παράλληλα, όσα αφιέρωσε στους Δελφούς ήταν από δικά του χρήματα, ενώ τα άλλα αφιερώματα προέρχονταν από την περιουσία ενός εχθρού του¹³⁰, που πριν γίνει ο Κροίσος βασιλιάς στάθηκε αντίπαλός του και συνωμότησε για να πάρει ο Πανταλέον την εξουσία των Λυδών. Πρόκειται για τον γιο του Αλυάττη, αδελφό του Κροίσου, όμως όχι από την ίδια μητέρα, γιατί η μητέρα του Κροίσου ήταν η γυναίκα του Αλυάττη από την Καρία, ενώ του Παντελέοντος από την Ιωνία. Τέλος, όταν παρέλαβε από τον πατέρα του την εξουσία ο Κροίσος και έγινε κυρίαρχος, τον άνθρωπο που του στάθηκε εμπόδιο τον εξαφάνισε και την περιουσία που έταξε στους θεούς, την αφιέρωσε στα ιερά που αναφέρθηκαν σε προηγούμενες παραγράφους.

Στην συνέχεια ο Ηρόδοτος αναφέρεται στην πόλη των Λυδών, η οποία ξεχώριζε για ένα κτίσμα λόγω του μεγέθους του, εκτός από τα χτίσματα των Αιγυπτίων και των Βαβυλωνίων. Στην περιοχή αυτή υπάρχει και ο τύμβος του Αλυάττη, του πατέρα του Κροίσου, που ο περίβολός του είναι από μεγάλες πέτρες, ενώ το υπόλοιπό του από

---

¹²⁹ Βλ. Piotrowicz, Eos 32 (1929) 473-508.

¹³⁰ Αγγελής, Φίλιππος Δ., *Αρχαί και δίκαια εκ της Ιστορίας του Ηροδότου / υπό Φιλίππου Δημ. Αγγελή, σελ. 152, Αθήνα, 1955.*

συσσωρευμένο χόμα. Φτιάχτηκε με τα έξοδα των ανθρώπων της αγοράς, των τεχνιτών και των κοριτσιών που εμπορεύονταν το σώμα τους.

Οι Λυδοί σύμφωνα με τον ιστορικό είχαν παραπλήσια έθιμα με τους Έλληνες μόνο που άφηναν τα κορίτσια να πορνεύονται. Οι Λυδοί ήταν οι πρώτοι που έκοψαν και έθεσαν σε κυκλοφορία χρυσά νομίσματα και θεωρούσαν ότι ήταν δική τους εφεύρεση τα παιχνίδια που συνηθίζονταν στον τόπο τους και στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, την εποχή της βασιλείας του Άτη, γιου του Μάνη υπήρξε μεγάλη πείνα και εκείνη την περίοδο ανακαλύφθηκαν τα παιχνίδια με τους πεσσούς, τα κότσια και την μπάλα. Για την αντιμετώπιση της πείνας την μια μέρα έπαιζαν από το πρωί ως το βράδυ για να ξεχνούν την πείνα τους και την άλλη σταματούσαν και έτρωγαν. Έτσι πέρασαν δεκαοχτώ χρόνια και λόγω της επιδείνωσης της κατάστασης αποφάσισε ο βασιλιάς να χωρίσει τους Λυδούς σε δυο ομάδες και να ρίξει κλήρο. Η μια θα έπρεπε να μείνει, ενώ η άλλη να φύγει από τον τόπο που έμενε. Τότε, όρισε ο βασιλιάς ως αρχηγό τον εαυτό του για την ομάδα αυτών που θα παρέμεναν, ενώ για την άλλη ομάδα όρισε τον γιο του, τον Τυρσηνό. Σύμφωνα με τον ιστορικό αυτοί που έφυγαν έφτασαν μέχρι τους Ομβρικούς, όπου ίδρυσαν πόλεις και σύμφωνα με το όνομα του αρχηγού τους ονομάστηκαν Τυρσηνοί.

Παρ. (95 – 107)

Στην 95 παράγραφο ο Ηρόδοτος γνωστοποιεί την προσπάθεια Ασσύριων να ελευθερωθούν από τους Μήδους και χαρακτηρίζει τους Ασσύριους ως γενναίους άνδρες, που βρήκαν θάρρος, πολέμησαν, αποτίναξαν τον ζυγό της δουλείας και κατάφεραν να εξασφαλίσουν την ανεξαρτησία τους. Έπειτα παρατηρούμε μια συνοπτική αναφορά στον Δηϊόκη, έναν σοφό άνθρωπο ανάμεσα στους Μήδους, ο οποίος έδειξε μια έντονη επιθυμία να επιβάλλει την δικαιοσύνη στην πόλη του, καθώς σε όλη την χώρα των Μήδων επικρατούσε μεγάλη ανομία¹³¹. Έτσι οι Μήδοι τον επαινούσαν συνεχώς και έμαθαν και άλλοι από τις επαρχίες ότι ο συγκεκριμένος άνδρας δίκαιε σύμφωνα με το δίκαιο και για τον λόγο αυτό του ζητούσαν να λύσει τις διαφορές τους.

Ο Δηϊόκης βλέποντας ότι πλήθαιναν συνεχώς αυτοί που τον πλησίαζαν αποφάσισε να μην δικάζει πλέον, γιατί όπως χαρακτηριστικά τόνιζε, δεν τον συνέφερε να αφήνει τις υπόλοιπες δουλειές του. Εξαιτίας όμως της αύξησης των αρπαγών και των αδικιών στις γύρω επαρχίες οι Μήδοι αποφάσισαν να εκλέξουν έναν βασιλιά, ώστε η χώρα τους να κυβερνάται σωστά και να μειωθούν οι παρανομίες.

Όλοι έδειξαν ότι επιθυμούσαν για βασιλιά τον Δηϊόκη, ο οποίος τους ζήτησε να του χτίσουν ένα οικοδόμημα όπως αξίζει σε έναν βασιλιά. Οι Μήδοι πράγματι του έχτισαν ένα παλάτι και διάλεξε ο ίδιος ανθρώπους ανάμεσα στους Μήδους. Στην συνέχεια, μετά την ανάληψη της εξουσίας από τον Δηϊόκη, χτίστηκε από τον ίδιο ένα κάστρο με επτά περιβόλους και μέσα στον τελευταίο βρίσκονταν τα ανάκτορα και οι θησαυροί. Όσον αφορά τις πολεμίστρες του πρώτου περιβόλου ήταν άσπρες, του δεύτερου μαύρες, του τρίτου πορφυρές, του τέταρτου μπλε και του πέμπτου πορτοκαλί. Ενώ οι πολεμίστρες του έκτου περιβόλου ήταν επαργυρωμένες, ενώ του τελευταίου επιχρυσωμένες.

---

¹³¹ Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς, περ. 484-430, *Κλειώ : βιβλίο πρώτο / Ηρόδοτος, μετάφραση: Β. Αναστασοπούλου, σελ. 164, Αθήνα: Κάκτος, 1992.*

Αυτά τα τείχη λοιπόν υψώθηκαν γύρω από το ανάκτορο, ενώ οι υπόλοιποι πολίτες πήραν διαταγή από τον Δηϊόκη να χτίσουν γύρω από το ανάκτορο τα σπίτια τους. Επίσης, όρισε να μην μπαίνει κανείς στα βασιλικά διαμερίσματα, αλλά να πηγαίνουν μόνο αγγελιαφόροι και επιπλέον να θεωρείται απρέπεια να γελά κανείς μπροστά στον βασιλιά. Οι διαταγές του αυτές είχαν στόχο να μην τον βλέπουν οι συνομήλικοί του και να αισθάνονται άσχημα και να θέλουν να τον βλάψουν.

Αφού ανέλαβε την εξουσία αποδείχτηκε αυστηρός στην περιφρούρηση της δικαιοσύνης και επέβαλλε κάθε φορά τιμωρία ανάλογη με το αδίκημα του καθενός, ενώ είχε σκορπίσει και πληροφοριοδότες σε όλη την επικράτεια. Με τον τρόπο αυτό κατάφερε ο Δηϊόκης να συνενώσει μόνο το έθνος των Μήδων και έγινε και αρχηγός τους. Παράλληλα, ο ιστορικός παραθέτει και τις φυλές των Μήδων οι οποίες είναι οι Βούσες, οι Παρατακηνοί, οι Στρούχατες, οι Αριζαντοί, οι Βούδιοι και οι Μάγοι¹³².

Στην συνέχεια, ακολουθεί η διαδοχή του θρόνου από τον Φραόρτη, γιο του Δηϊόκη, που ανέλαβε την εξουσία μετά τον θάνατο του πατέρα του. Ο γιος του λοιπόν εκτός από τους Μήδους εξουσίαζε και τους Πέρσες, καθώς κίνησε στρατό εναντίον τους και δεν έμεινε μόνο σε αυτούς. Επιθυμούσε να υποτάξει όλη την Ασία, ώσπου έφτασε με τον στρατό ως τους Ασύριους και συγκεκριμένα σε εκείνους που κατέχουν τη Νίνο και που πρώτα ήταν οι αρχηγοί όλων, τότε όμως βρίσκονταν χωρίς συμμάχους, γιατί εκείνοι είχαν αποστατήσει. Εναντίον όλων αυτών στράφηκε ο Φραόρτης, όμως αυτός και το μεγαλύτερο μέρος του στρατού του αφανίστηκε ύστερα από βασιλεία είκοσι δύο ετών.

Σειρά στην ανάληψη εξουσίας είχε ο Κυαζάρης, γιος του Φραόρτη. Γενικότερα στάθηκε ιδιαίτερα γενναίος και χώρισε τον ασιατικό στρατό σε σώματα και πρώτος κανόνισε ώστε το κάθε όπλο να είναι χωριστά, δηλαδή οι τοξότες και οι ιππείς. Έπειτα, αφού συγκέντρωσε όλες τις στρατιωτικές δυνάμεις στράφηκε εναντίον της Νίνου με σκοπό να εκδικηθεί τον πατέρα του και επειδή ήθελε ιδιαίτερα να καταστρέψει αυτή την πόλη. Καθώς πολιορκούσε την περιοχή αυτή, ήρθε εναντίον του στρατός Σκυθών, που τους καθοδηγούσε ο βασιλιάς Μαδύης, γιος του

---

¹³² Δρακόπουλος Λευτέρης, *Ηρόδοτος : Ιστορίαί, μετ: Δρακόπουλος Λευτέρης, σελ. 173, Αθήνα : Επικαιρότητα, 1998.*

Προτοθίου. Έτσι λοιπόν, μπήκαν οι Σκύθες στην Ασία και αφού έδιωξαν πρώτα από την Ευρώπη τους Κιμμέριους, έφτασαν στην χώρα των Μήδων.

Στους Μήδους έφτασαν ακολουθώντας τον δρόμο που στα δεξιά του βρισκόταν το όρος του Καυκάσου και τότε ήρθαν σε σύγκρουση οι Σκύθες με τους Μήδους με αποτέλεσμα να νικηθούν οι Μήδοι και να χάσουν την ηγεμονία τους, ενώ οι Σκύθες έγιναν κυρίαρχοι όλης της Ασίας. Έπειτα από την νίκη αυτή προχώρησαν στην Παλαιστίνη της Συρίας, όπου ο βασιλιάς της Αιγύπτου, Ψαμμήτιχος τους προσέφερε δώρα, για να μην προχωρήσουν παρακάτω. Γυρνώντας επομένως πίσω όταν έφτασαν στην Ασκάλωνα της Συρίας, υπήρξαν κάποιοι που σκύλεψαν το ιερό της ουράνιας Αφροδίτης, το αρχαιότερο από όλα τα ιερά της θεάς αυτής που υπάρχουν. Σε όσους έκαναν αυτή την επαίσχυντη πράξη αλλά και στους απογόνους τους, έριξε η θεά μια αρρώστια που τους έκανε γυναικωτούς.

Η κυριαρχία των Σκυθών στην Ασία διήρκησε είκοσι οχτώ χρόνια και αναστάτωσε τους πολίτες όλων των περιοχών, καθώς εισέπρατταν οι Σκύθες ιδιαίτερο φόρο από κάθε λαό και εκτός από τους φόρους έκαναν επιδρομές με το ιππικό τους και άρπαζαν τα πάντα από τους κατοίκους. Τους περισσότερους από τους Σκύθες τους φιλοξένησε ο Κουαζάρης και οι Μήδοι και αφού τους μέθυσαν, τους έσφαξαν. Συνεπώς, η εξουσία πέρασε στα χέρια των Μηδών, οι οποίοι κυριεύσαν την Νίνο και έκαναν υποχείριους τους Ασσύριους, εκτός από το κράτος των Βαβυλωνίων. Έτσι, ύστερα από σαράντα χρόνια βασιλείας του Κουαζάρη επήλθε και ο θάνατός του.

Την διαδοχή του θρόνου ανέλαβε ο Αστυάγης, γιος του Κουαζάρη, που απέκτησε μια κόρη με το όνομα Μανδάνη. Μια νύχτα είδε ο Αστυάγης ένα όνειρο στο οποίο είδε την κόρη του να κατουράει τόσο πολύ, ώστε γέμισε και την πόλη και πλημμύρισε και ολόκληρη την Ασία. Το όνειρο αυτό το εμπιστεύτηκε σε ονειροκρίτες μάγους και φοβούμενος την ερμηνεία του ονείρου, δεν έδινε την κόρη του σε κανέναν από τους Μήδους, αλλά την έδωσε στον Πέρση Καμβύση.

Παρ. (108 – 130) : Συνοικεούσης δέ τῷ Καμβύση τῆς Μανδάνης, ὁ Ἀστυάγης τῷ πρώτῳ ἔτει εἶδε ἄλλην ὄψιν ... τοῦτον δέ καταστρεψάμενος οὕτω πάσης τῆς Ἀσίας ἤρξε

Η ιστορία του Αστυάγη και του Κύρου φαίνεται ότι προσφέρει έναν συνδετικό κρίκο μεταξύ του Μηδικού λόγου και της ανάρρησης του Κύρου στην εξουσία, μολονότι τα δυο τμήματα διακόπτονται από δέκα κεφάλαια σχετικά με την εθνογραφία των Περσών. Η ιστορία αυτή χωρίζεται σε δυο μέρη. Αρχικά έχουμε την αφήγηση της γέννησης και ανατροφής του Κύρου και αυτή της εξέγερσης κατά του Αστυάγη. Συνολικά η αφήγηση παρουσιάζει στοιχεία που είναι χαρακτηριστικά στους λαϊκούς θρύλους και τις ιστορίες, όμως οργανώνεται με άξονα την βιογραφία του Κύρου από την γέννησή του ως την κατάκτηση της εξουσίας. Παράλληλα, είναι ευδιάκριτος ένας αριθμός στοιχείων που παραπέμπουν στην βιογραφία ελληνικών και ανατολικών ηρώων. Κάποια από αυτά είναι τα όνειρα βασιλέων που ερμηνεύονται με εσφαλμένο τρόπο, η έκθεση νηπίων πριγκίπων, η συνεχής εναλλαγή σκηνικού μεταξύ χωριού και ανακτόρων, οι αυλικές δολοπλοκίες και οι σκηνές αναγνώρισης. Μια σειρά διαλόγων περικλείουν την ουσία της όλης αφήγησης και συμβάλλουν στο δραματικό αποτέλεσμα¹³³.

Εκτός των άλλων σχετικά με το κεφ.130 παρατηρούμε ότι στο ηροδότειο έργο συμπυκνώνονται γεγονότα που διαδραματίστηκαν σε χρονικό διάστημα που υπερβαίνει την δεκαετία. Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο η βασιλεία του Κύρου διήρκεσε είκοσι εννέα χρόνια. Αν δεχτούμε ως ημερομηνία θανάτου το 530 π.Χ. ο Κύρος θα πρέπει να ανήλθε στον θρόνο το 559. Όμως δεν πρέπει να παραβλέψουμε ότι το Χρονικό του Ναβονίδα τοποθετεί την επανάσταση του Κύρου το 550 π.Χ. Επομένως, στα εννέα χρόνια που προηγήθηκαν οφείλουν να συμπίεστούν η αναδιοργάνωση του περσικού στρατού, η συνομωσία του Άρπαγου, η στάση του Κύρου και οι μάχες που δόθηκαν εναντίον του Αστυάγη. Η ηροδότεια χρονολογική αλυσίδα δεν διαταράσσει το ιστορικό διάγραμμα που προκύπτει σε σχέση με τους δυο τελευταίους Μήδους βασιλείς (Κυαξάρης, Αστυάγης). Όμως η σύγχρονη έρευνα υιοθετεί μια μεταγενέστερη χρονολόγηση της εξέγερσης (553 π.Χ.) θεμελιώνοντάς την σε

---

¹³³ Βλ. Long, 126-75, Payen, *Les iles nomads* (Παρίσι,1997), 49-62.

υπολογισμούς βάση δυο άλλων τεκμηρίων της σφηνοειδούς γραφής : τον Κύλινδρο της Σιππάρ και την γνωστή ως Nab.8 επιγραφή¹³⁴.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 108-130

Μετά το γάμο του Καμβύση και της Μανδάνης ο Αστυάγης είδε ένα δεύτερο όνειρο, το οποίο εμπιστεύτηκε και πάλι σε ονειροκρίτες μάγους. Συγκεκριμένα, είδε να φυτρώνει από το αιδοίο της κόρης του ένα κλήμα, το οποίο εξαπλωνόταν σε ολόκληρη την Ασία. Η εξήγηση που έλαβε για το όνειρο ήταν ότι ο γιος της κόρης του θα αναλάμβανε την βασιλεία και για τον λόγο αυτό σκέφτηκε ότι θα έπρεπε να σκοτώσει το παιδί. Την αποστολή αυτή ανέθεσε στον Άρπαγο, έμπιστο άτομο ανάμεσα στους Μήδους, στον οποίο εξήγησε ότι θα πρέπει να πάρει το παιδί από την Μανδάνη, να το πάει σπίτι του, να το σκοτώσει και να το θάψει με όποιον τρόπο ήθελε.

Αποδεχόμενος ο Άρπαγος μπροστά στον Αστυάγη το αίτημά του, πήρε το παιδί από την Μανδάνη και το πήγε σπίτι του. Τότε η γυναίκα του Άρπαγου τον ρώτησε τι επρόκειτο να κάνει. Εκείνος της απάντησε ότι δεν πρόκειται να σκοτώσει το παιδί, γιατί αρχικά είναι συγγενής του¹³⁵, αλλά και δεύτερον ο Αστυάγης είναι γέρος και δεν έχει άλλο αρσενικό παιδί. Τόνισε χαρακτηριστικά ότι αν δολοφονηθεί το παιδί και έπειτα πεθάνει ο Αστυάγης, την εξουσία θα αναλάμβανε η κόρη του και έτσι ο ίδιος ο Άρπαγος θα διέτρεχε άμεσο κίνδυνο. Για την προσωπική του ασφάλεια λοιπόν επεξηγεί, ότι πρέπει να πεθάνει το παιδί από κάποιον από τους ανθρώπους του Αστυάγη και όχι από τους δικούς του.

Καθώς ολοκλήρωσε τον λόγο του έστειλε αμέσως έναν αγγελιαφόρο σε κάποιον από τους βοσκούς του Αστυάγη, ο οποίος γνώριζε να βόσκει τα κοπάδια του σε βοσκοτόπια πολύ κατάλληλα για την περίπτωση, πάνω σε βουνά γεμάτα από θηρία

---

¹³⁴ Βλ. C.J. Gadd, AS 8 (1958) 35-92, E Vogt, Biblica 40 (1959) 88-102

¹³⁵ Αγγελής, Φίλιππος Δ., *Αρχαί και δίκαια εκ της Ιστορίας του Ηροδότου / υπό Φιλίππου Δημ. Αγγελή, σελ. 185, Αθήνα, 1955.*

και το όνομά του ήταν Μιτραδάτης. Γυναίκα του ήταν μια δούλη με το όνομα Κυνώ στην ελληνική γλώσσα και στα μηδικά Σπακώ. Ο ίδιος έβοσκε τα κοπάδια του στους πρόποδες της οροσειράς κοντά στον Εύξεινο πόντο, σε μια ορεινή περιοχή με μεγάλο υψόμετρο και σκεπασμένη με δάση. Πλησιάζοντας λοιπόν τον Άρπαγο ο Μιτραδάτης άκουσε τις συμβουλές του πρώτου. Συγκεκριμένα, ο Άρπαγος αναφέρθηκε στην διαταγή του Αστυάγη να δολοφονηθεί ο εγγονός του όσο πιο γρήγορα γινόταν και του τονίζει, ότι αν το σώσει και δεν το αφανίσει, θα έχει ο ίδιος τελικά φριχτό τέλος.

Ακούγοντας με προσοχή τα λόγια του Άρπαγου, ο βοσκός με το παιδί στα χέρια επέστρεψε στο σπίτι του και στην γυναίκα του, που ήταν έγκυος. Τότε της διηγήθηκε τον διάλογο που είχε με τον Άρπαγο και την διαταγή του Αστυάγη να μεταφέρει ο ίδιος ο βοσκός το παιδί πάνω στα βουνά, όπου είχε άγρια θηρία. Επίσης, επισημαίνει στην γυναίκα του ότι διασχίζοντας τον δρόμο της επιστροφής έμαθε από έναν δούλο που τον ξεπροβοδούσε¹³⁶, ότι το μωρό ήταν ο γιος της Μανδάνης, της κόρης του Αστυάγη και του Καμβύση, του γιου του Κύρου.

Ο βοσκός έδειξε το μωρό στην γυναίκα του, η οποία τον παρακαλούσε δακρυσμένη να μην εφαρμόσει την εντολή του Άρπαγου, να αφήσει το μωρό στα βουνά και να το φάνε τα άγρια θηρία. Εκείνος της απάντησε ότι δεν έχει άλλη επιλογή, γιατί θα τον παρακολουθήσουν κατάσκοποι του Άρπαγου και αν δεν εκτελέσει τις εντολές, θα έχει άσχημο τέλος. Βλέποντας τότε η γυναίκα ότι δεν μπορεί να τον πείσει, του κάνει μια δεύτερη πρόταση. Επειδή η ίδια γέννησε παιδί νεκρό, τον προτρέπει να αφήσει αυτό στα βουνά και το άλλο παιδί να το αναθρέψουν αυτοί στο σπίτι τους σαν να ήταν δικό τους.

Ο βοσκός χαρακτήρισε καλή την ιδέα της γυναίκας του και αποφάσισε να κάνει πράξη τα λόγια της. Πήρε το νεκρό παιδί τους και το έβαλε μέσα στο καλάθι στην θέση του εγγονού του Αστυάγη, ξεκίνησε την πορεία του και μόλις έφτασε το άφησε το μωρό στο πιο έρημο μέρος πάνω στα βουνά. Την τρίτη μέρα ο βοσκός κατεβαίνοντας από τα βουνά, έφτασε στο σπίτι του Άρπαγου και του έδειξε το νεκρό

---

¹³⁶ Παπαθωμάς, Αμφιλόχιος, *Το πρώτο βιβλίο των Ιστοριών του Ηροδότου : μνήμες, θρύλοι και γεγονότα από την Ασία και την Ελλάδα της αρχαϊκής εποχής*, σελ. 175, Αθήνα, 2015.

σώμα του παιδιού. Τότε, έστειλε ο τελευταίος τους πιο έμπιστους φρουρούς, οι οποίοι έθαψαν και το μωρό. Συνεπώς ο γιος της Μανδάνης αντί να ταφεί μεγάλωσε στο σπίτι του βοσκού, ενώ ετάφη το ήδη νεκρό παιδί τους.

Παρ. (114 – 121)

Στην συνέχεια ο Ηρόδοτος διηγείται την ιστορία του δεκάχρονου πλέον εγγονού του Αστυάγη, που πήρε το όνομα Κύρος και βέβαια νόμιζε ο πρώτος ότι είναι νεκρό το παιδί. Καθώς έπαιζε λοιπόν με τα άλλα παιδιά, αυτά τον επέλεξαν ως βασιλιά τους πάνω στο παιχνίδι. Τότε εκείνο διέταζε τα άλλα παιδιά, άλλα να του χτίσουν το σπίτι, άλλα να είναι η φρουρά του και άλλα να του φέρνουν τα μηνύματα. Ο γιος του Αρτεμβάρη όμως δεν υπάκουε στα όσα του καθόριζε ο Κύρος και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μαστιγωθεί από τον δεύτερο. Μόλις πληροφορήθηκε ο Αρτεμβάρης τα όσα υπέστη ο γιος του, έτρεξε αμέσως στον Αστυάγη μαζί με τον γιο του και του έδειξε τα τραύματα, που είχε στο σώμα το παιδί του.

Ο Αστυάγης με σκοπό να ικανοποιήσει τον Αρτεμβάρη κάλεσε να έρθουν μπροστά του ο βοσκός και ο Κύρος. Θυμωμένος λοιπόν ο Αστυάγης απευθύνθηκε στο παιδί φωνάζοντάς του πως τόλμησε όντας παιδί ενός βοσκού να επιτεθεί στον γιο ενός τέτοιου κυρίου¹³⁷. Ο Κύρος αποκρίθηκε τονίζοντας ότι ήταν δικαιολογημένη η συμπεριφορά του, γιατί πάνω στο παιχνίδι εκλέχτηκε από τα υπόλοιπα παιδιά ως βασιλιάς και ήταν υπάκουοι σε αυτόν εκτός από τον γιο του Αρτεμβάρη.

Ο Αστυάγης παρατηρώντας το πρόσωπο του παιδιού συνειδητοποίησε ότι ήταν ο εγγονός για τον οποίο νόμιζε ότι ήταν νεκρός. Υποσχέθηκε στον Αρτεμβάρη ότι θα διευθετήσει το θέμα και με τον τρόπο αυτό τον έδιωξε, ενώ διέταξε και τους δούλους να απομακρύνουν τον Κύρο. Συνεπώς έμειναν μόνοι τους ο Αστυάγης με τον βοσκό,

---

¹³⁷ **Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς, περ. 484-430, *Ιστορία του Ηροδότου : με σημειώσεις προς ευκολωτέραν κατάληψιν αυτής, και προς ανάπτυξιν διαφόρων μερών του κειμένου*, σελ 192, μετάφραση: Ραδινός Α, τυπογραφία Ανδρέου Κορομηλά, Αθήνα, 1836.**

στον οποίο υπέβαλε ερωτήσεις και επειδή δεν έμεινε ικανοποιημένος από τις απαντήσεις του βοσκού, διέταξε τους δούλους να τον συλλάβουν. Φοβισμένος ο βοσκός ότι θα υποβληθεί σε βασανιστήρια αποφάσισε να πει όλη την αλήθεια στον Αστυάγη.

Εκείνος λοιπόν μαθαίνοντας την αλήθεια θύμωσε κυρίως με τον Άρπαγο και για τον λόγο αυτό διέταξε τους δούλους να τον φέρουν κοντά του. Έπειτα, ο Αστυάγης ζήτησε από τον Άρπαγο να μάθει τον τρόπο με τον οποίο σκότωσε το παιδί, που του παρέδωσε. Αυτός βλέποντας στο βάθος τον βοσκό δεν θέλησε να πει ψεύτικες ιστορίες στον Αστυάγη και αποφάσισε να του εξηγήσει την αλήθεια. Μαθαίνοντας την αλήθεια για δεύτερη φορά ανακουφίστηκε, γιατί ένιωθε τύψεις για όσα νόμιζε ότι τράβηξε ο γιος του. Ουσιαστικά ο Αστυάγης παραπλάνησε με τα λόγια αυτά τον Άρπαγο, από τον οποίο ζήτησε να φέρει τον γιο του στο παλάτι για να παίξει με τον Κύρο. Πράγματι ο Άρπαγος γύρισε σπίτι του, διηγήθηκε τα πάντα στην γυναίκα του και έστειλε τον γιο του στο παλάτι του Αστυάγη. Αυτός μόλις αντίκρουσε το παιδί το έσφαξε, κομμάτιασε τα μέλη του και αφού άλλα τα έψησε και άλλα τα έβρασε, τα ετοίμασε και περίμενε τους καλεσμένους. Αφού έφτασαν οι καλεσμένοι μεταξύ των οποίων και ο Άρπαγος έστρωσαν τραπέζι¹³⁸. Στον ίδιο προσέφεραν επίτηδες τα κομματιασμένα μέλη του γιου του, κάτι το οποίο κατάλαβε και ο ίδιος αφού τα έφαγε. Δεν αντέδρασε μπροστά στον βασιλιά, αλλά πήρε τα υπόλοιπα κομμάτια του γιου του και γύρισε σπίτι του με σκοπό να τα θάψει.

Με τον τρόπο αυτό λοιπόν τιμωρήθηκε ο Άρπαγος από τον Αστυάγη, αλλά στην συνέχεια φάνηκε να τον απασχολεί κυρίως το πρόσωπο του Κύρου. Για τον λόγο αυτό αποφάσισε να καλέσει και πάλι τους ίδιους μάγους που ερμήνευσαν το όνειρό του και αυτοί του έδωσαν ξανά την ίδια εξήγηση. Δηλαδή ότι θα έπρεπε να βασιλέψει ο Κύρος, αν είχε επιζήσει και δεν είχε θανατωθεί. Τότε ο Αστυάγης τους εξήγησε ότι ζει το παιδί και ότι ορίστηκε από τους φίλους του βασιλιάς και εκείνος συμπεριφερόταν πράγματι ως βασιλιάς. Έπειτα, οι μάγοι επεξηγούν στον Αστυάγη, ότι αν όντως σώθηκε το παιδί και έγινε βασιλιάς όχι από θεία πρόνοια, αυτό σημαίνει ότι δεν πρόκειται να αναλάβει και πάλι την εξουσία. Τα λόγια αυτά φάνηκαν να

---

¹³⁸ Αγγελής, Φίλιππος Δ., *Αρχαί και δίκαια εκ της Ιστορίας του Ηροδότου / υπό Φιλίππου Δημ. Αγγελή, Αθήνα, σελ. 202, 1955.*

ανακουφίζουν τον Αστυάγη, ο οποίος εξέφρασε την πεποίθηση ότι από την στιγμή που ο Κύρος ονομάστηκε μια φορά βασιλιάς, το όνειρο βγήκε πια και δεν έχει να φοβάται τίποτα από το παιδί αυτό. Και οι μάγοι βέβαια δείχνουν την στήριξή τους στον Αστυάγη εκφράζοντας την επιθυμία τους να παραμείνει εκείνος βασιλιάς και τονίζουν παράλληλα την έλλειψη εμπιστοσύνης προς το πρόσωπο του Πέρση Κύρου. Εξαιτίας επομένως της τυφλής εμπιστοσύνης προς το πρόσωπο του Αστυάγη, οι μάγοι του υποσχέθηκαν ότι θα τον προειδοποιούσαν έγκαιρα, αν διέτρεχε κάποιον κίνδυνο από τον Κύρο και τον παρότρυναν να τον διώξει μακριά στην Περσία τον Κύρο.

Ύστερα από τον διάλογο αυτό που είχε ο Αστυάγης με τους μάγους, κάλεσε τον Κύρο κοντά του δηλώνοντας ότι τον αδίκησε εξαιτίας ενός μάταιου ονείρου που είδε στο παρελθόν και τον προέτρεψε να φύγει στην Περσία δίνοντάς του ανθρώπους για συνοδεία.

Παρ. (122 – 130)

Στην παρ.122 ο Αστυάγης ξεπροβοδίζει τον Κύρο, ο οποίος φτάνει στο σπίτι του Καμβύση και έγινε ιδιαίτερα δεκτός από τους γονείς του, που τον καλοδέχτηκαν, όταν έμαθαν τα νέα. Παράλληλα, ρωτούσαν τον Κύρο με ιδιαίτερη αγωνία, για να μάθουν τον τρόπο με τον οποίο σώθηκε. Ο Κύρος τους διαβεβαίωσε, ότι δεν γνώριζε καθόλου την αλήθεια και την πληροφορήθηκε στην διαδρομή της επιστροφής από τους συνοδούς του. Επιπλέον, διηγήθηκε την φροντίδα που έλαβε από την γυναίκα του βοσκού, για την οποία μιλούσε με ιδιαίτερους επαίνους και ο λόγος του περιστρεφόταν γύρω από το όνομά της.

Στην συνέχεια ο Ηρόδοτος συνεχίζοντας την διήγηση κάνει μια μετάβαση από την παιδική ηλικία του Κύρου στην ανδρική. Ο Άρπαγος εκείνη την περίοδο προσπαθούσε να κερδίσει την εμπιστοσύνη του Κύρου στέλνοντάς του δώρα, επειδή επιθυμούσε να εκδικηθεί τον Αστυάγη. Συγκεκριμένα, ζητούσε από τον Κύρο να γίνει σύμμαχός του, παρομοιάζοντας τα βάσανά του Κύρου με τα δικά του. Επίσης, είχε καταφέρει νωρίτερα ο Άρπαγος να πείσει τους Μήδους να ορίσουν για βασιλιά τους τον Κύρο και να καθαιρέσουν από το αξίωμα αυτό τον Αστυάγη¹³⁹. Ο Άρπαγος λοιπόν θέλησε μετά από καιρό να φανερώσει με μυστικότητα στον Κύρο το σχέδιό του και για τον λόγο αυτό μηχανεύτηκε ένα τέχνασμα. Πήρε ένα λαγό, του έσχισε την κοιλιά και έβαλε μέσα ένα γράμμα, όπου περιέγραφε το σχέδιο. Ύστερα έραψε την κοιλιά του λαγού, τον οποίο παρέδωσε σε έναν από τους πιστούς του υπηρέτες μαζί με δίχτυα, για να μοιάζει κυνηγός και τον έστειλε στους Πέρσες. Η παραγγελία του Άρπαγου στον υπηρέτη ήταν να παραδώσει τον λαγό στον Κύρο και να του τονίσει προφορικά πως πρέπει ο ίδιος να ανοίξει τον λαγό και να μην είναι κανένας άλλος μπροστά εκείνη την χρονική στιγμή.

Πράγματι, έτσι συνέβησαν τα γεγονότα. Ο Κύρος άνοιξε τον λαγό και διάβασε το γράμμα του Άρπαγου. Στο γράμμα ουσιαστικά τον προέτρεπε να εκδικηθεί τον

---

¹³⁹ Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς, περ. 484-430, *Ηροδότου Ιστορίαι / κείμενο και ερμηνευτικό υπόμνημα David Asheri*, σελ. 206, επιμέλεια Αντώνης Ρεγκάκος, μετάφραση Δημήτρης Σκουρέλλος, Θεσσαλονίκη : University Studio Press, 2010.

Αστυάγη που παραλίγο να γίνει ο φονιάς του και να πείσει τους Πέρσες να ξεσηκωθούν και να επαναστατήσουν εναντίον των Μήδων. Τέλος, για να γίνει πιο πειστική αυτή η πρόταση του Άρπαγου, ξεκαθάρισε ο ίδιος, ότι είναι σίγουρη η αποστασία όλων από τον Αστυάγη, οι οποίοι στην συνέχεια θα πάρουν το μέρος του Κύρου.

Ο Κύρος επεξεργάστηκε τις συμβουλές του Άρπαγου και σκεφτόταν πλέον τον κατάλληλο τρόπο για να πείσει τους Πέρσες να ξεσηκωθούν. Ύστερα από αρκετή σκέψη έγραψε σε ένα γράμμα αυτά που ήθελε και ύστερα κάλεσε σε συνέλευση όλους τους Πέρσες. Εκεί άνοιξε μπροστά τους το γράμμα και τους ανακοίνωσε, ότι ο Αστυάγης τον όρισε στρατηγό των Περσών. Τους ζήτησε ακόμη να παρουσιαστεί ο καθένας μπροστά του κρατώντας από ένα δρεπάνι. Οι Πέρσες ήταν χωρισμένοι σε πολλές φυλές και ο Κύρος μάζεψε μερικές από αυτές και τις έπεισε να αποστατήσουν από τους Μήδους, όπως οι Πασαργάδες, οι Μαράφιοι, οι Μάσπιοι, ενώ άλλες περσικές φυλές ήταν οι Πανθιαλαίοι, οι Δηρουσιαίοι και οι Γερμάνιοι. Όλοι αυτοί ήταν γεργοί, ενώ οι Δάοι, οι Μάρδοι, οι Δροπικοί και οι Σαγάρτιοι ήταν βοσκοί.

Έπειτα, ο Κύρος διέταξε τους Πέρσες να καθαρίσουν καλά έναν συγκεκριμένο χώρο¹⁴⁰ και αφού υπάκουσαν στην εντολή του, τους ζήτησε να έρθουν την επόμενη ημέρα, αφού θα λούζονταν προηγουμένως. Παράλληλα, ο Κύρος ετοίμαζε πλούσιο τραπέζι στον περσικό στρατό και την άλλη μέρα τους πρόσταξε να ξαπλώσουν στο λιβάδι ρωτώντας τους αν προτιμούσαν αυτό που είχαν χθες ή το σημερινό. Εκείνοι παραδέχτηκαν ότι ήταν μεγάλη η διαφορά ανάμεσα στα δυο, γιατί η προηγούμενη ημέρα ήταν κοπιαστική, ενώ η σημερινή ήταν γεμάτη αγαθά. Ο Κύρος ακούγοντας την απάντηση αυτή αποφάσισε άμεσα να τους πείσει να επαναστατήσουν όλοι τους όσο το δυνατόν γρηγορότερα από τον Αστυάγη με σκοπό να εξασφαλίσουν την ελευθερία τους.

Βλέποντας οι Πέρσες ότι είχαν πλέον προστάτη τους τον Κύρο επιζητούσαν την ελευθερία τους, γιατί ήταν δυσαρεστημένοι λόγω της υποταγής τους στους Μήδους. Ωστόσο, μόλις πληροφορήθηκε ο Αστυάγης τις ενέργειες του Κύρου και των Περσών, έστειλε αγγελιαφόρο και τον καλούσε να συναντηθούν. Ο Κύρος απάντησε στον αγγελιαφόρο, ότι θα πάει στον Αστυάγη νωρίτερα από την ώρα που επιθυμούσε

---

¹⁴⁰ Χώρος : υπήρχε στην Περσία ένας τόπος γεμάτος αγκάθια, που το μήκος του και το πλάτος του έφταναν τα δεκαοχτώ στάδια ή το πολύ τα είκοσι.

εκείνος. Πληροφορούμενος αυτά ο Αστυάγης εξόπλισε όλους τους Μήδους και όρισε στρατηγό τους τον Άρπαγο. Όταν στην συνέχεια έσμιξαν οι Μήδοι με τους Πέρσες, μερικοί από αυτούς πολεμούσαν, όσοι δεν γνώριζαν το σχέδιο, άλλοι πήγαιναν με το μέρος των Περσών και οι πιο πολλοί παρατούσαν τον πόλεμο και έφευγαν.

Μετά την ολοκλήρωση του πολέμου ο Μηδικός στρατός διαλύθηκε με μεγάλη ατίμωση και αμέσως μόλις το έμαθε ο Αστυάγης απείλησε τον Κύρο πως δεν θα χαιρόταν αυτή την νίκη¹⁴¹. Έπειτα έτσι θυμωμένος όπως ήταν, σούβλισε τους ονειροκρίτες, οι οποίοι τον έπεισαν να αφήσει ζωντανό τον Κύρο και αποφάσισε να οπλίσει όλους τους Μήδους, νέους και γέρους και πολέμησε με την βοήθειά τους. Το αποτέλεσμα όμως ήταν καταστροφικό, γιατί νικήθηκε στην μάχη από τους Πέρσες, πιάστηκε ο Αστυάγης αιχμάλωτος και έχασε όλο τον στρατό που είχε μαζί του.

Αιχμάλωτος πλέον ο Αστυάγης χλευάστηκε αρκετά από τον Άρπαγο, καθώς τον ρωτούσε πως του φαινόταν τώρα που είναι δούλος αντί για βασιλιάς. Επίσης, ο Άρπαγος του αποκάλυψε ότι το σχέδιο ήταν δικό του και ότι όλα τα μηχανεύτηκε ο ίδιος. Η αντίδραση του Αστυάγη ήταν άμεση χαρακτηρίζοντας τον Άρπαγο αδέξιο και άδικο. Τον θεώρησε αδέξιο, γιατί ενώ μπορούσε να αναλάβει την εξουσία ο Άρπαγος, άφησε να την πάρει ο Κύρος και άδικο γιατί εξαιτίας του δείπνου οδηγήθηκαν οι ελεύθεροι Μήδοι στην σκλαβιά των Περσών, οι οποίοι πρωτίτερα ήταν δούλοι.

Συνεπώς ο Αστυάγης ύστερα από τριάντα πέντε χρόνια βασιλείας έχασε την εξουσία και οι Μήδοι υπέκυψαν στους Πέρσες εξαιτίας της σκληρότητάς του. Οι Πέρσες κυβέρνησαν την Ασία πάνω από τον Άλη ποταμό εκατόν είκοσι οχτώ χρόνια εκτός από τις περιοχές στις οποίες ήταν κυρίαρχοι οι Σκύθες. Αργότερα όμως μετάνιωσαν για όσα έκαναν και για τον λόγο αυτό ξεσηκώθηκαν εναντίον του Δαρείου χωρίς ωστόσο να μπορέσουν να ξεφύγουν την υποταγή. Στην εποχή όμως αυτή, στα χρόνια δηλαδή του Αστυάγη, οι Πέρσες και ο Κύρος επαναστάτησαν εναντίον των Μήδων και από τότε έγιναν κυρίαρχοι της Ασίας.

---

¹⁴¹ **Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς, περ. 484-430, Ηρόδοτος : αρχαίο κείμενο : εισαγωγή – μετάφραση – σχόλια Δ.Ν. Μαρωνίτη, σελ. 210, πρόλογος Ι.Θ. Κακριδή, Αθήνα : Γκοβόστης, 1964.**

Παρ. (131 – 140) : Πέρσας δέ οἶδα νόμοισι τοιοῖσινδε χρεωμένους, ἀγάλματα μὲν καὶ νήους ... ἄνειμι δέ ἐπὶ τὸν πρότερον λόγον.

Ἡ ενδιαφέρουσα αὐτὴ παρέκβαση σχετικὰ μετὰ τὴν εθνογραφία τῶν Περσῶν συντίθεται ἀπὸ τὴν ἀνάμιξη πραγματικῶν δεδομένων μετὰ ωραιοποιημένες πληροφορίες, οἱ ὁποῖες ἐνίοτε γίνονται πιστευτῆς καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν συγγραφέα. Τὸ μοναδικὸ σημεῖο σύνδεσης μετὰ τὸ κύριον νήμα τῆς ἀφήγησης συνιστᾷ ἡ παρεμβολὴ ζητημάτων ἀπὸ τὴν παραδοσιακὴ θεματικὴ τῆς γραμματείας τῶν Περσικῶν¹⁴². Ὁ Ἡρόδοτος κάνει τὴν διάκριση μετὰξὺ δεδομένων ποὺ προέκυψαν ἀπὸ ἴδια γνῶση καὶ ἄλλων ποὺ λέγονται στο περιθώριον ὡς μυστικά. Ὡστόσο, οἱ ἀμφιβολίες σχετικὰ μετὰ τὴν προσληπτικὴ ἰκανότητά του σε ὅ,τι ἀφορᾷ ξένους σε αὐτὸν πολιτισμοὺς ἀφορῶν σίγουρα καὶ σε αὐτὸ τὸ τμήμα τῶν Ἱστοριῶν.

Τὰ κεφάλαια αὐτὰ ποὺ εἶναι ἀφιερωμένα στὴν θρησκευτικὴ ἀφήγηση παρουσιάζουν ἰδιαιτέρον ενδιαφέρον. Ἢδη ἀπὸ τὸν 19^ο αἰ ἔχουν τεθεῖ δυο ἐρωτήματα στο ἐπίκεντρο τοῦ νεότερου σκεπτικισμοῦ ὡς πρὸς τὸ ἠεροδότειο ἔργο: σε ποῖον βαθμὸν υπῆρξε ὁ ζωροαστρισμός ἡ θρησκεία ποὺ περιγράφει ὁ Ἡρόδοτος καὶ ἀντὶ τούτου υπῆρξε ἡ θρησκεία τοῦ οἴκου τῶν Ἀχαιμενιδῶν¹⁴³. Ὅμως, πολλὰ στοιχεῖα τῆς ἠεροδοτείας περιγραφῆς τῆς περσικῆς θρησκείας μποροῦν νὰ ἀποδοθοῦν στὴν πρῶμην ἰρανικὴ θρησκεία, ἀλλὰ σχετίζονται μετὰ δόγματα τοῦ ζωροαστρισμοῦ, ἐνῶ κάποια ἀνάγονται σε ξένες ἐπιδράσεις. Δὲν πρέπει νὰ προκαλεῖ ἐκπληξὴ ἡ ἀνάμιξη τῶν διαφορετικῶν στοιχείων. Ἐτσι καὶ ἀλλιῶς ἡ ἐπικράτηση τοῦ ζωροαστρισμοῦ ποτὲ δὲν κατέστη ολοκληρωτικὴ οὔτε ἀκόμη καὶ στὶς τάξεις τῶν Μάγων. Πιθανόν ὁ πανάρχαιος παγανισμὸς ἀπορρόφησε τὸν ζωροαστρισμό. Βέβαια, ἀξιοσημεῖωτη εἶναι ἡ διαπίστωση ὅτι στὴν ἠεροδοτεία ἀρχαιοελληνικὴ πραγματεύετο τῆς περσικῆς θρησκείας ἐπελέγη νὰ μὴν κατονομαστῆ ὁ Ζωροάστρης¹⁴⁴

¹⁴² Για μίαν διαφορετικὴ ὀπτικὴ βλ. Cobert, 117 κ.ε.

¹⁴³ Βλ. E. Benveniste, *The Persian Religion According to the Chief Greek Tests* (Παρίσι, 1929)

¹⁴⁴ Βλ. M. Boyce, *A History of Zoroastrianism τόμος 1-2* (Leiden-Κολωνία, 1975-92, G. Gnoli, *Zoroasters Time and Homeland* (Νάπολι, 1980).

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 131-140

Στην παράγραφο 131 ο Ηρόδοτος αναφέρεται στα έθιμα των Περσών, οι οποίοι δεν συνήθιζαν να κατασκευάζουν και να στήνουν αγάλματα, όπως και ναούς και βωμούς. Όσοι όμως έκαναν αυτά χαρακτηρίζονταν μωροί από τους υπόλοιπους και αυτό οφειλόταν σύμφωνα με τον Ηρόδοτο στο γεγονός ότι οι Πέρσες δεν πίστεψαν ποτέ τους θεούς με ανθρώπινη μορφή σε αντίθεση με τους Έλληνες¹⁴⁵. Εκείνοι ανέβαιναν στα ψηλά βουνά και προσέφεραν θυσίες στον Δία, όπως και στον ήλιο, την σελήνη, την γη, την φωτιά, το νερό και τους ανέμους. Αργότερα, έμαθαν να θυσιάζουν και στην Ουράνια Αφροδίτη και αυτή την συνήθεια την εξέλαβαν από τους Ασσύριους και τους Άραβες. Τέλος, την Αφροδίτη την ονόμαζαν οι Ασσύριοι Μύλιττα, οι Αράβιοι Αλιλάτ και οι Πέρσες Μίτρα.

Στην επόμενη παράγραφο ο Ηρόδοτος παραθέτει τον τρόπο των θυσιών που ακολουθούσαν οι Πέρσες. Αυτοί δεν έχτιζαν βωμούς ούτε άναβαν φωτιές από πάνω προκειμένου να θυσιάσουν. Επίσης, δεν έκαναν σπονδές, δεν χρησιμοποιούσαν αυλό, ούτε στεφάνια και ούτε κριθάρια, αλλά όταν κάποιος επιθυμούσε να προσφέρει θυσία σε κάποιον θεό, οδηγούσε το ζώο σε έναν καθαρό χώρο και έκανε επίκληση στον θεό. Παράλληλα, αυτός που θυσίαζε, απαγορευόταν να κάνει ευχή αποκλειστικά και μόνο για τον εαυτό του, για να του δώσει ο θεός αγαθά. Αντίθετα, θα έπρεπε να προσεύχεται για το καλό όλων των Περσών και για τον βασιλιά. Έπειτα, όταν κοπεί το σφάγιο σε κομμάτια και βράσει το κρέας, στρώνει ο ίδιος από κάτω τρυφερό χόρτο και από πάνω βάζει όλα τα κρέατα. Ύστερα από την τακτοποίηση αυτή ψάλλεται η θεογονία από έναν μάγο, του οποίου η παρουσία είναι απαραίτητη για την ολοκλήρωση της θυσίας. Τέλος, αυτός που κάνει την θυσία παίρνει τα κρέατα μαζί του και τα χρησιμοποιεί κατά την βούλησή του.

Από όλες τις ημέρες οι Πέρσες συνήθιζαν να γιορτάζουν συνήθως την ημέρα των γενεθλίων τους. Στην γιορτή αυτή οι πλούσιοι έβαζαν στον φούρνο ένα ολόκληρο

---

¹⁴⁵ **Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς, περ. 484-430, Κλειώ / Ηρόδοτος εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια φιλολογική ομάδα Κάκτου βιβλίο πρώτο, σελ.212, Αθήνα : Κάκτος, 1994.**

βόδι, ένα άλογο, μια καμήλα και έπειτα έστρωναν το τραπέζι. Σε αντίθεση με τους πλούσιους οι φτωχοί έτρωγαν μικρά ζώα, το φαγητό τους ήταν λίγο, αλλά έτρωγαν πολλά επιδόρπια¹⁴⁶. Για τον λόγο αυτό έλεγαν οι Πέρσες για τους Έλληνες ότι σηκώνονταν από το τραπέζι πεινασμένοι, γιατί μετά από το φαγητό δεν τους σερβίρεται κάτι ξεχωριστό. Εκτός από αυτά, οι Πέρσες έπιναν πολύ κρασί και τους απαγορευόταν να κάνουν εμετό ή να ουρήσουν μπροστά σε άλλους. Από την άλλη μεριά συνήθιζαν να συζητούν τα πιο σοβαρά ζητήματα μεθυσμένοι και το συμπέρασμα που προέκυπτε από την συζήτηση, την επόμενη μέρα που ήταν ξεμέθυστοι, το έφερνε πάλι στην κουβέντα ο οικοδεσπότης του σπιτιού, όπου ήταν μαζεμένοι και συζητούσαν. Τέλος, αν τύχαινε να τους αρέσει το συμπέρασμα της συζήτησης την στιγμή που ήταν νηφάλιοι, το έκαναν πράξη, ενώ σε αντίθετη περίπτωση το απέρριπταν.

Εκτός από αυτά ο Ηρόδοτος αναφέρεται και στον τρόπο που χαιρετιούνταν. Συγκεκριμένα, δεν χαιρετιούνταν μόνο με τα λόγια, αλλά φιλιούνταν στο στόμα, ενώ αν ο ένας από τους δυο ανήκε σε κατώτερη τάξη, φιλιούνταν στο μάγουλο. Σε περίπτωση όμως που ο ένας ήταν πολύ πιο άσημος από τον άλλον, έπεφτε μπροστά του και προσκυνούσε τον άλλον. Επιπλέον, οι Πέρσες τιμούσαν πιο πολύ μετά τον εαυτό τους πιο γειτονικούς λαούς, ύστερα όσους κατοικούσαν λίγο μακρύτερα και προχωρούσαν αναλογικά εξαρτώντας από την απόσταση την υπόληψή τους για τους άλλους. Δηλαδή οι Πέρσες δεν υπολήπτονταν καθόλου όσους κατοικούσαν πολύ μακριά τους, πιστεύοντας ότι ανάμεσα στους ανθρώπους οι ίδιοι ήταν ανώτεροι σε όλους τους τομείς. Ακόμη και από τα χρόνια της κυριαρχίας των Μήδων οι διάφοροι λαοί του βασιλείου εξουσίαζαν ο ένας τον άλλον και συγκεκριμένα οι Μήδοι εξουσίαζαν όλους και ειδικά αυτούς που κατοικούσαν γύρω τους.

Ο περσικός λαός δεχόταν πολύ εύκολα τα ξένα έθιμα, όπως και φορούσαν την μηδική στολή, επειδή πίστευαν, ότι ήταν πιο όμορφη από την δική τους. Επίσης, οι Πέρσες συνήθιζαν να παντρεύονται πολλές νόμιμες γυναίκες και είχαν παράλληλα στην διάθεσή τους περισσότερες παλλακίδες. Παράλληλα με αυτά απόδειξη ανδρισμού για τους Πέρσες ήταν η επίδειξη γενναιότητας στους πολέμους και έπειτα

---

¹⁴⁶ Waters, Kenneth H., *Herodotos the historian : his problems, methods and originality* σελ.198, / K.H. Waters, London : Croom Helm, 1985.

όσοι είχαν πολλά παιδιά, στους οποίους προσέφερε πολλά δώρα ο βασιλιάς, γιατί οι Πέρσες είχαν την πεποίθηση ότι η δύναμη βρίσκεται πίσω από την ποσότητα. Από την ηλικία των πέντε χρόνων έως τα είκοσι τα παιδιά μάθαιναν από τους γονείς τους να ιππεύουν τα άλογα, να ρίχνουν το δοξάρι και να λένε την αλήθεια¹⁴⁷. Τέλος, πριν το παιδί φτάσει στην ηλικία των πέντε χρόνων ζούσε μαζί με τις γυναίκες και δεν έβλεπε καθόλου τον πατέρα του. Αυτό συνέβαινε, ώστε σε περίπτωση που θα πέθαινε το παιδί στα πρώτα χρόνια της ανατροφής του, να μην το έβλεπε ο πατέρας του και στενοχωριόταν.

Μια άλλη συνήθεια των Περσών σύμφωνα με τον Ηρόδοτο ήταν ότι δεν επιτρέπτοταν για μια και μόνη αιτία ούτε ο βασιλιάς ούτε κανείς άλλος Πέρσης να σκοτώσει κάποιον. Επιπλέον, οι Πέρσες θεωρούσαν ότι όσα δεν επιτρέπονταν να γίνονταν, δεν επιτρέπονταν και να λέγονται. Θεωρούν ως την μεγαλύτερη ντροπή το ψέμα, ύστερα το να χρωστά κανείς δανεικά και υπήρχαν και άλλοι πολλοί λόγοι ντροπής για τους Πέρσες. Όσον αφορά τους αρρώστους από λέπρα ή λεύκη αυτοί δεν κατέβαιναν στην πόλη και ούτε έρχονταν σε επαφή με άλλους ανθρώπους¹⁴⁸. Αν ο άρρωστος ήταν ξένος από την αρρώστια αυτή, πολλοί τον έδιωχναν από τον τόπο τους. Τέλος, άλλο ένα χαρακτηριστικό των Περσών ήταν ότι τα ονόματά τους ανταποκρίνονταν στις σωματικές τους αρετές ή στην ευγενική καταγωγή τους και τελείωναν όλα στο ίδιο γράμμα, που οι Δωριείς το έλεγαν σαν και οι Ίωνες *σίγμα*.

Ο Ηρόδοτος δήλωνε την βεβαιότητά του για όσα ανέφερε για τους Πέρσες, ενώ προσθέτει ότι το σώμα του νεκρού Πέρση δεν το θάβουν, πριν το σπαράξουν τα σκυλιά και τα όρνια. Οπωσδήποτε οι Πέρσες αλείφουν πρώτα το νεκρό σώμα με κερί και ύστερα το θάβουν. Οι μάγοι γενικά διαφέρουν πολύ από τους άλλους ανθρώπους και ιδιαίτερα από τους Αιγύπτιους, γιατί αυτοί δεν σκοτώνουν κανένα ζωντανό εκτός από αυτά που θυσιάζουν. Αντίθετα οι μάγοι σκοτώνουν με το ίδιο τους το χέρι όλα τα

---

¹⁴⁷ Παπαθωμάς, Αμφιλόχιος, *Το πρώτο βιβλίο των Ιστοριών του Ηροδότου : μνήμες, θρύλοι και γεγονότα από την Ασία και την Ελλάδα της αρχαϊκής εποχής*, σελ.223, Αθήνα, 2015.

¹⁴⁸ Αγγελής, Φίλιππος Δ., *Αρχαί και δίκαια εκ της Ιστορίας του Ηροδότου / υπό Φιλίππου Δημ. Αγγελή*, σελ. 211, Αθήνα, 1955.

ζωντανά εκτός από το σκυλί και τον άνθρωπο. Επίσης, επιδίδονται στο να σκοτώνουν δίχως διάκριση μυρμήγκια και φίδια και άλλα παρόμοια ερπετά.

Παρ. (141 – 176) : Ἴωνες δέ καί Αἰολέες, ὡς οἱ Λυδοὶ τάχιστα κατεστρέφατο ὑπὸ Περσέων ... καί γάρ οἱ Καύνιοι τοὺς Λυκίους ἐμίμησαντο τὰ πλέω.

Ο Ιωνικός λόγος πραγματεύεται την υποταγή της Δυτικής Μικράς Ασίας στους Πέρσες (περ. 546 και 542 π.Χ.) φιλοξενώντας τρεις παρεκβάσεις, μερικώς μόνο εθνογραφικού περιεχομένου, που αφορούν την Ιωνία, την Αιολίδα και την Δωρίδα (142-51), τους Φωκαείς της Δύσης (163-7) τους Κάρες, τους Καύνιους και τους Λύκιους(171-6)¹⁴⁹. Στα κεφ. 169-170 ο Ιστορικός συνοψίζει τα κύρια χαρακτηριστικά της περσικής κατάκτησης της Ιωνίας, ενώ ο στοχασμός του επικεντρώνεται στην ηθική και πολιτική προβληματική των επιλογών που παρέμεναν ανοιχτές για τους Ἴωνες. Οι τρεις τελευταίες ήταν η μαζική μετανάστευση, η ένοπλη αντίσταση ή η εκούσια υποταγή. Ο Ηρόδοτος κατανοεί την πρώτη επιλογή, συναισθανόμενος τον τρόπο ενώπιον της προοπτικής της υποδούλωσης και εκτιμά την ευγενέστερη επιλογή της αντίστασης. Παρόλα αυτά, αφήνει ασχολίαστη την εκούσια υποταγή, την οποία επέλεξαν η Μίλητος και τα νησιά.

Όσον αφορά την περσική υποδούλωση της Καρίας και της Λυκίας αποτελεί αντικείμενο δυο διακριτών τμημάτων. Τα κεφ. 171-3 αφιερώνονται στην ιστορία και στην εθνολογία των Καρών, των Καύνιων και των Λύκιων. Επιπλέον, τα κεφ. 174-6 αναφέρονται στην περσική κατάκτηση. Όλα αυτά τα τμήματα διαρθρώνονται τριμερώς χωρίς όμως απόλυτη εσωτερική αντιστοιχία. Στο κύριο τμήμα της αφήγησης της περσικής κατάκτησης τα τρία υποτμήματα διατίθενται από τον συγγραφέα για τρεις αντίστοιχα διαφορετικές ανθρώπινες και πολιτικές στάσεις έναντι της εισβολής : εθελούσια υποταγή (Κάρες και Κνίδιοι), προβολή μετριοπαθούς αντίστασης (Πηδασσεῖς) και συλλογική αυτοκτονία (Λύκιοι της Ξάνθου και Καύνιοι).

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 141-176

Ο Ηρόδοτος στην παράγραφο 141 επιστρέφει σε μια προηγούμενη διήγησή του. Συγκεκριμένα, οι Ἴωνες και οι Αιολείς, όπως και οι Λυδοὶ έγιναν υποχείριοι των

---

¹⁴⁹ Σε ό,τι αφορά άλλες αρχαιοελληνικές μαρτυρίες σχετικά με την περσική κατάκτηση της Μικράς Ασίας βλ. Pedley, 46-7.

Περσών και έστειλαν αγγελιαφόρους στις Σάρδεις προς τον Κύρο ζητώντας να μείνουν υπήκοοί του με τους ίδιους όρους, όπως και του Κροίσου. Όταν ο Κύρος άκουσε την πρότασή τους, διηγήθηκε μια ιστορία σύμφωνα με την οποία κάποιος αυλητής που είδε ψάρια στην θάλασσα, άρχισε να παίζει τον αυλό του με την ελπίδα ότι έτσι θα έβγαιναν τα ψάρια από την ακρογιαλιά. Επειδή όμως κατάλαβε ότι δεν είχε ελπίδα πήρε ένα δίχτυ, έπιασε πολλά ψάρια και τα τράβηξε έξω. Τέλος, όταν τα είδε να σπαρταρούν, είπε στα ψάρια ότι πρέπει να σταματήσουν τον χορό, αφού, τότε που έπαιζε τον αυλό, δεν δέχτηκαν αυτά να βγουν έξω και να χορέψουν. Αυτή την ιστορία την διηγήθηκε στους Ίωνες και τους Αιολείς, γιατί οι πρώτοι όταν στο παρελθόν προσκλήθηκαν από τον Κύρο με αγγελιαφόρους να αποστατήσουν από τον Κροίσο, δεν τον υπάκουσαν, ενώ τώρα που τελείωσε το θέμα, ήταν αρκετά πρόθυμοι να τον ακούσουν. Μετά από την απάντηση αυτή του θυμωμένου Κύρου οι Ίωνες συγκεντρώθηκαν παράλληλα στο Πανιώνιον, όλοι τους έξω από τους Μιλήσιους, γιατί μόνο με αυτούς ο Κύρος είχε κλείσει ένορκη συμφωνία με τους ίδιους όρους, όπως και ο Λυδός βασιλιάς.. Αντίθετα, οι υπόλοιποι Έλληνες αποφάσισαν να στείλουν αγγελιαφόρους στην Σπάρτη με σκοπό να ζητήσουν βοήθεια.

Οι Ίωνες έχτισαν τις πόλεις τους στο ωραιότερο μέρος με το καλύτερο κλίμα, γιατί ούτε τα βορειότερα μέρη ούτε τα νοτιότερα θα μπορούσαν να συγκριθούν με την Ιωνία, γιατί στα βόρεια μέρη το κλίμα είναι υγρό και κρύο, ενώ πιο νότια ζεστό και ξηρό. Επιπλέον, οι Ίωνες δεν χρησιμοποιούσαν όλοι την ίδια γλώσσα, αλλά τέσσερα διαφορετικά ιδιώματα. Στον νότο η πρώτη πόλη ήταν η Μίλητος, και ύστερα η Μυούς και η Πριήνη και όλες αυτές βρίσκονται στην Καρία και μιλούν το ίδιο ιδίωμα μεταξύ τους. Όσον αφορά την Λυδία οι πόλεις που είχαν κτιστεί, ήταν η Έφεσος, η Κολοφών, Λέβεδος, Τέως, Κλαζομεναί και η Φώκαια. Αυτές οι πόλεις έχουν το ίδιο ιδίωμα μεταξύ τους, ενώ διαφωνούν με τις άλλες πόλεις ως προς την γλώσσα τους. Τέλος, ο Ηρόδοτος καταγράφει άλλες τρεις ιωνικές πόλεις από τις οποίες οι δυο είναι χτισμένες σε νησιά, στην Σάμο και στην Χίο, ενώ η Τρίτη βρίσκεται στην στεριά, δηλαδή οι Ερυθραί. Χίοι και Ερυθραίοι μιλούν το ίδιο ιδίωμα, ενώ οι Σάμιοι είχαν το ιδιαίτερο δικό τους.

Στην συνέχεια ο ιστορικός αναφέρθηκε στους Μιλήσιους, οι οποίοι δεν είχαν λόγο να φοβούνται, ύστερα από τους όρκους που είχαν κάνει και όσο για τους νησιώτες δεν υπήρχε κανένας κίνδυνος. Γιατί ούτε οι Φοίνικες είχαν υποταγεί ακόμη στους Πέρσες, ούτε οι ίδιοι οι Πέρσες ήταν ναυτικοί. Επίσης, οι Ίωνες της Μικράς

Ασίας ξέκοψαν από τους άλλους Ίωνες, γιατί εκείνη την χρονική περίοδο οι Έλληνες ως έθνος ήταν ανίσχυροι, καθώς αν εξαιρούσε κανείς την Αθήνα, δεν υπήρχε καμία άλλη πόλη άξια λόγου αναφοράς¹⁵⁰. Οι άλλοι Ίωνες και οι Αθηναίοι ξέφυγαν από το όνομα αυτό, γιατί δεν ήθελαν να λέγονται Ίωνες, αφού οι περισσότεροι αισθάνονταν ντροπή για το όνομά τους. Όμως οι δώδεκα πόλεις που αναφέρθηκαν παραπάνω, καμάρωναν για το όνομά τους και έχτισαν και ιερό, στο οποίο έδωσαν το όνομα Πανιώνιον. Τέλος, αποφάσισαν να μην δεχτούν σε αυτό το ιερό κανέναν άλλον από τους Ίωνες.

Παρόμοια συνήθεια με τους Ίωνες είχαν και οι Δωριείς, οι οποίοι απαγόρευαν σε όλους τους γείτονες να μπαίνουν στο Τριοπικό ιερό. Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο σε αγώνες που διεξάγονταν προς τιμήν του Τριοπίου Απόλλωνος έδιναν ως βραβείο νικητή χάλκινους τρίποδες, που όμως δεν επιτρεπόταν εκείνοι που τους έπαιρναν, να τους βγάλουν έξω από το ιερό, αλλά έπρεπε να τους αφιερώσουν στον θεό. Ωστόσο, ένας άντρας από την Αλικαρνασσό, ο Ηγισικλής παραβίασε τον κανόνα αυτό και πήρε σπίτι του τον τρίποδα και τον κρέμασε σε τοίχο. Για τον λόγο αυτό οι πέντε πόλεις, η Λίνδος, η Ιήλυσος, η Κάμιρος, η Κως και η Κνίδος αρνήθηκαν την συμμετοχή στην Αλικαρνασσό και αυτό αποτελούσε την ποινή που της επέβαλαν.

Ο ιστορικός θεωρεί ότι οι Ίωνες έχτισαν δώδεκα πόλεις και όχι περισσότερες, γιατί ακόμη και όταν κατοικούσαν στην Πελοπόννησο, ήταν μοιρασμένοι σε δώδεκα περιοχές, όπως είναι οι Αχαιοί, που έδωξαν τους Ίωνες, μοιρασμένοι σε δώδεκα περιοχές. Πρόκειται για την Πελλήνη, την Αίγαιρα, τις Αιγές, την Βούρα, την Ελίκη, το Αίγιον, οι Ρύπες, οι Πατρείς, οι Φαρείς, ο Ωλενος, η Δύμη και οι Τριταιές.

Σε αυτές τις δώδεκα περιοχές ήταν μοιρασμένοι οι Αχαιοί και αυτός ήταν ο λόγος που οι Ίωνες της Μικράς Ασίας σχημάτισαν δώδεκα πόλεις. Επίσης, ο Ηρόδοτος χαρακτηρίζει ως ανοησία την άποψη ότι αυτοί ήταν περισσότερο Ίωνες από τους άλλους Ίωνες, καθώς ένα μεγάλο ποσοστό ανάμεσά τους αποτελούν οι Άβαντες από την Εύβοια, που με την Ιωνία δεν τους δένει ούτε το όνομα και ήταν ανακατωμένοι

---

¹⁵⁰ Romm, James S., Ηρόδοτος : ο ιστορικός και το έργο του, σελ.241, μετάφραση Πολύκαρπος Πολυκάρπου, πρόλογος – επιμέλεια έκδοσης Ανδρέας Μαρκαντωνάτος, Αθήνα, 2004.

μαζί τους Μινύαι από τον Ορχομενό, Καδμείοι¹⁵¹, Δρύορες και μια αποσπασμένη ομάδα από Φωκείς και Μολοσσοί και Πελασγοί από την Αρκαδία και Δωριείς από την Επίδαυρο. Επιπλέον, ο Ηρόδοτος τονίζει ότι ακόμη και αυτοί που ξεκίνησαν από το πρυτανείο των Αθηναίων και για τον λόγο αυτό πιστεύουν πως είναι οι πιο ευγενείς και καθαρόαιμοι Ίωνες, δεν έφεραν στην αποικία μαζί τους γυναίκες, αλλά παντρεύτηκαν γυναίκες από την Καρία, αφού προηγουμένως σκότωσαν τους γονείς τους. Για τον φόνο αυτό όρισαν οι γυναίκες νόμο και δέθηκαν μεταξύ τους με όρκο, να μην καθίσουν πλέον ποτέ στο ίδιο τραπέζι με τους άντρες τους¹⁵², μήτε να προσφωνήσει η καθεμιά τον άντρα της με το όνομά του, επειδή τους σκότωσαν τους πατέρες τους και τα παιδιά τους και ύστερα από αυτό που έκαναν τις πήραν γυναίκες.

Όσον αφορά τους βασιλιάδες, άλλοι από τους Ίωνες της Μικράς Ασίας έκαναν βασιλιάδες Λύκιους που κατάγονταν από τον Γλάυκο, τον γιο του Ιππολόχου, άλλοι Καύκωνες από την Πύλο που κατάγονταν από τον Κόδρο, τον γιο του Μελάνθου και άλλοι και από τις δυο γενιές. Αλλά αφού αυτοί κρατούσαν το όνομά τους με μεγαλύτερο φανατισμό από τους άλλους Ίωνες, θεωρούνταν και ως πιο καθαρόαιμοι Ίωνες. Στην πραγματικότητα όμως Ίωνες είναι όλοι όσοι κατάγονταν από τους Αθηναίους και γιόρταζαν τα Απατούρια, όλοι εκτός από τους Εφέσιους και τους Κολοφώνιους. Αυτοί ήταν οι μόνοι που δεν γιόρταζαν αυτή την γιορτή και αυτό οφειλόταν σε κάποιον λόγο που την αρχή του την είχε σε έναν φόνο.

Εκτός από αυτά ο Ηρόδοτος αναφέρθηκε και στον ιερό χώρο της Μυκάλης, στο Πανιώνιον, που ήταν στραμμένος προς τον βορρά και ήταν αφιερωμένος αυτός ο χώρος στον Ελικώνιο Ποσειδώνα. Στην Μυκάλη λοιπόν συγκεντρώνονταν οι Ίωνες από τις πόλεις τους και έκαναν γιορτή που την ονόμασαν Πανιώνια. Τέλος, ο ιστορικός τονίζει ότι όλες ανεξαιρέτως οι γιορτές των Ελλήνων τελείωναν στα ίδια γράμματα, όπως συνέβαινε και με τα περσικά ονόματα.

---

¹⁵¹ Καδμείοι : ένα φύλο εγκατεστημένο στον χώρο της Βοιωτίας και συγκεκριμένα στην Θήβα, συνδέονται μυθολογικά με τους Φοίνικες.

¹⁵² Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς, περ. 484-430, *Κλειώ : βιβλίο πρώτο / Ηρόδοτος*, σελ.242, μετάφραση: Β. Αναστασοπούλου, Αθήνα: Κάκτος, 1992.

Παρ. (149 – 159)

Ο Ηρόδοτος στις προηγούμενες παραγράφους αναφέρθηκε στις Ιωνικές πόλεις, ενώ από την παρ.149 ασχολείται με τις αιολικές. Πρόκειται για την Κύμη που ονομαζόταν Φρικωνίς, την Λάρισα, το Νέον τείχος, την Τήμνο, την Κίλλα, το Νότιον, την Αιγιρόεσσα, την Πιτάνη, τις Αιγαίες, την Μύρινα και την Γρύνεια. Αυτές ήταν οι έντεκα αρχαίες πόλεις των Αιολέων, γιατί την μια, την Σμύρνη, την απέσπασαν από την ομάδα αυτή οι Ίωνες. Τέλος, θα μπορούσε να παρατηρήσει κανείς ότι οι Αιολείς κατάφεραν και κατοίκησαν μια χώρα πιο εύφορη από εκείνη των Ιώνων, στο κλίμα όμως κατώτερη.

Στην συνέχεια παρατηρούμε, ότι ο ιστορικός αναφέρεται στην απώλεια της Σμύρνης, την οποία έχασαν οι Αιολείς. Κάποτε δέχτηκαν στην πόλη τους μια ομάδα από Κολοφώνιους νικημένους σε ένα κίνημα και εξορισμένους από την πατρίδα τους. Αργότερα αυτοί οι φυγάδες Κολοφώνιοι καιροφυλακτούσαν μια μέρα που οι κάτοικοι της Σμύρνης έκαναν γιορτή έξω από τα τείχη προς τιμή του Διονύσου, έκλεισαν τις πύλες και έγιναν κυρίαρχοι της πόλης¹⁵³. Ύστερα από παρέμβαση όλων των Αιολέων συμφώνησαν, ώστε οι Ίωνες να δώσουν πίσω στους Αιολείς όλη την κινητή περιουσία τους και οι Αιολείς από την δική τους μεριά να εγκαταλείψουν την Σμύρνη. Τελικά οι κάτοικοι της Σμύρνης δέχτηκαν αυτή τη συνθήκη και συνεπώς οι έντεκα αιολικές πόλεις τούς μοίρασαν μεταξύ τους και τους έκαναν πολίτες δικούς τους.

Εκτός από τις προαναφερθείσες αιολικές πόλεις της στεριάς άξιες αναφοράς είναι και οι νησιωτικές πόλεις από τις οποίες υπήρχαν πέντε στη Λέσβο¹⁵⁴. Άλλη μια πόλη ήταν χτισμένη στην Τένεδο και άλλη μια στα Εκατό νησιά, όπως τα χαρακτήριζαν. Όσον αφορά τους Λεσβίους, τους Τενέδιους αλλά και τους νησιώτες Ίωνες σεν

---

¹⁵³ *Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών*, σελ.97, μετάφραση Κτερίνα Δημοπούλου, επιμέλεια Egbert J. Bakker, Irene J. F. de Jong, Hans van Wees, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2007.

¹⁵⁴ Λέσβος : γιατί την έκτη, κτισμένη επίσης στη Λέσβο, την Αρίσβα, την σκλάβωσαν οι Μυθημναίοι και ας είχαν το ίδιο αίμα μαζί τους.

υπήρχε κανένας κίνδυνος, όμως όλες οι υπόλοιπες πόλεις πήραν μια κοινή απόφαση να ακολουθήσουν τους Ίωνες, σε όποιον δρόμο και αν έπαιρναν.

Με την άφιξη των αγγελιαφόρων των Ίωνων και των Αιολέων στη Σπάρτη ανέλαβε τον λόγο εκ μέρους όλων ο αντιπρόσωπος της Φώκαιας, ο Πύθερμος, ο οποίος ντυμένος με ένα πορφυρό ρούχο τόνισε την ανάγκη της προσφοράς βοήθειας. Ωστόσο, δεν έδειξαν να συγκινούνται από τα λόγια αυτά οι Λακεδαιμόνιοι, οι οποίοι αποφάσισαν τελικά να μην βοηθήσουν τους Ίωνες. Έτσι μόλις ξεφορτώθηκαν τους αγγελιαφόρους των Ιώνων, έστειλαν μια αποστολή σε ένα καράβι με πενήντα κωπηλάτες με σκοπό να κατασκοπεύσουν την κατάσταση στην Ιωνία. Όταν έφτασαν αυτοί στην Φώκαια, έστειλαν στις Σάρδεις τον Λακρίνη να διαβιβάσει στον Κύρο το μήνυμα των Λακεδαιμονίων, ώστε να μην πειράξει ο Κύρος καμία πόλη της ελληνικής γης, γιατί οι ίδιοι δεν θα έμεναν ασυγκίνητοι.

Ήταν εμφανής η αντίδραση του Κύρου στα λόγια του κύρυκα και για τον λόγο αυτό του τόνισε ότι ποτέ δεν φοβήθηκε ανθρώπους που εξαπατούσαν ο ένας τον άλλον με όρκους. Έπειτα, αφού ο Κύρος ξεστόμισε αυτά τα λόγια στις αγορές μπροστά σε όλους τους Έλληνες, εμπιστεύτηκε την διοίκηση των Σάρδεων στον Πέρση Τάβαλο και την φύλαξη του θησαυρού του Κροίσου στον Λυδό Πακτύη. Ύστερα ο Κύρος ξεκίνησε για τα Αγβάτανα, παίρνοντας μαζί του τον Κροίσο. Τέλος, οι Ίωνες δεν είχαν προσελκύσει το ενδιαφέρον του Κύρου, γιατί στεκόταν ως εμπόδιο η Βαβυλώνα και το έθνος των Βακτρίων, όπως και οι Σάκες και οι Αιγύπτιοι, εναντίον των οποίων είχε σκοπό να εκστρατεύσει ο ίδιος, ενώ εναντίον των Ιώνων να στείλει κάποιον άλλο στρατηγό.

Μόλις λοιπόν ξεκίνησε από τις Σάρδεις ο Κύρος, ξεσήκωσε τους Λυδούς ο Πακτύης να αποστατήσουν από τον Τάβαλο και τον Κύρο, στρατολόγησε μισθοφόρους με το χρυσάφι που πήρε από τις Σάρδεις και έπεισε τους κατοίκους των παραθαλάσσιων περιοχών να εκστρατεύσουν στο πλευρό του.

Ο Ηρόδοτος σε επόμενη παράγραφο παρουσιάζει τον διάλογο ανάμεσα στον Κύρο και τον Κροίσο. Εξαιτίας του ξεσηκωμού των Λυδών εναντίον του Κύρου, αυτός σκεφτόταν να τους πωλήσει ως σκλάβους. Ο Κροίσος φοβισμένος μήπως ο Κύρος καταστρέψει εντελώς τις Σάρδεις, αποκρίθηκε ότι ήταν λογικά τα λόγια του Κύρου και τον προέτρυνε να μην αφανίσει εξαιτίας του μεγάλου θυμού του μια ολόκληρη αρχαία πόλη. Επιπλέον, επεξηγεί ότι πραγματικός ένοχος ήταν ο Πακτύης, τον οποίο

εμπιστεύθηκε στις Σάρδεις ο Κύρος και ότι οι Λυδοί ήταν αθώοι. Παράλληλα, συμβούλεψε τον Κύρο να απαγορεύσει στους Λυδούς την κατοχή πολεμικών όπλων και να τους προστάξει να βάλουν πουκάμισα κάτω από τα πανωφόρια τους, στα πόδια τους να δέσουν κοθόρνους, καθώς και να διδάξουν στα παιδιά τους την κιθάρα και το τραγούδι. Με τον τρόπο αυτό θα μετατρέπονταν οι άντρες σε γυναίκες και δεν θα υπήρχε επομένως κάποιος κίνδυνος επανάστασης.

Ο Κροίσος έκρινε ότι τα προτεινόμενα μέτρα ήταν προτιμότερα για τους Λυδούς από το να πουληθούν ως δούλοι. Ο Κύρος από την μεριά του ικανοποιήθηκε από την πρόταση του Κροίσου και για τον λόγο αυτό δέχτηκε την πρόταση αυτή. Αργότερα, φώναξε τον Μαζάρη, που ήταν Μήδος και τον πρόσταξε να μεταφέρει στους Λυδούς τις συμβουλές του Κροίσου. Τέλος, του ζήτησε να πουλήσει σκλάβους όλους τους άλλους που μαζί με τους Λυδούς είχαν χτυπήσει τις Σάρδεις και να πιάσει ζωντανό τον ίδιο τον Πακτύη και να τον οδηγήσει μπροστά του.

Ο Πακτύης μόλις πληροφορήθηκε, ότι βάδιζε εναντίον του στρατός, κατέφυγε φοβισμένος στην Κύμη. Ο Μήδος Μάζαρης ξεκίνησε για τις Σάρδεις έχοντας ένα τμήμα από τον στρατό του Κύρου και επειδή δεν βρήκε την ομάδα του Πακτύη στις Σάρδεις, επέβαλε στους Λυδούς την εφαρμογή των εντολών του Κύρου¹⁵⁵. Ύστερα, ο Μάζαρης έστειλε αγγελιαφόρους στην Κύμη, για να ζητήσουν να του δοθεί πίσω ο Πακτύης. Όμως οι Κυμαίοι αποφάσισαν την ανάθεση της υπόθεσης στον θεό των Βραγχιδών ζητώντας την συμβουλή του. Και αυτό γιατί από παλιά υπήρχε ένα μαντείο, σε μια περιοχή της Μιλήτου, πάνω από το λιμάνι του Πανόρμου, όπου συνήθιζαν όλοι οι Ίωνες και οι Αιολείς να το συμβουλευούνται.

Έτσι οι Κυμαίοι έστειλαν ανθρώπους στο ιερό των Βραγχιδών με σκοπό να ρωτήσουν για τον Πακτύη. Στην ερώτηση αυτή το μαντείο απάντησε πως θα έπρεπε να παραδώσουν τον Πακτύη στους Πέρσες και όταν ο χρησμός έφτασε και τον έμαθαν οι Κυμαίοι, ήταν έτοιμοι να τον παραδώσουν. Ο Αριστόδικος όμως, ο γιος του Ηρακλείδη τους συγκράτησε να μην προβούν στην ενέργεια αυτή, αμφιβάλλοντας για τον χρησμό και θεωρώντας ότι οι απεσταλμένοι δεν έλεγαν την αλήθεια.

---

¹⁵⁵ Δρακόπουλος Λευτέρης, *Ηρόδοτος : Ιστορία*, σελ.153, μετ: Δρακόπουλος Λευτέρης, Αθήνα : Επικαιρότητα, 1998.

Όταν έφτασε λοιπόν η αποστολή στις Βραγχίδες, ο Αριστόδικος ζητούσε χρησμό εκ μέρους όλων από τον θεό, τονίζοντας ότι παρόλη την δύναμη των Περσών δεν δείχνουν φόβο. Ο θεός έδωσε και πάλι τον ίδιο χρησμό, προστάζοντάς τους να δώσουν πίσω τον Πακτύη στους Πέρσες. Τότε, ο Αριστόδικος ενώ έδιωχνε τα σπουργίτια από τον ναό, ακούστηκε μια φωνή, η οποία τον ρωτούσε πως τολμά να διώχνει τους ικέτες μέσα από τον ναό. Ψύχραιμος ο Αριστόδικος αποκρίθηκε στον βασιλιά, ότι εκείνος βοηθά τους ικέτες του, ενώ προστάζει τους Κυμαίους να παραδώσουν τον δικό τους ικέτη. Τέλος, ο θεός του απάντησε, ότι ότι δίνει αυτή την προσταγή, για να ασεβήσουν και να χαθούν γρηγορότερα, ώστε να μην έρθουν άλλη φορά και πάρουν χρησμό για το αν είναι απαραίτητο ή όχι να παραδώσουν έναν ικέτη.

Παρ. (160 – 167)

Όταν η απάντηση αυτή έφτασε στους Κυμαίους, επειδή εκείνοι δεν ήθελαν να αφανιστούν παραδίδοντας τον Πακτύη ούτε κρατώντας τον να υποστούν πολιορκία, τον έστειλαν στην Μυτιλήνη. Ο Μαζάρης είχε ειδοποιήσει τους Μυτιληναίους να του παραδώσουν τον Πακτύη και για τον λόγο αυτό ήταν έτοιμοι να το πράξουν έναντι ενός ποσού. Οι Κυμαίοι όμως μόλις έμαθαν την τακτική των Μυτιληναίων, έστειλαν πλοίο στη Λέσβο, πήραν τον Πακτύη και τον φυγάδευσαν στη Χίο. Εκεί όμως οι Χίοι κατάφεραν να τον αποσπάσουν από το ιερό της πολιούχου Αθηνάς και έτσι τον παρέδωσαν. Η παράδοση βέβαια έγινε με αντάλλαγμα τον Αταρνέα, ο οποίος είναι ένας τόπος στη Μυσία απέναντι από την Λέσβο. Επομένως, οι Πέρσες πήραν στα χέρια τους τον Πακτύη και τον φύλαγαν, για να τον παρουσιάσουν στον Κύρο.

Συνεπώς, οι Χίοι παρέδωσαν τον Πακτύη, ενώ ο Μαζάρης έκανε εκστρατεία εναντίον εκείνων, που πήραν μέρος στην πολιορκία του Ταβάλου. Επίσης, υποδούλωσε τους κατοίκους της Πριήνης, ενώ με τον στρατό του έκανε επιδρομές σε όλη την πεδιάδα και την λεηλατούσε. Αμέσως όμως ύστερα από αυτό επήλθε ο θάνατος του Μαζάρη εξαιτίας κάποιας ασθένειας.

Μετά τον θάνατο του Μαζάρη, διάδοχός του υπήρξε ένας στρατηγός από τα μέσα της Ασίας, ο Άρπαγος, ο οποίος ήταν Μηδικής καταγωγής. Αυτός λοιπόν ορίστηκε στρατηγός τότε από τον Κύρο και φτάνοντας στην Ιωνία άρχισε να κυριεύει τις πόλεις φτιάχνοντας αναχώματα.

Από όλες τις πόλεις της Ιωνίας η πρώτη που κυριεύτηκε από τον Άρπαγο, ήταν η Φώκαια. Οι Φωκαείς ήταν οι πρώτοι από τους Έλληνες, που έκαναν ναυτικές εξορμήσεις και ήταν αυτοί που ανακάλυψαν τον Αδριατικό κόλπο, την Τυρρηνία, την Ιβηρία και τον Ταρτησσό¹⁵⁶. Δεν ταξίδευαν με στρογγυλά καράβια αλλά με μακρόστενα των πενήντα κωπηλατών. Όταν έφτασαν στον Ταρτησσό, κέρδισαν την φιλία του βασιλιά των Ταρτησίων που το όνομά του ήταν Αργανθώνιος, ο οποίος βασίλευσε στην Ταρτησσό ογδόντα χρόνια και έζησε συνολικά εκατόν είκοσι. Τόσο πολύ κέρδισαν οι Φωκαείς την αγάπη αυτού του ανθρώπου, ώστε τους πρότεινε να

---

¹⁵⁶ Ταρτησσός : παράλια πόλη της Ανδαλουσίας. Ο Ηρόδοτος την τοποθετεί στις Ηράκλειες Στήλες (σημερινό Γιβραλτάρ).

αφήσουν την Ιωνία και να εγκατασταθούν στην χώρα του, όπου επιθυμούσαν. Ύστερα επειδή δεν έγινε δεκτή η προσφορά του από τους Φωκαείς, όταν ο βασιλιάς πληροφορήθηκε από τους ίδιους ότι οι Μήδοι προχωρούν μπροστά, τους έδωσε χρήματα με σκοπό να περιτειχίσουν την πόλη τους.

Με τον τρόπο αυτό έγινε το τείχος των Φωκαέων. Αφού μετακίνησε τον στρατό του ο Άρπαγος, άρχισε να τους πολιορκεί και θεωρούσε αρκετό αν οι Φωκαείς δέχονταν να ρίξουν μια μονάχα πολεμίστρα του τείχους και να αφιερώσουν ένα μόνο οικοδόμημα στον μέγα βασιλιά. Παράλληλα, οι Φωκαείς που δεν άντεχαν την ιδέα της δουλοσύνης είπαν πως ήθελαν μια μέρα να σκεφτούν και ύστερα θα απαντούσαν. Όσο αυτοί λοιπόν θα σκέφτονταν, όφειλε ο Άρπαγος να απομακρύνει τον στρατό του από τα τείχη τους και δήλωσε πως καταλάβαινε καλά την πρόθεσή τους¹⁵⁷. Όσο λοιπόν ο Άρπαγος κρατούσε τον στρατό του μακριά από τα τείχη, οι Φωκαείς μέσα σε αυτό τον χρόνο επιβίβασαν στα πλοία παιδιά, γυναίκες, κινητή περιουσία και ακόμη τα αγάλματα από τους ναούς και τα άλλα αφιερώματα. Όλα τα υπόλοιπα τα έβαλαν μέσα στα πλοία και ξεκίνησαν για την Χίο και έτσι την Φώκαια την πήραν οι Πέρσες έρημη από ανθρώπους.

Επειδή οι Χίοι δεν επιθυμούσαν να πουλήσουν τις Οινούσσες στους Φωκαείς, αυτοί τελικά φοβήθηκαν μήπως τα νησιά αυτά εξελίσσονταν σε εμπορικό κέντρο και το δικό τους απομονωνόταν. Ύστερα από όλα αυτά οι Φωκαείς ξεκίνησαν για την Κύρνο, γιατί στο μέρος αυτό είκοσι χρόνια πριν, σύμφωνα με έναν χρησμό, είχαν χτίσει μια πόλη με το όνομα Αλαλία. Στον δρόμο για την Κύρνο, κατέπλευσαν πρώτα στην Φώκαια και σκότωσαν την περσική φρουρά, που ο Άρπαγος της ανέθεσε την φύλαξη της πόλης. Ύστερα όταν τελείωσαν και με αυτό, ορκίστηκαν και έριχναν κατάρες για όποιον τυχόν δεν θα τους ακολουθούσε στο ταξίδι τους. Επιπλέον, έριξαν μέσα στον βυθό της θάλασσας ένα κομμάτι σίδηρο και ορκίστηκαν να μην ξαναγυρίσουν στην Φώκαια, πριν το σίδηρο αυτό ξαναβγεί στην επιφάνεια. Όμως την στιγμή που ετοιμάστηκαν να ξεκινήσουν για την Κύρνο, οι περισσότεροι από τους

---

¹⁵⁷ Παπαθωμάς, Αμφιλόχιος, *Το πρώτο βιβλίο των Ιστοριών του Ηροδότου : μνήμες, θρύλοι και γεγονότα από την Ασία και την Ελλάδα της αρχαϊκής εποχής*, σελ. 270, Αθήνα, 2015.

πολίτες νοστάλγησαν την πατρίδα τους και έβαλαν πλώρη για την Φώκαια, εκτός από αυτούς που τήρησαν τον όρκο τους.

Όταν πλέον έφτασαν στην Κύρνο, έζησαν εκεί για πέντε χρόνια μαζί με τους παλιούς αποίκους και έχτισαν ιερά. Επειδή όμως επιδίδονταν σε λεηλασίες, εξεστράτευσαν εναντίον τους οι Τυρρηνοί και οι Καρχηδόνιοι με εξήντα πλοία η καθεμία μεριά. Ως απάντηση οι Φωκαείς προετοίμασαν και αυτοί με την σειρά τους εξήντα πλοία και έτσι ξεκίνησε ουσιαστικά η ναυμαχία. Η ναυμαχία ολοκληρώθηκε με νικητές τους Φωκαείς, γιατί τα σαράντα πλοία τους καταστράφηκαν και τα είκοσι που σώθηκαν ήταν πλέον άχρηστα, αφού είχαν στραβώσει τα έμβολά τους. Ξεκίνησαν λοιπόν το ταξίδι τους για την Αλαλία και αργότερα άφησαν την Κύρνο και έπλεαν για το Ρήγιο.

Τα πληρώματα από τα κατεστραμμένα καράβια τα μοιράστηκαν οι Καρχηδόνιοι και οι Τυρρηνοί. Ανάμεσά τους οι Αγυλλαίοι πήραν τους περισσότερους και βγάζοντάς τους έξω από την πόλη τους, τους σκότωσαν με λιθοβολισμό. Ύστερα όμως στην χώρα των Αγυλλαίων, οτιδήποτε και να πλησίαζε στον τόπο που ήταν θαμμένοι οι λιθοβολημένοι Φωκαείς, γινόταν άχρηστο και ανίκανο. Για τον λόγο αυτό οι Αγυλλαίοι έστειλαν ανθρώπους στους Δελφούς, επιθυμώντας να επανορθώσουν το σφάλμα τους. Η Πυθία τότε τους πρόσταξε να προσφέρουν πλούσιες θυσίες στις σκιές των Φωκαέων και προς τιμή τους οργάνωναν γυμνικούς αγώνες και ιπποδρομίες. Τέτοιο ήταν το τέλος των Φωκαέων, ενώ οι υπόλοιποι κατέφυγαν στο Ρήγιο και ξεκινώντας από εκεί έγιναν κυρίαρχοι της περιοχής Οινωτρίας. Την περιοχή αυτή αποίκισαν σύμφωνα με όσα τους είπε ένας Ποσειδωνιώτης, πως δηλαδή η Πυθία χρησιμοδότησε ότι έπρεπε να ιδρύσουν ιερό του Κύρνου και όχι να αποικίσουν το νησί.

Παρ. (168 – 176)

Παρόμοια πράγματα με τους κατοίκους της Φώκαιας έκαναν και οι κάτοικοι της Τέω. Όταν ο Άρπαγος κυρίεψε το τείχος τους με ανάχωμα, μπήκαν όλοι στα πλοία τους και έφυγαν πλέοντας για την Θράκη και εκεί αποίκισαν την πόλη Άβδηρα, που πριν από αυτούς την ίδρυσε ο Κλαζομένιος Τιμήσιος χωρίς να καταφέρει να την χαρεί, γιατί τον έδιωξαν οι Θράκες.

Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο αυτοί που ως τώρα αναφέρθηκαν, ήταν οι μόνοι ανάμεσα στους Ίωνες, οι οποίοι επειδή δεν άντεχαν την δουλεία, άφησαν την πατρίδα τους. Οι άλλοι Ίωνες εκτός από τους Μιλήσιους πολέμησαν με τον Άρπαγο και αναδείχτηκαν άντρες γενναίοι, υπερασπίζοντας ο καθένας τον τόπο του. Όταν όμως νικήθηκαν και οι πόλεις τους κυριεύτηκαν, έμειναν όλοι στην θέση τους και και εκτελούσαν τις διαταγές που έπαιρναν¹⁵⁸. Όσο για τους Μιλήσιους, ύστερα από τους όρκους που έκαναν με τον Κύρο, βρίσκονταν σε απόλυτη ηρεμία. Με τον τρόπο αυτό υποδουλώθηκε για δεύτερη φορά η Ιωνία και όταν ο Άρπαγος έκανε υποχείριους τους Ίωνες της στεριάς, οι Ίωνες στα νησιά, τρομαγμένοι από το γεγονός αυτό, παραδόθηκαν από μόνοι τους στον Κύρο.

Παρά τις συμφορές τους οι Ίωνες συγκεντρώνονταν ακόμη στο Πανιώνιον και εκεί σύμφωνα με τον Ηρόδοτο ο Βίας από την Πριήνη υπέδειξε στους Ίωνες μια λύση, που η εφαρμογή της θα έδινε την δυνατότητα να γίνουν οι πιο ευτυχισμένοι ανάμεσα στους Έλληνες. Πρότεινε λοιπόν στους Ίωνες να συγκεντρώσουν τα καράβια τους και να πλεύσουν για την Σαρδηνία και έπειτα να χτίσουν μια μόνο πόλη για όλους τους Ίωνες. Έτσι απομακρυσμένοι από την δουλεία θα κατάφερναν να ζήσουν ευτυχισμένοι, ενώ αν έμεναν στην Ιωνία, δεν θα μπορούσαν να αποκτήσουν πάλι την ελευθερία τους. Αυτή ήταν η γνώμη του Βιάντα από την Πριήνη, ενώ ο Θαλής ο Μιλήσιος συμβούλευσε τους Ίωνες να συστήσουν ένα κοινό βουλευτήριο που η έδρα του θα ήταν στην Τέω και οι άλλες πόλεις, οι οποίες δεν θα έμεναν ακατοίκητες και θα θεωρούνταν σαν να ήταν δήμοι αυτής της έδρας.

---

¹⁵⁸ Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς, περ. 484-430, *Κλειώ : βιβλίο πρώτο / Ηρόδοτος, μετάφραση: Β. Αναστασοπούλου, σελ. 257, Αθήνα: Κάκτος, 1992.*

Τέτοιες ήταν οι συμβουλές των δυο αντρών στους Ίωνες. Ωστόσο, ο Άρπαγος, αφού υπέταξε την Ιωνία, κατευθύνθηκε με τον στρατό του, για να χτυπήσει τους Κάρες, τους Καυνίους, και τους Λυκίους¹⁵⁹, παίρνοντας μαζί τους Ίωνες και τους Αιολείς. Ανάμεσα σε αυτούς που αναφέρθηκαν, οι Κάρες έφτασαν στη στεριά από τα νησιά, γιατί παλιότερα όντας υπήκοοι του Μίνωα και με το όνομα Λέλεγες, έμεναν στα νησιά δίχως να του πληρώσουν κανένα φόρο. Σε αντάλλαγμα κάθε φορά που τους χρειζόταν ο Μίνωας, του έδιναν πλήρωμα για τα καράβια. Καθώς ο Μίνωας εξουσίαζε πολύ κόσμο και είχε επιτυχίες στον πόλεμο, μαζί του και οι Κάρες ήταν ένας λαός που για πολλά χρόνια ήταν ξεχωριστός ανάμεσα σε άλλους. Αυτοί πέτυχαν τρεις ανακαλύψεις, τις οποίες χρησιμοποίησαν και οι Έλληνες,. Δηλαδή έμαθαν οι Έλληνες να προσδέουν στις περικεφαλαίες τους λοφία, να βάζουν στην ασπίδα τους εμβλήματα και να φτιάχνουν ασπίδες με εσωτερική λαβή. Ύστερα από πολλά χρόνια οι Δωριείς και οι Ίωνες ξεσήκωσαν τους Κάρες από τα νησιά και έτσι αυτοί έφτασαν στην στεριά. Οι Κάρες διαφωνούσαν με τους Κρήτες και πίστευαν για τον εαυτό τους, ότι ήταν ντόπιοι στεριανοί και ότι είχαν πάντοτε το όνομα αυτό. Ως απόδειξη έφεραν ένα αρχαίο ιερό του Καρίου Διός που βρίσκεται στα Μύλασσα, όπου συμμετείχαν οι Μυσοί και οι Λυδοί, οι οποίοι ήταν αδέρφια με τους Κάρες.

Ο Ηρόδοτος ισχυριζόταν ότι οι Καύνιοι ήταν ντόπιοι, όμως οι ίδιοι ισχυρίστηκαν ότι ήρθαν από την Κρήτη. Όσον αφορά την γλώσσα τους, εξομοιώθηκαν με το καρικό έθνος ή οι Κάρες με το καυνικό. Τα έθιμα όμως που είχαν ήταν διαφορετικά από των άλλων ανθρώπων και από τους Κάρες, ενώ τους άρεσε να συγκεντρώνονται μεγάλες παρέες, ανάλογα με την ηλικία και την φιλία που τους έδενε. Επειδή κάποτε έχτισαν στον τόπο τους ξένα ιερά και αργότερα άλλαξαν γνώμη¹⁶⁰, φόρεσαν τα όπλα τους όλοι οι Καύνιοι που είχαν την κατάλληλη ηλικία και χτυπώντας με τα δόρατά τους τον αέρα έφτασαν ως τα σύνορα των Καλυνδέων και ισχυρίζονταν πως έτσι θα έδιωχναν τους ξένους θεούς.

Τέτοια ήταν τα έθιμα αυτών που προαναφέρθηκαν και στην συνέχεια ο Ηρόδοτος αναφέρεται στους Λυκίους, οι οποίοι κατάγονταν από την Κρήτη. Όταν όμως εκεί ξέσπασε φιλονικία ανάμεσα στον Σαρπηδόνα και τον Μίνωα για την ανάληψη της βασιλείας, επειδή από την διαμάχη αυτή νικητής βγήκε νικητής ο Μίνωας, έδωσε ο

---

¹⁵⁹ Λύκιοι : αρχαίος λαός που έδωσε το όνομά του σε μια μεγάλη περιοχή της Μ. Ασίας όπου και κατοικούσε, την Λυκία.

¹⁶⁰ Αποφάσισαν δηλαδή να κρατήσουν μόνο τους θεούς των πατέρων τους.

ίδιος από εκεί τον Σαρπηδόνα και τους επαναστάτες του. Εκείνοι κυνηγημένοι έφτασαν στον Μιλιά, σε ένα μέρος της Ασίας, όπου κατοικούσαν οι Λύκιοι. Όταν όμως ήρθε από την Αθήνα ο Λύκος¹⁶¹, ο γιος του Πανδίωνος και έμεινε στην χώρα των Τερμιλών, δηλαδή των Λυκίων, έτσι τότε από το όνομα του Λύκου ονομάστηκαν Λύκιοι. Τα έθιμά τους ήταν εν μέρει κρητικά και εν μέρει καρικά, όμως μια αξιοπρόσεκτη συνήθειά τους ήταν, ότι τα επώνυμα τα έπαιρναν από την μητέρα τους και όχι από τον πατέρα τους.

Οι Κάρες υποδουλώθηκαν στον Άρπαγο, χωρίς να πραγματοποιήσουν κάποιο λαμπρό έργο. Ανάμεσα σε άλλους κατοικούσαν οι Κνίδιοι, άποικοι των Λακεδαιμονίων και η χώρα τους περιβαλλόταν όλη από θάλασσα, καθώς προς τον βορρά την έκλεινε ο Κεραμεικός κόλπος και προς νότο η θάλασσα της Σύμης και της Ρόδου. Αυτό λοιπόν το στενό κομμάτι έσκαβαν οι Κνίδιοι, για να μετατρέψουν την χώρα τους σε νησί, όσο ήταν απασχολημένος ο Άρπαγος με την υποταγή της Ιωνίας. Οι Κνίδιοι χρησιμοποιούσαν για την δουλειά αυτή αρκετά εργατικά χέρια, αλλά επειδή πληγώνονταν συνεχώς όλο και περισσότεροι εργάτες από τα θραύσματα της πέτρας, έστειλαν ανθρώπους τους στους Δελφούς με σκοπό να ρωτήσουν για την αντιξοότητα αυτή¹⁶². Λαμβάνοντας τον χρησμό της Πυθίας οι Κνίδιοι, σταμάτησαν να σκάβουν την διώρυγα και παραδόθηκαν στον Άρπαγο που ήρθε μαζί με τον στρατό του, δίχως να δώσουν μάχη.

Ο ιστορικός αναφέρθηκε και στους Πηδασείς, οι οποίοι κατοικούσαν πάνω από την Αλικαρνασό και σύμφωνα με μύθους όταν επρόκειτο να συμβεί κάποιο κακό, η ιέρεια της Αθηνάς έβγαζε ένα μεγάλο γένη. Επίσης, ήταν οι μόνοι από τους κατοίκους της Καρίας που για αρκετό χρονικό διάστημα πρόβαλαν αντίσταση στον Άρπαγο και του δημιούργουσαν μεγάλες δυσκολίες, οχυρώνοντας ένα βουνό ονομαζόμενο Λίδη.

Με το πέρασμα του χρόνου υπέκυψαν οι Πηδασείς και οι Λύκοι πάλι, μόλις αντιλήφθηκαν ότι ο Άρπαγος εισέβαλε με τον στρατό του στην πεδιάδα του Ξάνθου,

---

¹⁶¹ Λύκος : εξορισμένος από τον αδελφό του Αιγέα.

¹⁶² Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς, περ. 484-430, *Ιστορία του Ηροδότου : με σημειώσεις προς ευκολωτέραν κατάληψιν αυτής, και προς ανάπτυξιν διαφόρων μερών του κειμένου*, σελ. 266, μετάφραση: Ραδινός Α, τυπογραφία Ανδρέου Κορομηλά, Αθήνα, 1836.

βγήκαν από τα τείχη και απέδειξαν τον αντρισμό τους, καθώς ήταν λιγότεροι. Στο τέλος, νικημένοι πια αποτραβήχτηκαν στην πόλη τους, μάζεψαν στην ακρόπολη τα γυναικόπαιδα και τους δούλους και ύστερα έκαψαν ολόκληρη την ακρόπολη. Μετά από την πράξη τους αυτή ορκίστηκαν και κάνοντας έξοδο σκοτώθηκαν πολεμώντας όλοι οι Ξάνθιοι. Εκτός από αυτά, όσον αφορά τους Λυκίους, που ισχυρίζονταν ότι ήταν Ξάνθιοι, με εξαίρεση ογδόντα οικογενειών, όλοι οι υπόλοιποι ήταν πρόσφυγες. Επομένως, με τον τρόπο αυτό πήρε την πόλη Ξάνθο ο Άρπαγος και με παρόμοιες συνθήκες πήρε και την Κάννο, γιατί οι κάτοικοι αυτής της περιοχής ακολούθησαν σε όλα σχεδόν το παράδειγμα των Λυκίων.

Παρ. (177 – 200) : Τά μέν νυν κάτω ταῆς Ἀσίας Ἄρπαγος ἀνάστατα ἐποίηε ... και οὐδέεν παριείς ... ὁ δε ἄρτου τρόπον ὀπτήσας.

Ο Βαβυλωνιακός λόγος συντίθενται από την περιγραφή της Βαβυλώνας (178-87), την αφήγηση της πολιορκίας και της άλωσης της πόλης από τον Κύρο (188-91) και την πραγμάτευση της βαβυλωνιακής γεωγραφίας και εθνολογίας (192-200). Αυτά τα μέρη της αφήγησης παρεμβάλλονται μεταξύ δυο παρεκβάσεων, που συνδέονται με το θέμα της περσικής κατάκτησης¹⁶³. Δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο να αντλήθηκαν αυτά τα κεφάλαια από μια ηροδότεια συλλογή βαβυλωνιακού-χαλδαϊκού και ασσυριακού υλικού. Παράλληλα, είναι βέβαιο πως ο Ηρόδοτος επισκέφτηκε την πόλη και την σατραπεία της Βαβυλώνας έναν αιώνα μετά την υπαγωγή της στην περσική αυτοκρατορία το 539 π.Χ. Οι πληροφορίες που συνέλεξε από ντόπιους αναφέρονταν σε γεγονότα την περίοδο βασιλείας του Ναβουχοδονόσορα Β (605-562 π.Χ.) και στους πρώτους χρόνους της περσικής κυριαρχίας. Δεν υπήρξαν αξιόπιστοι ὄλοι οι πληροφοριοδότες του, αλλά αρκετές περιγραφές έχουν επιβεβαιωθεί από τα τεκμήρια της σφηνοειδούς γραφής, όπως επίσης και από άλλες αρχαιοελληνικές πηγές. Ο Βαβυλωνιακός λόγος, επομένως, αποτελεί σύνθεση στην οποία αναμιγνύονται φανταστικά δεδομένα και υπολογισμοί, παρανοήσεις μαζί με εντυπωσιακά ακριβείς περιγραφές. Σίγουρα αυτό το τμήμα του ηροδότειου έργου συνιστά μια από τις πιο σημαντικές πηγές για την αρχαία Βαβυλώνα¹⁶⁴.

Τα κεφ. 185-187 που ανφέρονται στην Νίτωκρη συνδέουν την παρέκβαση σχετικά με την Βαβυλώνα με το κύριο αφηγηματικό θέμα, την περσική κατάκτηση, ίσως επειδή η πτώση του χαλδαϊκού κράτους εκτυλίχθηκε κατά την διάρκεια της βασιλείας του γιου της ή γιατί ορισμένες πράξεις που αποδίδονται στην Νίτωκρη θεωρήθηκαν από τον Ηρόδοτο προετοιμασίες άμυνας ενόψει της μηδο-περσικής απειλής¹⁶⁵.

Όσον αφορά τα κεφ. 188-191, αυτά διατίθενται στην πραγμάτευση της περσικής κατάκτησης της Βαβυλώνας (529 π.Χ.), η οποία σήμανε το τέλος του κράτους των Χαλδαίων, της Βαβυλωνιακής δυναστείας που ίδρυσε ο Ναμποπολάσσαρ το 625 π.Χ.

¹⁶³ Βλ. Cobert, 103-4, 124-7.

¹⁶⁴ Σχετικά με τον Ηρόδοτο και την Βαβυλώνα βλ. W Baumgartner, AO 18 (1950) 69-106, D. J. Wiseman, Nebuchadnezzar and Babylon (Οξφόρδη, 1985).

¹⁶⁵ Βλ. Cobert, 125 κ.ε.

Όμως στο ηροδότειο έργο η εξιστόρηση του γεγονότος αυτού περιορίζεται σε απαρίθμηση ανεκδοτολογικών διηγήσεων και εκλεκτών επεισοδίων. Πρόκειται για τον ανεφοδιασμό του περσικού εκστρατευτικού σώματος, για τον χαμό του ιερού αλόγου και την αποδυνάμωση της ροής του Γύνδη. Επιπλέον, αναφέρεται στην σύγκρουση έξω από τα τείχη της Βαβυλώνας, στην αποξήρανση του Ευφράτη και στην αιφνιδιαστική είσοδο των Περσών στην πόλη. Οι αρχαιοελληνικές και βαβυλωνιακές μαρτυρίες συμφωνούν ως προς την διεξαγωγή της μάχης εκτός των τειχών της Βαβυλώνας και την σχεδόν αναίμακτη κυρίευση της πόλης.

Το τμήμα 192-200 πραγματεύεται την εθνογραφία της Βαβυλώνας. Συγκροτείται από την συλλογή αξιοθαύμαστων, με ορισμένες διηγήσεις να είναι λίγο ερεθιστικές. Ενδεχομένως, κάποιο από το υλικό που χρησιμοποιήθηκε στο εθνογραφικό τμήμα προήλθε από την συλλογή στοιχείων που προορίζονταν για την σύνταξη των Ασσυριακών λόγων. Η σύγκριση παρελθόντος και παρόντος απαντά σε αριθμό χωρίων¹⁶⁶ και για τον λόγο αυτό χρησιμοποιείται συχνά ο παρατατικός. Το εύρος των εθνογραφικών στοιχείων επιτρέπουν στον Ηρόδοτο την σκιαγράφιση συγκρίσεων¹⁶⁷.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 177-200

Στην παράγραφο 178 ο Ηρόδοτος περιγράφει μια από τις πιο σημαντικές πόλεις της Ασσυρίας, την Βαβυλώνα, όπου μεταφέρθηκε η έδρα του βασιλείου ύστερα από την καταστροφή της Νίνου. Πρόκειται για μια πόλη, που βρίσκεται σε πεδιάδα, είναι τετράγωνη και η κάθε πλευρά της έφτανε τα εκατόν είκοσι στάδια. Όσο για το μέγεθος της πόλης αυτής δεν θα μπορούσε να συγκριθεί με καμία άλλη πόλη από όσες ήταν γνωστές εκείνη την εποχή. Επίσης, την περιέβαλε μια βαθιά και πλατιά τάφος, γεμάτη νερό και ένα τείχος που είχε πλάτος από πενήντα βασιλικούς πήχεις και ύψος από διακόσιους πήχεις.

Στην συνέχεια ακολουθεί μια λεπτομερής περιγραφή της Βαβυλώνας σχετικά με τα οικοδομήματα και τα τείχη που την διακοσμούν. Παράλληλα, ο Ιστορικός

---

¹⁶⁶ βλ. 196.5.

¹⁶⁷ βλ. 193.1-2, 196.1, 198, 199.5.

αναφέρθηκε και σε μια άλλη κοντινή πόλη της Βαβυλώνας, με το όνομα Ις. Στην πόλη αυτή υπήρχε και ένας ποταμός που κατέληγε στον Ευφράτη. Όσον αφορά την Βαβυλώνα, αυτή ήταν χωρισμένη σε δυο μέρη, γιατί στη μέση έτρεχε και την χώριζε ένας ποταμός, ο Ευφράτης, που χύνεται στην Ερυθρά θάλασσα. Εκτός από αυτά αξίζει να αναφερθεί ότι η Βαβυλώνα ήταν γεμάτη από τριώροφα και τετραώροφα σπίτια και την διέσχιζαν δρόμοι ίσια χαραγμένοι¹⁶⁸.

Το τείχος που προαναφέρθηκε, αποτελούσε τον θώρακα της πόλης, όμως πιο μέσα στην πόλη υπήρχε και άλλο τείχος, το οποίο ήταν στενότερο από το πρώτο. Στο ένα τμήμα της πόλης ήταν χτισμένα τα βασιλικά ανάκτορα, ενώ στο άλλο τμήμα υπήρχε ένα ιερό του Δία επονομαζόμενο Βήλος. Στο μέσο του ιερού ήταν χτισμένος ένας συμπαγής πύργος και από πάνω του ήταν άλλοι επτά πύργοι, φτάνοντας οκτώ στο σύνολο. Επιπλέον, είχαν κατασκευάσει έναν δρόμο αναβατήριο και στην μέση του δρόμου αυτού υπήρχε στάση με καθίσματα, για να ξεκουράζονταν όσοι ανέβαιναν. Πάνω στον τελευταίο πύργο ήταν στημένος ένας μεγάλος ναός, όπου βρισκόταν μια μεγάλη κλίνη και δίπλα της ένα χρυσό τραπέζι.

Παράλληλα, είχε καταγραφεί ένας ισχυρισμός των Χαλδαίων, σύμφωνα με τον οποίο ερχόταν ο ίδιος ο θεός στον ναό και κοιμόταν εκεί, όπως γινόταν το ίδιο και στην Θήβα της Αιγύπτου¹⁶⁹. Κάτι παρόμοιο ίσχυε και στα Πάταρα της Λυκίας με την προφήτισσα του θεού, η οποία κλεινόταν τις νύχτες μαζί με τον θεό στο εσωτερικό του ναού.

Εκτός από τον ναό αυτό υπήρχε και ένας άλλος στο ιερό της Βαβυλώνας, όπου υπήρχε ένα μεγάλο χρυσό άγαλμα του Δία και πλάι στεκόταν ένα χρυσό τραπέζι, του οποίου το βάθρο και ο θρόνος ήταν από χρυσάφι. Έξω από τον ναό υπήρχε ακόμη και ένας βωμός μεγάλος, που πάνω εκεί θυσιάζονταν τα θρεμμένα ζώα, γιατί πάνω στον χρυσό βωμό δεν επιτρεπόταν να θυσιάζονται παρά μονάχα τα νεογέννητα. Παράλληλα, μέσα στο τέμενος του ναού υπήρχε ένας ανδριάντας από χρυσάφι, τον οποίο επιθυμούσε να αποκτήσει ο Δαρείος, γιος του Υστάσπη, όμως δεν τόλμησε

---

¹⁶⁸ Δρακόπουλος Λευτέρης, *Ηρόδοτος : Ιστορία*, σελ.177, μετ: Δρακόπουλος Λευτέρης, Αθήνα : Επικαιρότητα, 1998.

¹⁶⁹ Θήβα της Αιγύπτου : εκεί κοιμόταν στον ναό του Θηβαίου Δία μια γυναίκα. Και για τις δυο αυτές γυναίκες λεγόταν ότι δεν έρχονταν σε επαφή με άλλον άνδρα.

ποτέ να τον πάρει. Ωστόσο, ο Ξέρξης, ο γιος του Δαρείου, τον πήρε και σκότωσε και τον ιερέα, που δεν του επέτρεπε να μετακινήσει τον ανδριάντα.

Όσον αφορά τους βασιλιάδες της Βαβυλώνας, που κοσμούσαν τα τείχη και τα ιερά της, ξεχώριζαν δυο γυναίκες. Πρόκειται για την πρώτη βασίλισσα, που την χώριζαν από την δεύτερη πέντε γενιές και ονομαζόταν Σεμίραμις. Δικό της έργο αποτελούσαν τα αξιοθέατα αναχώματα της πεδιάδας, γιατί προηγουμένως ο ποταμός συχνά μετέβαλε όλη την πεδιάδα σε θάλασσα.

Η δεύτερη στην σειρά βασίλισσα ονομαζόταν Νίτωκρις και στάθηκε πιο συνετή από την προηγούμενη βασίλισσα και πήρε όσο μπορούσε πιο πολλά μέτρα με σκοπό να προστατέψει την χώρα της. Ξεκίνησε με τον Ευφράτη ποταμό, με τα κανάλια που έσκαψε, έτσι τον έκανε να λοξοδρομεί, ώστε μπαινόβγαινε τρεις φορές σε μια κωμόπολη των Ασσυρίων, που ονομαζόταν Αρδέρικκα. Επίσης, έφτιαξε ανάχωμα στις δυο όχθες του ποταμού, αξιοθαύμαστο για το ύψος και το μέγεθός του. Πιο ψηλά από την Βαβυλώνα έσκαψε ένα όρυγμα για να το κάνει λίμνη και το προχώρησε σε βάθος σκάβοντας παντού, ώσπου να βρει νερό και την περίμετρο την έφτασε σε τετρακόσια είκοσι στάδια. Ύστερα διέταξε η βασίλισσα να κουβαλήσουν πέτρες και να φτιάξουν έναν περίβολο, που θα συγκρατούσε τις όχθες της λίμνης. Αυτά τα έργα λοιπόν έκανε η Νίτωκρις σε εκείνα τα μέρη της χώρας, όπου ήταν τα περάσματα και ο πιο σύντομος δρόμος για να μπει κάποιος από την Μυδία, γιατί δεν επιθυμούσε να μπαίνουν στην χώρα της οι Μήδοι και να κατασκοπεύουν την κατάσταση.

Μ' αυτά τα έργα εκσκαφής δημιουργήθηκε μια σημαντική γραμμή αμύνης και μέσα στα ίδια τα πλαίσια πραγματοποίησε η Νίτωκρις και ένα δεύτερο σημαντικό έργο. Η πόλη ήταν χωρισμένη σε δυο τμήματα και ο ποταμός έτρεχε στην μέση και έτσι αν κάποιος ήθελε να διαβεί από το ένα τμήμα στο άλλο, ήταν υποχρεωμένος να χρησιμοποιήσει πλοίο. Προέβλεψε αυτό το πρόβλημα η βασίλισσα και για τον λόγο αυτό έδωσε εντολή να κατασκευαστεί μια γέφυρα. Πράγματι, άπλωσαν ξύλα τετράγωνα και πάνω εκεί περνούσαν οι Βαβυλώνιοι, όμως την νύχτα τα σήκωσαν, για να μην πηγαινοέρχονται οι κάτοικοι και κλέβουν ο ένας τον άλλον. Αφού ολοκληρώθηκαν αυτά τα έργα με την γέφυρα, ξανάφερε η Νίτωκρις τον Ευφράτη ποταμό στην παλιά του κοίτη.

Η ίδια βασίλισσα σοφίστηκε και μια απάτη και συγκεκριμένα ετοίμασε έναν τάφο¹⁷⁰ για τον εαυτό της πάνω από την πιο πολυσύχναστη πύλη της πόλης και πάνω σε αυτόν τον τάφο σκάλισε γράμματα. Εκεί έγραφε ότι όποιος από τους διαδόχους της στην Βαβυλώνα θα είχε ανάγκη από χρήματα, ανοίγοντας τον τάφο θα μπορούσε να πάρει όσα χρήματα επιθυμούσε. Τόνισε όμως χαρακτηριστικά, ότι όποιος θα άνοιγε τον τάφο χωρίς να είχε πραγματική οικονομική ανάγκη, δεν θα του έβγαινε σε καλό. Αυτόν λοιπόν τον τάφο δεν τον άγγιξε κανείς, μέχρι που ανέλαβε την βασιλεία ο Δαρείος. Στην συνέχεια του έκανε εντύπωση, ότι απαγορευόταν να ανοιχτεί ο τάφος και όταν αποφάσισε να τον ανοίξει, δεν βρήκε τίποτα από λεφτά, όμως βρήκε μέσα το πτώμα και μια επιγραφή. Η επιγραφή αυτή έλεγε ότι αν δεν ήταν άπληστος ο Δαρείος για χρήματα και αν δεν αγαπούσε τόσο πολύ το κέρδος, δεν θα αποφάσιζε να ανοίξει τάφους νεκρών.

Παρ. (188 – 200)

Ο Ηρόδοτος στην παράγραφο αυτή επισημαίνει την εκστρατεία του Κύρου εναντίον του γιου της δεύτερης κατά σειρά βασίλισσας. Που είχε το όνομα του πατέρα του, δηλαδή Λαβύνητος και την εποχή εκείνη ήταν βασιλιάς των Ασσυρίων. Ο Κύρος όταν ξεκινούσε τις εκστρατείες, ήταν πάντοτε εφοδιασμένος από την χώρα του με προμήθειες τροφίμων και είχε νερό από τον ποταμό Χοάσπη, που έρρεε στα Σούσα και έπινε νερό μόνο από τον ποταμό αυτό ο βασιλιάς.

Ξεκινώντας την πορεία του ο Κύρος για την Βαβυλώνα έφτασε στον ποταμό Γύνδη¹⁷¹ και την ώρα που επιχειρούσε να περάσει τον ποταμό αυτό, ένα από τα

---

¹⁷⁰ Παπαθωμάς, Αμφιλόχιος, *Το πρώτο βιβλίο των Ιστοριών του Ηροδότου : μνήμες, θρύλοι και γεγονότα από την Ασία και την Ελλάδα της αρχαϊκής εποχής*, σελ.284, Αθήνα, 2015.

¹⁷¹ Ποταμός Γύνδης : οι πηγές του ποταμού αυτού βρίσκονταν στα Ματιανά όρη, τρέχει ανάμεσα από την χώρα των Δαρδανών, χύνεται σε έναν άλλο ποταμό, τον Τίγρητα, που με την σειρά του τρέχοντας πλάι στην πόλη Ωπη χυνόταν στην Ερυθρά θάλασσα.

άσπρα και ιερά άλογα πάσχιζε να τον διαβεί. Όπως χαρακτηριστικά τονίζει ο Ηρόδοτος, ήταν φανερή η δυσαρέσκεια του Κύρου με το ποτάμι, με αποτέλεσμα να απειλεί, ότι στο μέλλον θα είναι διαβατό και από τις γυναίκες. Ύστερα από την απειλή αυτή, χώρισε τον στρατό του σε δυο μέρη και τους παρέτξε σε δυο σειρές, δείχνοντάς τους πώς θα έπρεπε να ανοίξουν σε ευθείες γραμμές εκατόν ογδόντα κανάλια σε καθεμιά όχθη του ποταμού, στραμμένα προς όλες τις διευθύνσεις. Αφού τελικά μοίρασε τον στρατό του, τους πρόσταξε να σκάβουν και επειδή τα εργατικά χέρια ήταν πολλά, δεν χρειάστηκε μεγάλο χρονικό διάστημα, για να ολοκληρωθεί το έργο.

Αφού λοιπόν ο Κύρος εκδικήθηκε έτσι τον ποταμό Γύνδη, κόβοντάς τον σε τριακόσια εξήντα κανάλια, αποφάσισε την άνοιξη να κινηθεί εναντίον της Βαβυλώνας. Από την άλλη μεριά οι Βαβυλώνιοι είχαν ετοιμάσει τον στρατό τους και περίμεναν τους αντιπάλους τους. Όταν ο Κύρος πλησίασε στην πόλη, ήρθαν σε σύγκρουση μαζί του οι Βαβυλώνιοι, αλλά νικημένοι στην μάχη, τραβήχτηκαν μέσα στην πόλη τους. Οι Βαβυλώνιοι όμως γνώριζαν καλά την νοοτροπία του Κύρου και για τον λόγο αυτό είχαν από πρωτότερα εφοδιαστεί με προμήθειες τροφίμων για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Συνεπώς, δεν τους απασχολούσε ιδιαίτερα η πολιορκία, ενώ ο Κύρος βρισκόταν σε αμηχανία, καθώς είχε περάσει αρκετός καιρός και τα πράγματα καθόλου δεν εξελίσσονταν.

Έτσι, ο Κύρος αποφάσισε να τοποθετήσει το μεγαλύτερο τμήμα του στρατού του στην είσοδο του ποταμού και άλλους πάλι στρατιώτες τοποθέτησε στο αντικρινό μέρος της πόλης (εκεί που ο ποταμός βγαίνει από την πόλη). Όλους τους διέταξε, μόλις αντιληφθούν, ότι το ρέμα του ποταμού τους επιτρέπει να το διαβούν, να εισέλθουν γρήγορα στην πόλη. Έπειτα, ο Κύρος μαζί με τους συνοδούς του αποτραβήχτηκε από εκεί και φτάνοντας στην λίμνη, ο ίδιος ακολούθησε το παράδειγμα της βασίλισσας των Βαβυλωνίων σε αυτά που έκανε εκείνη με την λίμνη και τον ποταμό. Αφού κατέστη το ρέμα διαβατό, οι Πέρσες ακολούθησαν το ρέμα του Ευφράτη, που στο μεταξύ τα νερά του είχαν αποτραβηχτεί και με τον τρόπο αυτό εισήλθαν στην Βαβυλώνα. Από την άλλη μεριά, αν είχαν συνειδητοποιήσει έγκαιρα οι Βαβυλώνιοι το σχέδιο του Κύρου, θα άφηναν τους Πέρσες να εισέλθουν στην πόλη τους και θα τους αφάνιζαν. Πιο συγκεκριμένα, οι Βαβυλώνιοι θα έκλειναν τις μικρές πύλες, που οδηγούσαν στο ποτάμι και οι ίδιοι θα ανέβαιναν πάνω στα τείχη που εκτείνονταν κατά μήκος της μιας και της άλλης όχθης του ποταμού. Επομένως, αφού

δεν έθεσαν σε εφαρμογή το σχέδιο αυτό, είχε ως αποτέλεσμα να κυριευτούν οι άκρες της πόλης από τους Πέρσες και παραμένοντας στο κέντρο οι Βαβυλώνιοι, παγιδεύτηκαν χωρίς να το αντιληφθούν. Με τον τρόπο αυτό επήλθε ουσιαστικά για πρώτη φορά η άλωση της Βαβυλώνας.

Στην συνέχεια, ο Ηρόδοτος επιθυμούσε να φανερώσει την δύναμη των Βαβυλωνίων. Ο μέγας βασιλεύς μοίρασε την επικράτεια σε περιοχές, με σκοπό να εξασφαλίσει εκτός από τον φόρο και τις προμήθειες για τον εαυτό του αλλά και για τον στρατό του. Από τους δώδεκα μήνες του χρόνου, τους τέσσερις τον έτρεφε η χώρα των Βαβυλωνίων και τους υπόλοιπους οκτώ όλη η υπόλοιπη Ασία μαζί. Σε ό,τι αφορούσε τον πλούτο των Ασσυρίων, αυτός αντιστοιχούσε στο ένα τρίτο της Ασίας και η άσκηση της εξουσίας στην χώρα αυτή ήταν η πιο προσοδοφόρα από όλων των υπολοίπων περιοχών. Αυτό ίσχυε, εφόσον αποκόμιζε ο Τριτανταίχμης καθημερινά μια αρτάβη γεμάτη ασήμι¹⁷² και παράλληλα διέθετε αρσενικά και θηλυκά άλογα.

Όσον αφορά τον γεωργικό πλούτο, η χώρα των Βαβυλωνίων ήταν ανώτερη εκείνη την εποχή από όλες τις άλλες στην παραγωγή των δημητριακών καρπών. Ήταν τόσο κατάλληλη η γη, ώστε συνήθως το ένα στάχυ έδινε διακόσιους σπόρους και πιο σπάνια τριακόσιους. Σχετικά με το λάδι οι Βαβυλώνιοι δεν χρησιμοποιούσαν καθαρό λάδι από τις ελιές, αλλά το έφτιαχναν από σουσάμι και όλη η πεδιάδα ήταν φυτεμένη με φοινικόδεντρα, από τα οποία τα περισσότερα ήταν καρποφόρα και από αυτά οι Βαβυλώνιοι παρήγαγαν φαγώσιμα, κρασί και μέλι.

Τα πλοία που χρησιμοποιούνταν για να κατέβουν το ποτάμι και να οδηγηθούν στην Βαβυλώνα, θεωρήθηκαν από τον ιστορικό ως το πιο θαυμαστό χαρακτηριστικό της χώρας αυτής. Συγκεκριμένα, τα πλοία ήταν κατασκευασμένα από καλάμι και τα άφηναν φορτωμένα με εμπορεύματα να ακολουθήσουν το ρέμα του ποταμού. Κυρίως κατέβαζαν δοχεία με κρασί κατασκευασμένα από ξύλο φοινικιάς και διευθύνονταν τα πλοία από με δυο κουπιά και δυο άντρες, οι οποίοι στέκονταν όρθιοι και όταν ο ένας τραβούσε το κουπί προς τα μέσα, ο άλλος το έσπρωχνε προς τα έξω. Ύστερα φτάνοντας κάποια στιγμή στην Βαβυλώνα και ξεπουλώντας το εμπόρευμα, στοίβαζαν τα τομάρια πάνω στους γαιδάρους και ξεκινούσαν πίσω για την χώρα των Αρμενίων, γιατί δεν ήταν διαβατό με τα πλοία το ποτάμι.

---

¹⁷² **Αρτάβη** : είναι περσικό μέτρο, χωρητικότητας ενός αττικού μεδίμνου και επιπλέον τριών αττικών χοινίκων.

Για τα πλοία αναφερθήκαμε παραπάνω, όμως ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκαλούσε και το ντύσιμό τους. Φορούσαν αρχικά ένα μακρύ λινό χιτώνα και από πάνω έβαζαν έναν δεύτερο μάλλινο χιτώνα και τέλος περιτυλίγονταν με μια άσπρη, κοντή γλαμούδα. Στα πόδια τους φορούσαν σανδάλια παρόμοια των Βοιωτών. Επιπλέον, διακρίνονταν και για το μακρύ τους μαλλί, το οποίο συγκρατούσαν με ταινίες και άλειφαν όλο τους το σώμα με μύρα.

Στην παρ.196 ο Ηρόδοτος αναλύει μια αξιοπρόσεκτη συνήθεια των Βαβυλωνίων, που έμοιαζε με την αντίστοιχη των Ενετών. Όταν έφταναν οι κοπέλες κάθε φορά σε ώρα γάμου, τις συγκεντρωναν όλες και τις έβαζαν σε ένα συγκεκριμένο μέρος, ενώ γύρω τους στέκονταν συγκεντρωμένοι οι άνδρες. Τότε ένας κήρυκας τις σήκωνε τις κοπέλες και τις πουλούσε μια προς μια. Αρχικά πουλούσε την πιο όμορφη και όταν αυτή είχε πουληθεί και είχε πιάσει πολύ χρυσάφι, φώναζε για την δεύτερη, που έμοιαζε να είναι η ομορφότερη ύστερα από την πρώτη. Πωλούνταν όμως στους άντρες με τον όρο να τις παντρευτούν. Όσοι γαμπροί ήταν πλούσιοι, συναγωνίζονταν μεταξύ τους στις προσφορές και αγόραζαν τις πιο ωραίες, ενώ οι πιο φτωχοί δεν ενδιαφέρονταν για την εξωτερική εμφάνιση των γυναικών και έτσι έπαιρναν τις πιο άσχημες. Επίσης, όταν ο κήρυκας πουλούσε τις ομορφότερες κοπέλες, σήκωνε την πιο άσχημη ή κάποια με αναπηρία και τότε φώναζε ποιος θα επιθυμούσε να την παντρευτεί, παίρνοντας παράλληλα και ένα μικρό χρηματικό ποσό. Βέβαια αυτό το ποσό συγκεντρωνόταν από τις όμορφες κοπέλες και με τον τρόπο αυτό τις προίκιζαν.

Σχετικά με αυτά ο κάθε πατέρας δεν είχε δικαίωμα να παντρέψει την κόρη του με όποιον αυτός ήθελε. Και εκείνος πάλι που αγόραζε μια κοπέλα, δεν μπορούσε να την πάρει σπίτι του δίχως εγγυητή, αλλά όφειλε πρώτα να βρει εγγυητές πως πράγματι θα την παντρευόταν και έτσι θα είχε μονάχα το δικαίωμα να την πάρει σπίτι του. Αν όμως δεν του ταίριαζε για γυναίκα, τότε υπήρχε νόμος που τον υποχρέωνε να επιστρέψει τα λεφτά. Αυτό ήταν σύμφωνα με τον Ηρόδοτο το πιο ωραίο τους έθιμο.

Σε συνέχεια της προηγούμενης συνήθειας των Βαβυλωνίων, ο Ηρόδοτος παραθέτει ακόμη μια. Συγκεκριμένα, έβγαζαν τους αρρώστους στην πλατεία, καθώς δεν είχαν και γιατρούς. Πλησίαζαν λοιπόν τον άρρωστο και τον συμβούλευαν οι

άλλοι για την ασθένειά του, όποιος είχε τύχει να πάθει την ίδια αρρώστια¹⁷³. Τον συμβούλευε και του σύστηνε να πράξει όσα έπραξε ο ίδιος και γλίτωσε από παρόμοια αρρώστια και τονίζει ο ιστορικός ότι δεν επιτρεπόταν να προσπεράσει κάποιος σιωπηλός τον άρρωστο, πριν τον ρωτήσει για την ασθένειά του.

Ένα άλλο έθιμο των Βαβυλωνίων αφορούσε τους νεκρούς, τους οποίους έβαζαν σε μέλι και οι θρήνοι τους ήταν παρόμοιοι με τους αντίστοιχους των Αιγυπτίων. Επίσης, κάθε φορά που κάποιος Βαβυλώνιος έσμιγε με την γυναίκα του, έριχνε θυμίαμα στην φωτιά και καθισμένος δίπλα θυμιατιζόταν. Βέβαια κάτι αντίστοιχο έκανε και η γυναίκα του. Όταν ξημέρωνε λούζονταν και οι δυο τους, γιατί πριν να λουστούν, δεν άγγιζαν κανένα σκεύος. Το ίδιο έθιμο είχε παρατηρηθεί ότι ίσχυε και στους Άραβες.

Έπειτα ακολουθεί η λεπτομερής περιγραφή του χειρότερου εθίμου των Βαβυλωνίων σύμφωνα με τον Ηρόδοτο. Πρόκειται για την υποχρέωση των ντόπιων γυναικών, οι οποίες για μια φορά στην ζωή τους θα έπρεπε να μείνουν στο ιερό της Αφροδίτης και να σμίξουν με έναν ξένο άντρα. Πολλές που θεωρούσαν ανάξιο να ανακατεύονται με τις άλλες γυναίκες, από υπερηφάνεια για τα πλούτη τους, πήγαιναν με σκεπασμένα αμάξια και στέκονταν δίπλα στο ιερό, ενώ από πίσω ακολουθούσε ολόκληρη συνοδεία από υπηρέτες. Όμως οι περισσότερες γυναίκες κάθονταν στο τέμενος της Αφροδίτης, φορώντας στεφάνι από λινάρι μαζί με άλλες γυναίκες. Παράλληλα υπήρχαν διάδρομοι από σχοινιά ανάμεσα στις γυναίκες και εκεί κυκλοφορούσαν οι ξένοι για να προβούν στην επιλογή τους. Σε περίπτωση που μια γυναίκα καθόταν εκεί, δεν γινόταν να φύγει για το σπίτι της προηγουμένως, προτού της έβαζε ένας ξένος στα γόνατα χρήματα και έσμιγε μαζί της έξω από το ιερό. Την στιγμή που θα άφηνε τα λεφτά ο ξένος, θα έπρεπε να πει μόνο << Στο όνομα της θεάς Μύλιττας¹⁷⁴>>. Όσον αφορά τα χρήματα δεν είχε επιβληθεί κάποιο συγκεκριμένο ποσό και τα χρήματα αυτά δεν δικαιούνταν οι γυναίκες να τα αρνηθούν. Επομένως η γυναίκα ακολουθούσε τον πρώτο, που θα της έδινε χρήματα, και αφού έσμιγε μαζί του, έχοντας εκπληρώσει την υποχρέωσή της προς την θεά, έφευγε για το σπίτι της. Συνεπώς, στην συνέχεια της ζωής της όποιος και να της προσέφερε χρήματα, δεν θα

---

¹⁷³ Αγγελής, Φίλιππος Δ., *Αρχαί και δίκαια εκ της Ιστορίας του Ηροδότου / υπό Φιλίππου Δημ. Αγγελή*, σελ. 302, Αθήνα, 1955.

¹⁷⁴ Θεά Μύλιττα : Μύλιττα ονομάζουν οι Ασσύριοι την Αφροδίτη.

μπορούσε να την αποκτήσει. Όσες ήταν προικισμένες με ομορφιά και παράστημα, ουσιαστικά γλίτωναν γρήγορα, ενώ όσες ήταν άσχημες, περίμεναν εκεί για μεγάλο χρονικό διάστημα και δεν μπορούσαν να ξεπληρώσουν το έθιμο, το οποίο υπήρχε εκείνη την εποχή σε μερικά μέρη της Κύπρου.

Παρ. (201 – 216) : Ὡς δε τῷ Κύρῳ και τοῦτο το ἔθνος καταργάστο ... ὑπ' ἑωυτῷ ποιήσασθαι, ... τῶν θεῶν τῷ ταχίστῳ πάντων τῶν θνητῶν τό τάχιστον δατέονται.

Ο Μασσαγετικός λόγος αποτελεί μια παρέκβση σχετικά με την εθνογραφία και την γεωγραφία της χώρας των Μασσαγετών που συνίσταται σε δυο τμήματα (201-3, 215-6) μεταξύ των οποίων παρεμβάλλεται η αφήγηση της τελευταίας εκστρατείας του Κύρου (204-14). Αυτά τα αφηγηματικά μέρη είναι σημαντικά καθώς με την ρήση του Κροίσου, με το όνειρο του Κύρου και την αυτοκτονία του Σπαργαπίση ο Ηρόδοτος καταφέρνει να χρωματίσει συνολικά την διήγηση της εκστρατείας με τις ηθικές, ιστορικές και φιλοσοφικές πτυχές του στοχασμού του. Ο Κροίσος εμφανίζεται ξανά στο ηροδότειο έργο ενσαρκώνοντας τον χαρακτήρα του <<σοφού συμβούλου>>. Εκ νέου συλλογίζεται πάνω στην άστατη ανθρώπινη μοίρα προειδοποιώντας τις συνέπειες της ύβρεως και τους κινδύνους μιας πολεμικής εκστρατείας εναντίον ενός νομαδικού λαού. Η αρχική συμπάθεια του Ηροδότου προς τον Κύρο παραμερίζεται από μια αυστηρή σκιαγράφηση του δυνάστη, η οποία δεν θα πρέπει να αποδοθεί στην χρήση από τον Ηρόδοτο διαφορετικών πηγών, αλλά περισσότερο στην μεταστροφή της ηθικής στάσης του ιστορικού ενόψει των νέων καταστάσεων.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 201-216

Αφού έγιναν υποχείριο του Κύρου και οι Βαβυλώνιοι, ο ίδιος επιθυμούσε να υποτάξει και τους Μασσαγέτες, έναν λαό μεγάλο και γενναίο, που κατοικούσε πέρα από τον ποταμό Άραξη, απέναντι στους Ισσηδόνες. Μέσα στον ποταμό αυτό σύμφωνα με διάφορες διηγήσεις υπήρχαν πολλά νησιά και κατοικούσαν άνθρωποι, οι οποίοι τρέφονταν το καλοκαίρι με ρίζες κάθε λογής. Αντίθετα, τους καρπούς των δένδρων που έβρισκαν την εποχή που ήταν ώριμοι, τους αποθήκευαν για την διατροφή τους και τρέφονταν με αυτούς τον χειμώνα. Επιπλέον συγκεντρώνονταν σε ομάδες, άναβαν φωτιές και έριχναν μέσα τους καρπούς. Μεθούσαν με την μυρωδιά τους καθώς καίγονταν, όπως αντίστοιχα μεθούσαν οι Έλληνες με το κρασί και

σηκώνονταν να χορέψουν και να τραγουδήσουν. Κατά κάποιο τρόπο τέτοια ήταν η ζωή των ανθρώπων και όσον αφορά τους κατοίκους του ποταμού Άραξη, αυτοί τρέφονταν με ωμά ψάρια και συνήθιζαν να ντύνονται με δέρματα από φώκιες.

Ένα από τα παρακλάδια του ποταμού Άραξη έτρεχε ανεμπόδιστα ως την Κασπία θάλασσα, η οποία ήταν μια θάλασσα χωριστή και απομονωμένη. Το μήκος της μπορούσε να το διασχίσει κανείς με καράβι σε δεκαπέντε μέρες, ενώ το πλάτος της σε οκτώ μέρες, ενώ στην δυτική πλευρά της θάλασσας εκτείνεται ο Καύκασος, όπου κατοικούσαν κάθε λογής άνθρωποι, που τρέφονταν με άγριους καρπούς.

Από την δυτική μεριά την Κασπία θάλασσα έκλεινε ο Καύκασος και από την μεριά που ανέτειλε ο ήλιος απλωνόταν μια μεγάλη πεδιάδα. Σημαντικό μέρος της πεδιάδας αυτής κατείχαν οι Μασσαγέτες, εναντίον των οποίων κίνησε ο Κύρος τον στρατό του. Υπήρχαν βέβαια κάποιες αιτίες που παρακινούσαν τον Κύρο σε αυτό, όπως η πεποίθησή του ότι ήταν ανώτερος από τους υπόλοιπους ανθρώπους και ύστερα η επιτυχία του στους προηγούμενους πολέμους, που τον καθιστούσαν ισχυρό.

Στο μεταξύ οι Μασσαγέτες είχαν βασίλισσα την γυναίκα με το όνομα Τόμυρις, η οποία ανέλαβε την εξουσία μετά τον θάνατο του ανδρός της. Ο Κύρος έστειλε στην βασίλισσα ανθρώπους και την ζήτηγε σε γάμο, όμως εκείνη αφού αντιλήφθηκε τις πραγματικές προθέσεις του Κύρου, που σχετίζονταν με την βασιλεία των Μασσαγετών, του αρνήθηκε την άδεια να παρουσιαστεί μπροστά της. Ύστερα από την εξέλιξη αυτή ο Κύρος αποφάσισε να προχωρήσει προς τον ποταμό Άραξη και φανερά πλέον ξεκινούσε εκστρατεία εναντίον των Μασσαγετών, ρίχνοντας γέφυρες για να περάσει ο στρατός του το ποτάμι.

Και ενώ ο Κύρος προετοιμάζε την εκστρατεία του, η Τόμυρις έστειλε κήρυκα στον Κύρο, από τον οποίο ζητούσε να σταματήσει τις προετοιμασίες για την εκστρατεία και τον προέτρεψε να παραμείνει βασιλιάς του δικού του λαού, χωρίς να στρέφεται εναντίον των Μασσαγετών. Επειδή όμως ο κήρυκας γνώριζε τον πόθο του Κύρου να αναμετρηθεί με τους Μασσαγέτες¹⁷⁵, του πρότεινε να σταματήσει να γεφυρώνει το ποτάμι, καθώς εκείνοι θα απομακρύνονταν από την όχθη σε διάστημα τριών ημερών ή αλλιώς να τους δεχτεί στην χώρα του ο Κύρος. Προβληματισμένος ο ίδιος από τα λόγια του κήρυκα, κάλεσε σε συμβούλιο τους πρώτους ανάμεσα στους

---

¹⁷⁵ Μασσαγέτες : ομοσπονδία αρχαίων νομαδικών Ιρανικών λαών. Κύρια πηγή για τα έθιμα και την ιστορία τους είναι το έργο του Ηροδότου.

Πέρσες, τους εξέθεσε το ζήτημα και ζήτησε την συμβουλή τους. Όλοι λοιπόν συμφώνησαν και συνιστούσαν στον Κύρο να δεχτεί την Τόμυρη και τον στρατό της στην χώρα του.

Στην συνέλευση αυτή παρευρισκόταν και ο Κροίσος ο Λυδός, ο οποίος αμφισβήτησε την απόφαση των υπολοίπων και θέλησε να προτάξει μια διαφορετική συμβουλή στον Κύρο. Συγκεκριμένα, τονίζει ότι σε περίπτωση που δεχτεί ο Κύρος τους Μασσαγέτες στην Περσία και νικηθεί απ' αυτούς, εκείνοι δεν πρόκειται ύστερα να φύγουν πίσω, αλλά θα επιχειρήσουν να χτυπήσουν και τις σατραπείες του Κύρου. Σε άλλη περίπτωση, ύστερα από την επικράτηση του στρατού του Κύρου, η νίκη δεν θα αποδειχτεί τόσο μεγάλη, όσο αν θα περνούσε με τον στρατό του απέναντι και νικούσε τους Μασσαγέτες. Όμως και ανεξάρτητα από αυτά ο Κροίσος θεωρεί ότι θα ήταν ντροπή μεγάλη, ο Κύρος, ο γιος του Καμβύση, να αποσυρθεί στην χώρα του υποχωρώντας μπροστά σε μια γυναίκα. Επομένως, πρότεινε ξεκάθαρα στον βασιλιά να διαβεί μαζί με τους στρατιώτες του το ποτάμι και από την θέση εκείνη να επιχειρήσουν να νικήσουν σε μάχη τους Μασσαγέτες με την εφαρμογή ενός σχεδίου. Το σχέδιο αυτό αφορούσε την οργάνωση ενός τραπεζιού με φαγώσιμα κάθε λογής και με άφθονο κρασί. Πίστευε δηλαδή ότι θα απασχολούνταν οι Μασσαγέτες εκεί διασκεδάζοντας και πίνοντας και ότι θα ήταν η κατάλληλα ευκαιρία για τον περσικό στρατό να χτυπήσει.

Αυτές οι δυο απόψεις ακούστηκαν στο τραπέζι και ο Κύρος απορρίπτοντας την πρώτη πρόταση, προτίμησε την δεύτερη του Κροίσου. Ειδοποίησε λοιπόν την Τόμυρη να οπισθοχωρήσει, γιατί σχεδίαζε να περάσει το ποτάμι και να επιτεθεί στον στρατό της βασίλισσας. Πράγματι εκείνη αποτραβήχτηκε, όπως εξάλλου το είχε υποσχεθεί από την αρχή. Ο Κύρος τότε εμπιστεύτηκε αρχικά τον Κροίσου στα χέρια του γιου του, του Καμβύση, που τον όρισε διάδοχό του βασιλιά και τον διέταξε να τιμά τον Κροίσο και να του συμπεριφερθεί φιλικά στην περίπτωση που το πέρασμα και η εισβολή στην χώρα των Μασσαγετών δεν θα ευοδωνόταν. Ύστερα από τις εντολές αυτές, αυτούς τους δυο τούς έστειλε πίσω στην Περσία, ενώ ο ίδιος και ο στρατός του ξεκίνησαν να περάσουν τον ποταμό.

Παρ. (209 – 216)

Αφού λοιπόν κατόρθωσαν να διαβούν τον ποταμό Άραξη, είχε φτάσει νύχτα και έτσι αποκοιμήθηκε στην χώρα των Μασσαγετών βλέποντας ένα όνειρο. Είδε ο Κύρος λοιπόν στον ύπνο του έναν από τους μεγαλύτερους γιους του Υστάσπη να έχει στους ώμους του φτερούγες, από τις οποίες η μια έριχνε σκιά στην Ασία και η άλλη στην Ευρώπη. Ο μεγαλύτερος από τους γιους του Υστάσπη, γιου του Αρσάμη, από την γενιά των Αχαιμενιδών, ήταν ο Δαρείος ηλικίας τότε είκοσι χρόνων, που είχε μείνει πίσω στην Περσία, γιατί η ηλικία του δεν του επέτρεπε να είναι στρατιώτης. Όταν ξύπνησε ο Κύρος, συλλογιζόταν το όνειρο και καθώς το θεώρησε βαρύσημαντο, φώναξε τον Υστάσπη. Του περιέγραψε το όνειρο και του εξήγησε ότι ο γιος του Υστάσπη επιβουλευόταν τον Κύρο και την βασιλεία του. Παράλληλα, τόνισε ο Κύρος ότι οι θεοί τον προστατεύουν πάντα και τον προειδοποιούν για κάθε ενδεχόμενο κακό. Για τον λόγο αυτό διέταξε τον Υστάσπη να επιστρέψει στην Περσία και να του παρουσιάσει μπροστά του τον γιο του για ανάκριση, αφού θα είχε υποτάξει την χώρα των Μασσαγετών.

Λέγοντας αυτά ο Κύρος πίστευε ότι ο Δαρείος συνωμοτούσε εναντίον του, ενώ στην πραγματικότητα κάποιος θεός τού προμήνυσε, ότι επρόκειτο να πεθάνει ο ίδιος στα ξένα, ενώ η βασιλεία θα περνούσε στα χέρια του Δαρείου. Έπειτα, ο Υστάσπης αποκρίθηκε λέγοντας ότι ευχόταν να μην υπήρχε ποτέ κανένας Πέρσης που να επιβουλευόταν τον Κύρο, καθώς αυτός ήταν που κατάφερε να μετατρέψει τους Πέρσες από δούλους σε ελεύθερους. Επιπροσθέτως, υποσχέθηκε στον βασιλιά ο Υστάσπης πως σε περίπτωση που ο γιος του συνωμοτούσε εναντίον του, θα τον παρέδιδε αμέσως. Με τα λόγια αυτά αποκρίθηκε και περνώντας τον Άραξη ποταμό ξεκίνησε το ταξίδι της επιστροφής για την Περσία, με σκοπό να κρατήσει τον γιο του τον Δαρείο στην διάθεση του Κύρου.

Παράλληλα μ' αυτά, ο Κύρος προχώρησε από τον Άραξη ποταμό και ακολούθησε τις υποδείξεις του Κύρου. Όταν το μάχιμο τμήμα του περσικού στρατού τραβήχτηκε πίσω στον Άραξη, ενώ εκεί παρέμεναν μόνο οι άχρηστοι στρατιώτες, όρμησαν οι Μασσαγέτες, έσφαξαν τους στρατιώτες του Κύρου, παρόλο που αυτοί αντιστάθηκαν και βλέποντας κατόπιν στρωμένο το τραπέζι κάθισαν και άρχισαν αμέσως το φαγοπότη και τέλος αποκοιμήθηκαν. Τότε προέκυψε η μεγάλη ευκαιρία

των Περσών να επιτεθούν και να σφάξουν πολλούς από αυτούς, ακόμη όμως περισσότερους τους έπιασαν αιχμαλώτους και ανάμεσα στους άλλους τον γιο της βασίλισσας Τόμυρης, ο οποίος ήταν αρχηγός του στρατού των Μασσαγετών και ονομαζόταν Σπαργαπίσης.

Στην συνέχεια η βασίλισσα έμαθε γρήγορα την καταστροφή, που είχε υποστεί ο στρατός της και έστειλε έναν κήρυκα στον Κύρο, τονίζοντάς του ότι δεν θα έπρεπε να νιώθει υπερηφάνεια για την νίκη αυτή και με τον τρόπο που την πήρε. Επιπλέον, ζήτησε η βασίλισσα από τον Κύρο μέσω του κήρυκα να αφήσει ελεύθερο τον γιο της και ύστερα θα επέτρεπε στον Κύρο να φύγει από την χώρα αυτή με το αζημίωτο¹⁷⁶, παρόλο που είχε εξευτελίσει το ένα τρίτο από τον στρατό των Μασσαγετών. Αν ωστόσο, δεν προβεί στις ενέργειες αυτές, ορκίστηκε η βασίλισσα στον Ήλιο, τον κύριο των Μασσαγετών, ότι θα μετάνιωνε ο Κύρος για τις ενέργειές του.

Ο Κύρος όμως δεν έδωσε σημασία στα λόγια της βασίλισσας, ενώ όσον αφορά τον γιο της τον Σπαργαπίση, μόλις συνήλθε από το κρασί και συνειδητοποίησε την συμφορά που τον είχε βρει, ικέτευε διαρκώς τον Κύρο να τον αφήσει ελεύθερο και εκείνος το έπραξε. Εκείνος τότε απελευθερωμένος πλέον από τα δεσμά του αυτοκτόνησε.

Ο Σπαργαπίσης πέθανε λοιπόν με τον τρόπο που προαναφέρθηκε και τότε η Τόμυρις, επειδή ο Κύρος δεν υπάκουσε στην συμβουλή της, συγκέντρωσε όλη την στρατιωτική δύναμη και επιτέθηκε στον στρατό του Κύρου. Η μάχη αυτή ήταν ιδιαίτερα σκληρή, ξεκίνησε με βέλη και όταν αυτά τελείωσαν χτυπήθηκαν με λόγχες και μαχαίρια. Ως αποτέλεσμα της σύγκρουσης αυτής ήταν η νίκη των Μασσαγετών και η εξόντωση του μεγαλύτερου τμήματος του περσικού στρατού. Το σπουδαιότερο όμως από αυτά ήταν ο θάνατος του Κύρου, ύστερα από την βασιλεία που διήρκησε είκοσι εννέα χρόνια. Έπειτα, η Τόμυρις αναζητούσε ανάμεσα στους νεκρούς το πτώμα του Κύρου και όταν το βρήκε, βύθισε το κεφάλι του μέσα στον ασκό και ενώ κακοποιούσε τον νεκρό, απευθυνόταν σε εκείνον δείχνοντας ασέβεια μεγάλη.

---

¹⁷⁶ **Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς, περ. 484-430, Κλειώ : βιβλίο πρώτο / Ηρόδοτος, σελ. 311, μετάφραση: Β. Αναστασοπούλου, Αθήνα: Κάκτος, 1992.**

Όσον αφορά τώρα την ενδυμασία και τον τρόπο ζωής των Μασσαγετών υπήρχε αντιστοιχία με τους Σκύθες. Μάχονταν με και χωρίς άλογα, χρησιμοποιούσαν τόξο και ακόντιο και μεταχειρίζονταν γενικά χρυσό και χαλκό, καθώς οι ζωστήρες τους κοσμούσαν από χαλκό. Το στήθος των αλόγων σκέπαζαν με θώρακες χάλκινους, ενώ τα χαλινάρια τα έντυναν με χρυσάφι.

Σχετικά με τα έθιμα των Μασσαγετών, καθένας παντρευόταν από μια γυναίκα, παρόλα αυτά όμως υπήρχε καινοτομία σε αυτούς. Επιπλέον, όταν ένας άντρας από τους Μασσαγέτες επιθυμούσε κάποια γυναίκα, κρεμούσε την φαρέτρα του μπροστά στην άμαξά της και έτσι άφοβα έσμιγε μαζί της. Εκτός απ' αυτά όταν κάποιος έφτανε σε γεροντική ηλικία, οι συγγενείς του συγκεντρώνονταν και τον θυσίαζαν μαζί και με άλλα σφάγια και ύστερα έψηναν τα κρέατα και τρώγοντας γλεντούσαν. Αυτό γινόταν, γιατί οι Μασσαγέτες πίστευαν πως έτσι ήταν το πιο ευτυχισμένο τέλος στην ζωή ενός ανθρώπου. Αν κάποιος όμως πέθαινε από κάποια αρρώστια, αυτόν δεν τον έτρωγαν, αλλά τον έχωναν στην γη, θεωρώντας ως συμφορά το γεγονός ότι δεν κατάφερε να φτάσει ο νεκρός στην ηλικία για να θυσιαστεί. Παράλληλα, ήταν γνωστό ότι δεν έσπερναν τίποτα, αλλά επιβίωναν με τα κτήνη, τα ψάρια και το γάλα. Τέλος, όσον αφορούσε τους θεούς, οι Μασσαγέτες λάτρευαν μόνο τον Ήλιο, που του θυσίαζαν άλογα και αυτό είχε συμβολική σημασία, καθώς προσέφεραν στον πιο γρήγορο θεό το πιο γρήγορο ζώο από όλα όσα υπήρχαν στη γη.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγγελής, Φίλιππος Δ., *Αρχαί και δίκαια εκ της Ιστορίας του Ηροδότου / υπό Φιλίππου Δημ. Αγγελή*, Αθήνα, 1955.
- Βλάχος, Άγγελος Σ., *Στα ίχνη του Ηροδότου*, Αθήνα : Ίδρυμα Γουλανδρή – Χορν, 1984.
- Δρακόπουλος Λευτέρης, *Ηρόδοτος : Ιστορία*, μετ: Δρακόπουλος Λευτέρης, Αθήνα : Επικαιρότητα, 1998.
- *Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών*, μετάφραση Κτερίνα Δημοπούλου, επιμέλεια Egbert J. Bakker, Irene J. F. de Jong, Hans van Wees, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2007.
- Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς, περ. 484-430, *Ηρόδοτος : αρχαίο κείμενο : εισαγωγή – μετάφραση – σχόλια Δ.Ν. Μαρωνίτη*, πρόλογος Ι.Θ. Κακριδή, Αθήνα : Γκοβόστης, 1964.
- Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς, περ. 484-430, *Ηροδότου Ιστορία / κείμενο και ερμηνευτικό υπόμνημα David Asheri*, επιμέλεια Αντώνης Ρεγκάκος, μετάφραση Δημήτρης Σκουρέλλος, Θεσσαλονίκη : University Studio Press, 2010.
- Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς, περ. 484-430, *Ιστορία του Ηροδότου : με σημειώσεις προς ευκολωτέραν κατάληψιν αυτής, και προς ανάπτυξιν διαφόρων μερών του κειμένου*, μετάφραση: Ραδινός Α, τυπογραφία Ανδρέου Κορομηλά, Αθήνα, 1836.
- Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς, περ. 484-430, *Κλειώ / Ηρόδοτος εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια φιλολογική ομάδα Κάκτου βιβλίο πρώτο*, Αθήνα : Κάκτος, 1994.
- Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς, περ. 484-430, *Κλειώ : βιβλίο πρώτο / Ηρόδοτος*, μετάφραση: Β. Αναστασοπούλου, Αθήνα: Κάκτος, 1992.
- Κουφοβασίλης Δ., *Ηρόδοτος, ο πατέρας της Ιστορίας*, Σαββάλας, Αθήνα, 2004
- Κωνσταντινόπουλος Λ. Βασίλειος, ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑ (ΠΡΩΤΟΣ ΤΟΜΟΣ) ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΤΗΣ ΚΛΑΣΣΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ, Εκδότης: ΣΙΔΕΡΗΣ Ι., ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΣΑΛΙΜΠΙΑ ΑΛΙΚΗ, ΜΑΝΩΛΑΚΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.

- Παπαθωμάς, Αμφιλόχιος, *Το πρώτο βιβλίο των Ιστοριών του Ηροδότου : μνήμες, θρύλοι και γεγονότα από την Ασία και την Ελλάδα της αρχαϊκής εποχής*, Αθήνα, 2015.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Asheri David, *A commentary on Herodotus books I-IV / David Asheri, Alan Lloyd, Aldo Corcella, edited by Oswyn Murray and Alfonso Moreno with a contribution by Maria Brosius*, Oxford University Press, 2007.
- Bichler, Reinhold, *Ηρόδοτος : εισαγωγή στο έργο του / Reinhold Bichler, Robert Rollinger*, μετάφραση : Μαρία Καίσαρ, επιμέλεια : Δανιήλ Ι. Ιακώβ, Αθήνα : Καρδαμίτσα, 2006.
- Pritchett, W. Kendrick, *The liar school of Herodotos*, printed text W. Kendrick Pritchett, Amsterdam : J. C. Gieben, 1993.
- Romm, James S., *Ηρόδοτος : ο ιστορικός και το έργο του*, μετάφραση Πολύκαρπος Πολυκάρπου, πρόλογος – επιμέλεια έκδοσης Ανδρέας Μαρκαντωνάτος, Αθήνα, 2004.
- Waters, Kenneth H., *Herodotos the historian : his problems, methods and originality / K.H. Waters*, London : Croom Helm, 1985.

